

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Haridus- ja Teadusministeeriumi tulemusvaldkonna
„Tark ja tegus rahvas“
2021. aasta tulemusaruanne

Mai 2022
Tartu

Haridus- ja Teadusministeeriumi tulemusvaldkonna „Tark ja tegus rahvas“ tulemusaruanne

Koostanud: Haridus- ja Teadusministeerium, toimetanud strateegilise planeerimise ja kommunikatsiooni osakond. Aluseks on haridus- ja noorteprogrammi 2021–2024 aruandlus (mõõdikute andmed 2021. aasta kohta 2022. a mai seisuga).

Haridus- ja Teadusministeerium
Munga 18, Tartu 50088, Eesti
Tel: +3727350120
E-post: hm@hm.ee
<http://www.hm.ee/>

© Haridus- ja Teadusministeerium, 2022

Väljaandja: Haridus- ja Teadusministeerium

Keeletoimetaja: Inga Kukk

Sisukord

Sissejuhatus	4
Ülevaade tulemusvaldkonna eesmärkide saavutamisest, arengutest ja väljakutsetest	5
„Eesti 2035“ strateegiliste sihtide suunas liikumine	8
Tulemusvaldkonna kõige olulisemad edusammud	9
Tulemusvaldkonna olulised väljakutsed	9
Tulemusvaldkonna 2021. aasta eelarve jaotus ja eelarve täitmine	11
Haridus- ja noorteprogrammi täitmine meetmete ja programmi tegevuste lõikes	14
Meede 1. Õpivõimalused ja hariduse korraldus	14
1.1. Haridusvõrgu korraldamine ja arendamine	15
1.2. Ligipääsu tagamine üldharidusele	17
1.3. Ligipääsu tagamine kutseõppele	19
1.4. Ligipääsu tagamine kõrgharidusele	21
1.5. Täiskasvanuhariduse arendamine ja õppimisvõimaluste loomine	23
1.6. Hariduse rahvusvahelise konkurentsivõime edendamine	26
Meede 2. Õpetajate järelkasv ja areng, õpikäsitus ja -keskkonnad	29
2.1. Õppekava ja koolikorralduse arendustegevused	30
2.2. Võrdsete võimaluste tagamine hariduses	35
2.3. Õpetajate ja haridusasutuste juhtide arengu toetamine	39
Meede 3. Hariduse, ühiskonna ja tööturu seosed	43
3.1. Õppe seostamine tööturu vajadustega	44
3.2. Kutsesüsteemi arendamine ja oskuste prognoosisüsteem OSKA	46
Meede 4. Noortevaldkonna arendamine	49
4.1. Võimaluste suurendamine noorte loovuse arendamiseks, omaalgatuseks ja ühistegevuseks	51
4.2. Noorte kaasamise suurendamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine	54
4.3. Noorte aktiivse osaluse toetamine kogukonnas ja otsustes	57
4.4. Kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö arengu tagamine	58

Sissejuhatus

Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTM) valitsemisala annab oma panuse Vabariigi Valitsuse eesmärkide saavutamisse neljas tulemusvaldkonnas (TUV): 1) tark ja tegus rahvas, 2) teadus- ja arendustegevus ja ettevõtlus, 3) eesti keel ja eestlus ning 4) riigivalitsemine. Tulemusvaldkondade eesmärgid ja strateegilised suunad on kirjas valdkondade arengukavades. Arengukavades seatud eesmärkide elluviimiseks on koostatud programmid, mille abil planeeritakse, eelarvestatakse ja viiakse ellu arengukavade rakendamiseks vajalikke meetmeid ja tegevusi ning mille põhjal toimub iga-aastane tulemusvaldkondade aruandlus.

Tulemusvaldkonda **tark ja tegus rahvas** panustavad kaks valdkondlikku arengukava: **haridusvaldkonna arengukava 2021–2035** ja **noortevaldkonna arengukava 2021–2035**. Mõlema arengukava üldeesmärgi ja strateegiliste eesmärkide elluviimiseks on kinnitatud ühine **haridus- ja noorteprogramm**, mis järgib oma meetmete ja tegevuste struktuurilt arengukavade struktuuri.

Käesolev tulemusaruanne annab ülevaate **tulemusvaldkonna** eesmärkide poole liikumisest nii arengukavade kui programmi tasandil, 2021. aasta olulisematest tegevustest ja eelarve täitmisest. Tulemusaruanne kajastab ühtlasi tulemusvaldkonna saavutusi riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ kontekstis.

Tulemusaruande kasutajad on Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Riigikontroll, valitsus- ja muud asutused ning avalikkus, samuti annab aruanne sisendi riigi majandusaasta koondaruande ning aruandeaastale järgneval aastal koostatava riigi eelarvestrateegia ja riigieelarve koostamiseks. Tulemusaruande põhjal annab arengukava juhtkomisjon soovitusi programmide algatamiseks, muutmiseks või lõpetamiseks.

Tulemusvaldkonna üldinfo:

Tulemusvaldkond	Tark ja tegus rahvas
Tulemusvaldkonna eesmärgid	Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut. Noore avarad arenguvõimalused, turvatunne ja kindel tugi loovad Eestit, mida noor tahab edasi viia.
Valdkonna arengukavad	Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035, Noortevaldkonna arengukava 2021–2035.
Eesti 2035 (ala)sihid	<u>Arukas inimene</u> hindab teadmisi, hoiab ennast, teisi ja (elu)keskkonda ning suhtub toetavalt kõikidesse ühiskonnarühmadesse. Ta on teadmistehimuline, loov ja ettevõtlik, tahab õppida ning on valmis töö olemuse muutumiseks. <u>Tegus inimene</u> saab hästi hakkama ning on ühiskondlikult aktiivne ja vastutustundlik, panustades nii enda, pere- ja kogukonna kui ka riigi arengusse terve eluea jooksul.
Programm	Haridus- ja noorteprogramm 2021–2024
Programmi eesmärk	Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut. Noore avarad arenguvõimalused, turvatunne ja kindel tugi loovad Eestit, mida noor tahab edasi viia.
Vastutav ministeerium	Haridus- ja Teadusministeerium

Ülevaade tulemusvaldkonna eesmärkide saavutamisest, arengutest ja väljakutsetest

Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035

Arengukava üldeesmärk: Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut.

Üldeesmärgi elluviimiseks on seatud kolm strateegilist eesmärki:

- 1) õpivõimalused on valikurohked ja kättesaadavad ning haridussüsteem võimaldab sujuvat liikumist haridustasemetel ja -liikide vahel;
- 2) Eestis on pädevad ja motiveeritud õpetajad ja koolijuhid, mitmekesine õpikeskkond ning õppijast lähtuv õpe;
- 3) õpivõimalused vastavad ühiskonna ja tööturu arenguvajadustele.

Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035 on Eesti elukestva õppe strateegia 2020 jätkustrateegia, milles seatakse hariduse sihid järgmiseks 15 aastaks.

Haridus- ja Teadusministeerium lähtub oma tegevuses arengukava eesmärkide poole liikumist hinnates **üldeesmärgi mõõdikutest**:

Mõõdik	2017	2018	2019	2020	2021		2022	2023	2024	2025	2035
					Siht	Tegelik					
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal: kokku, mehed, naised (%) ²	11,8	12,0	11,2	8,5	9,8	9,8	9,7	9,6	9,3	9	7,5
	15,9	16,1	14,4	10,7	12,7	12	12,5	12,5	12	11,5	9
	7,7	7,8	8,0	6,3	6,9	7,6	6,8	6,7	6,6	6,5	6
Eri- ja kutsealase haridusega täiskasvanute (25–64-aastaste) osakaal (%) ²	71,4	73	73,1	74,1	73,5	73,5	74	74,5	75	75,5	80
Täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr formaal- ja mitteformaalõppes(%) ³	16,8	19,3	19,6	16,6	>20	18,4	>20	>20	>20	>20	25
Täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr informaalõppes (%)						Uus mõõdik, metoodika väljatöötatud, mõõtmist alustatakse 2023. a.					
Aasta pärast lõpetamist nutika spetsialiseerumise kasvualadel rakendunute osakaal kõigist hõivatutest (%) ⁴	-	11,7	11,6	12,9	13	andmed III kv 2022	13	14	14	15	20
Ennastjuhtiv õppija						Uus mõõdik, metoodika väljatöötamisel					
Tipptasemel oskustega (PISA uuringus 5. ja 6. taseme saavutanud) õpilaste osakaal (%), sh											
funktsionaalne lugemisoskus	-	13,9	-	-	-	-	15,4	-	-	16,3	20
matemaatiline kirjaoskus	-	15,5	-	-	-	-	17	-	-	18,6	25
loodusteaduslik kirjaoskus	-	12,2	-	-	-	-	13,7	-	-	14,9	20
Õpetajate keskmine töötasu, võrreldes Eesti keskmise töötasuga (%) ⁵											
koolieelse lasteasutuse õpetaja	74	79	86	85	hoida taset ⁶	81	hoida taset	hoida taset	hoida taset	hoida taset	100
üldhariduskooli õpetaja	106	113	112	112		106		107,7	117	120	120

kutseõppeasutuse õpetaja	106	110	108	110		103		107,7	117	120	120
-----------------------------	-----	-----	-----	-----	--	-----	--	-------	-----	-----	-----

Paksus kirjas esitatud mõõdikud on ühtlasi riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ mõõdikud.

¹ Siin ja edaspidi vastavad mõõdikute sihttasemed 2022–2025 perioodiks kinnitatud programmi sihttasemetele. Kui on toodud ka 2035. a sihttase, siis kajastab see arengukavas seatud sihttaset.

² Eesti tööjõu-uuringu andmed

³ Eurostati andmed, arvutamisel lähtutakse Eesti tööjõu-uuringust. Mõõdetakse osalust viimase nelja nädala jooksul.

⁴ Uuring Edukus tööturul

⁵ Saldoandmik/EHIS/Statistikaamet.

⁶ Mõeldud on hoida taset suhtena Eesti keskmisesse palka, võrreldes 2019. a saavutatud tasemega

Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste noorte osakaal oli 2021. a 9,8%, jäädes seega endiselt alla COVID-kriisi eelsete aastate tasemele. Näitaja sooline tasakaalustamatus on varasemate aastatega võrreldes küll vähenenud, kuid murettekitav on madala haridustasemega noorte naiste osakaalu kasv (võrreldes 2020. aastaga 1,3 protsendi võrra). Endiselt on madala haridustasemega mitteõppivate meeste arv oluliselt suurem kui madala haridustasemega mitteõppivate naiste arv.

Eri- ja kutsealase haridusega täiskasvanute (25–64-aastased) osakaal on aasta-aastalt vähehaaval, kuid järjekindlalt kasvanud – kui 2010. a oli erialase või kutsealase haridusega 68,3% 25–64-aastastest, siis 2018. ja 2019. aastal 73% ning 2020. aastal 74,1%. 2021. a on see küll madalam, kuid täidab siiski sihiks seatud taseme 73,5%. Eesmärk suurendada eri- ja kutsealase haridusega inimeste osakaalu on väga oluline, kuna erialase hariduse omandamine aitab tööturule pääseda ning loob eeldused edasiseks enesearendamiseks. Eriti haavatavad on põhi- või keskharidusega inimesed, sest võrreldes kõigi 25–64-aastastega on nende töötuse määr suurem ja tööga hõivatuse määr madalam. 2020. ja 2021. aastal süvenes töötus kriisi tõttu nii madala kui kõrgema haridustasemega inimeste seas, kuid eriti kannatasid haavatavamad rühmad, sh vähemharitud inimesed. Eri- või kutsealase haridusega inimeste osakaalu kasvatamiseks on oluline ennekõike vähendada **katkestamist** formaalhariduses ja suurendada täiskasvanute osalust kutse- ja kõrghariduses.

Täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr langes oluliselt COVID-pandeemia tõttu vähenenud kontaktõppe tingimustes. Kui 2019. aastal osales elukestvas õppes 19,6% 25–64-aastastest elanikest, siis 2020. aastal 16,6%. 2021. aastal hakkas õppes osalemine taastuma, jõudes 18,4 protsendini. Viimase kümnendi jooksul on märgatavalt tõusnud põhihariduse või sellest madalama haridusega inimeste osalus õppes. Kui eelmise kümnendi alguses osales madala haridustasemega 25–64-aastastest elukestvas õppes vaid 1,9%, ja 2015. aastal 3,8%, siis 2021. aastal oli madala haridustasemega täiskasvanute osalus elukestvas õppes 8,6%, mis viitab taastumisele aasta tagasi toimunud langusest (osalus 6,5%). COVID-pandeemia sundis igat liiki õppetööd oluliselt ümber korraldama, paljud koolitused ja muud mitteformaalse õppe vormid jäid ära või lükkusid edasi. Osalusaktiivsust mõjutas 2021. aastal ka kontaktõppes osalemise eelduseks seatud COVID-tõendi nõue ja pandeemia tõttu muutunud majandusolukord, mis raskendas õppimiseks ressurside leidmist.

Teadusmahuka ning suuremat lisandväärtust pakkuva majanduse konkurentsivõime suurendamisel on oluline, et tööturul oleks piisavalt pädevat ja oskuslikku tööjõudu, kes tuleks toime tehnoloogiarikkas ja pidevalt arenevas keskkonnas ning kes **oleks hõivatud majanduse jaoks prioriteetsetes valdkondades** nagu info- ja kommunikatsioonitehnoloogiad läbi erinevate sektorite, tervisetehnoloogiad ning ressursside väärindamine (ehk nutika spetsialiseerumise kasvualad). Seeõttu on oluline seirata kui palju kõrgekoolilõpetajaid prioriteetsetesse majandusvaldkondadesse tööle suundub või töötab. **Aasta pärast (kõrghariduse I ja II astme) lõpetamist nutika spetsialiseerumise kasvualadele tööle suundunud kõrgekoolilõpetajate osakaalu** on seiratud alates 2018. aastast (siis vaadeldi 2017. a lõpetanuid). Kolme aasta lõikes on kasvualadel rakendunute osakaal kõikidest hõivatutest kõikunud 12–13% ringis ning ulatus 2020. a 12,9%-ni, mis praktiliselt võrdub eesmärgiks seatud 13%-ga. Uued, 2021. a andmed selguvad sügisel 2022.

2018. aastal toimunud **PISA uuring** näitas Eesti õpilaste väga häid tulemusi nii funktsionaalses lugemisoskuses kui ka matemaatilises ja loodusteaduslikus kirjaoskuses. Muret tekitasid erinevused eesti keeles ja vene keeles õppijate ning tüdrukute ja poiste tulemuste vahel. Kuigi PISA uuring toimub tavapäraselt iga kolme aasta tagant, lükkus järgmine uuringutsüklil COVID-pandeemia tõttu edasi ja järjekordne PISA põhitest viidi läbi 2022. aastal.

Viimastel aastatel pole **õpetajate töötasu suhe riigi keskmise palka** keskmise palga kiire tõusu tõttu enam suurenenud, 2020. aastal moodustas nt üldhariduskooli õpetajate brutokuupalk 112% Eesti keskmisest ja 2021. aastal (1635 eurot) langes tagasi 106%-ni Eesti keskmisest (1548 eurot), mis on võrreldav 2017. aasta tasemega ja jääb oluliselt alla seatud eesmärgi. **Kutseõppeasutuste õpetajate keskmine palk** (1596 eurot) jääb omakorda üldhariduskoolide õpetajate keskmisele palgale pisut alla ja ka selle suhe riigi keskmise palka on võrreldes eelmise aastaga langenud. Märkimisväärselt madalam on **lasteaiaõpetajate keskmine töötasu** (1250 eurot), mis jääb märgatavalt alla munitsipaal- ja riigikoolide õpetajate ja Eesti keskmise brutopalka (täpsemalt vt palkade dünaamika kohta aruande lisa alapeatükk „Õpetajaameti staatus ja maine ning õpetajate järelkasv“). Õpetajate keskmise palga mõõdikute järgmiste aastate sihte (hoida vähemalt 2020. a taset) pole lisaressurssideta ja haridusvõrku korrastamata võimalik saavutada. Oluline on ka jälgida, et üldhariduse õpetajate palgakasvu kavandades ei suureneks lõhe nende ning lasteaedade ja kutseõppeasutuste õpetajate palgatasemetel vahel.

Ehkki muu emakeelega põhikooli- ning gümnaasiumilõpetajate **eesti keele kui teise keele oskuse** taseme mõõdikuid ei ole arengukava üldesmärgi mõõdikute hulgas, on oodatust madalama keeleoskuse näol (eriti põhikoolis) endiselt tegu suure ja püsiva probleemiga. Eesti keel teise keelena põhikooli lõpueksamite tulemused olid möödunud kevadel madalamad kui eelnenud kolmel aastal – 2021. aastal oli statsionaarse õppe keskmine tulemus 63,3%, varem on see jäänud 70% lähedale. See tähendab, et põhikoolilõpetajate hulk, kes ei oska eesti keelt iseseisva keelekasutaja tasemel, on kasvanud.

Kokkuvõtteks tuleb nentida, et üle poole haridusvaldkonna arengukava üldesmärgi mõõdikutest on jäänud 2021. aastal täitmata. Samas saab positiivsena välja tuua, et madala haridustasemega mitteõppivate noorte osakaal on juba alates 2015. aastast tasapisi langenud ja jõudnud alla 10%. Eri- ja kutsealase haridusega täiskasvanute osakaal on saavutanud sihiks seatud taseme ning täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr on pöördunud tagasi tõusuteele pärast COVID-kriisist tingitud langust 2020. aastal. Valupunkt on endiselt õpetajate töötasu, mis ei ole (vaatamata õpetajate palga iga-aastasele tõstmisele) kasvanud riigi keskmise palgaga samas tempos. Seetõttu on õpetajate palga osatähtsus riigi keskmisest palgast 2021. aastal võrreldes aasta varasemaga hoopis vähenenud.

Nagu ka kõiki teisi eluvaldkondi, **mõjutab haridusvaldkonda 2021. aastal olulisel määral COVID-pandeemia jätkumine** ja kogu riigis kehtestatud piirangud, mis peamiselt väljendusid kevadises täielikus üleminekus distantsõppele. Distantsõpe on tekitanud õpilütkasid ning pidevalt muutuvad olud ja määramatus on mõjutanud noorte vaimset tervist. Sellegipoolest suutis valdkond pandeemiaga kohaneda ja võrreldes 2020. aastaga oluliselt paremini toime tulla. Alates sügisest enam üldist distantsõpet ei kehtestatud, vaid koolid reageerisid paindlikult vastavalt nakatumise olukorrale. Olulist leevendust tõi alates novembrist kehtima hakanud lauseline kiiretestimine, mis võimaldas hoida koole võimalikult palju avatuna. Ka on riigi poolt õppeasutustele pakutud erineval moel tuge olukorraga toimetulekuks ja tagajärgede leevendamiseks ehk õpilütkade tasandamiseks. Viimased kaks aastat on kõigilt haridusvaldkonna osapooltelt nõudnud uudseid lahendusi ja kiiret kohanemist – uute oskuste omandamist ja paindlikku toimetulekut muutuvate oludega. Kriis on olnud omamoodi arengukiirendiks, et katsetada paindlikke õppe- ja hindamise viise, võtta fookusesse õpilane ning kujundada õppetööd ümber õppijast lähtuvaks – nii, nagu haridusvaldkonna arengukava ette näeb.

Noortevaldkonna arengukava 2021–2035

Arengukava üldesmärk: noore avarad arenguvõimalused, turvatunne ja kindel tugi loovad Eestit, mida noor tahab edasi viia.

Üldesmärgi elluviimiseks on seatud neli strateegilist eesmärki:

- 1) HOOG – Noored on loov ja ühiskonda hoogsalt edasiviiv jõud – hariduse, kultuuri, majanduse, keskkonna ja teiste valdkondade nügijad ning eestvedajad;
- 2) OSA – Noorte õiguste kaitsmine riigis on järjepidev ning noorte aktiivne kodanikuosalus toetatud;
- 3) ISE – Kvaliteetne noorsootöö (sh noorte huviharidus) on kättesaadav üle Eesti ning loob kõigile noortele võimalused mitmekülseks arenguks, eduelamusteks, kogemuste pagasi rikastamiseks ja iseseisvumiseks;

- 4) KINDLUS – Noorte üksijäämist ja eemaldumist märgatakse ning ennetatakse kindlustunnet suurendava turvavõrgustiku abil.

Haridus- ja Teadusministeerium lähtub arengukava eesmärkide poole liikumist hinnates **üldeesmärgi mõõdikust**:

Mõõdik	2017	2018	2019	2020	2021	Sihttase 2035
Noorte usaldus riigi vastu (%)	56*	-	-	-	-	70

*Algtase on määratletud 2016. a uuringutulemuste põhjal (Toots, A. jt, 2017, Noorte kodanikukultuur muutvas maailmas¹). Uuringu järgmine küsitlusküsimus on planeeritud aastasse 2022. Sihttase on määratud varasema muutuse (2009–2016 usalduse kasv 12% võrra) põhjal.

Noorte **usaldust riigi vastu üldesmärgi** näitajana 2021. aastal ei mõõdetud. Näitaja tugineb kodanikuhariduse uuringule, mille kavandatud järgmine küsitluslaine toimub 2022. aastal.

Poliitikateooriate järgi on usaldus oma riigi institutsioonide vastu seotud näiteks demokraatliku valitsemisaja pikkusega ehk kodanike usaldus riigi vastu uutes demokraatlikes riikides on väiksem kui vanades demokraatides. Seos on leidnud kinnitust ka noorte sihtrühmas². Samal ajal on OECD oma hiljutises avalikku valitsemist käsitletud raportis lisaks tõdenud, et noored, kellele tagatakse võimalused ühiskonnaelus ja otsustusprotsessides osaleda ning kaasa rääkida tunnevad suuremat sidusust ja **usaldust oma riigi vastu**³. Eestis on noorte kaasärääkimine ühiskonnaelu korraldamises osalusvormide kaudu võimaldatud tänaseks enamates omavalitsustes kui eales varem (vt ptk 4.3), mis loob head teoreetilised eeldused ka usalduse kasvaks riigi suhtes.

Samal ajal on viimasel kahel aastal **COVID-pandeemia oluliselt pärssinud** noorte toimetulekut, võimalusi edukaks iseseisvumiseks, sotsialiseerumist ning vaimset tervist (vt rohkem pt 4 ja lisaanalüüsist). Pandeemia teisel aastal mõjutas noorsootöös osalemist endiselt viirusekriisi (nt tegevuste piirangud ja ärajäämine viiruse leviku tõttu), kuid **noorte osalemisaktiivsus viiruse-eelse ajaga võrreldes taastus**. Põhjuseks võib pidada uute oludega kohanemist, sh nii tegevuste ümberkujundamist pakkujate poolt, kuid ka noorte (ja lastevanemate) kohanemist ja taastunud valmisolekut tegevustest osa võtta. Pandeemia mõjutab jätkuvalt vaimset tervist ning just **noorte vaimne tervis on saanud kriisis tõsiselt kannatada**. Seetõttu on arendavate, toetavate ja positiivseid sotsiaalseid kontakte võimaldavate tegevuste tagamine kõigile noortele kõigis Eesti piirkondades jätkuvalt mõõdapääsmatult vajalik.

Kokkuvõtlikult on noorte, sh vähemate võimalustega ja tõrjutusriskis noorte toetamine järgnevatel aastatel endiselt ääretult oluline. Ühelt poolt on noorte võimalused ühiskonnaelu korraldamise panustamiseks paranenud, kuid teisalt on viimaste aastate muutlikud olud oluliselt pärssinud noorte sujuvat iseseisvumist. Millist mõju avaldavad muutunud olud noorte usaldusele Eesti riigi vastu, näitab 2022. aastal toimuv uuring.

„Eesti 2035“ strateegiliste sihtide suunas liikumine

2021. a novembris kinnitatud haridusvaldkonna arengukava 2021–2035 toetab täielikult „Eesti 2035“ strateegilist üldsihti „Eestis elavad arukad, terved ja tervist hoidvad inimesed“. Strateegilise sihi suunas liikumist iseloomustavatest näitajatest suurenes täiskasvanute osalus elukestvas õppes viimase viie aasta jooksul enne COVID-kriisi märkimisväärselt. 2021. aastal osales elukestvas õppes 18,4% täiskasvanutest vanuses 25–34a. Täiskasvanute õppes osalemist tuleb endiselt aktiivselt toetada, et jõuda 2035. aastaks püstitatud eesmärgini (25%). 2035. aastaks on seatud eesmärk, et eri- või kutseharidusega täiskasvanuid (25–64 a) on vähemalt 80%. 2021. aastal see näitaja võrreldes 2020. aastaga (74,1%) langes (73,5%), kuid pikem trend on positiivne.

¹ Uuringu raport: https://www.hm.ee/sites/default/files/iccs_2016_eesti_raport_211217_loplik.pdf

² Torney-Purta, J., Lehmann, R., Oswald, H. and W.Schulz (2001). Citizenship and Education in Twenty-eight Countries. Civic Knowledge and Engagement at Age Fourteen. Amsterdam: IEA

³ OECD. 2020. Governance for Youth, Trust and Intergenerational Justice. Fit for All Generations. OECD Public Governance Reviews. <http://www.oecd.org/gov/governance-for-youth-trust-and-intergenerationaljustice-c3e5cb8aen.htm?fbclid=IwAR0qJ24ZeZ6vc0Kjla7oQI5ULaPxOvIAVsjVTVIsoDnPOWgH9s9GDP01hRg>

Kolmanda taseme haridusega 25-34-aastaste osakaal⁴ earühmas on 2021. aastal võrreldes aasta varasemaga kasvanud, ulatudes 43,2%-ni ehk olles 3,1 protsendipunkti võrra kõrgem kui 2020. aastal. Kui eelmisel aastal jäime selle näitajaga Euroopa Liidu (27 riiki) keskmisele alla, siis 2021. aastal on Eestis kõrgharidusega 25-34-aastaseid 2% võrra enam kui Euroopa Liidus keskmiselt. Sellest hoolimata on lähituleviku ülesanne luua tingimused, mis aitavad paremini kaasa kõrghariduse omandamisele, et liikuda teadmistepõhise ühiskonna poole.

Kokkuvõtlik ülevaade pikaajalises arengustrateegias kokku lepitud vajalike muutuste elluviimisest HTMi valitsemisalas on leitav Riigikantselei koostatud dokumendi „Ülevaade „Eesti 2035“ tegevuskava elluviimisest“⁵ peatükis 2.1. „Oskused ja tööturg“. Seal kirjeldatud arenguid on pikemalt käsitletud ka allpool programmiaruandluse peatükkides, mistõttu neid siin üle ei korrata.

Tulemusvaldkonna kõige olulisemad edusammud

- **COVID-pandeemia mõjude leevendamine hariduse kättesaadavuse tagamiseks**, sh nii õppevahendite ja õppekorralduse kohandamine kui ka nt kiirtestide abil turvalisema koolikeskkonna tagamine. 2021/2022. õppeaastal tehti palju pingutusi, et vältida üle-eestilist lausalist distantsõpet. Tänu koolides alates novembrist korraldatud kiirtestimistele suudeti koolid valdavalt lahti hoida. Koolijuhtide, õpilaste ja lapsevanemate tagasiside põhjal on see olnud õige lähenemine. Uuringute andmed⁶ näitavad, et 2021. aastaks kohanesid koolid ja õppijad muutunud olukorraga ning tulid uudsete õppevormidega paremini toime kui esimesel pandeemia-aastal. Ka õpilaste ja õpetajate rahulolu näitajad pole vaatamata pandeemiale langenud. Õpilünkade tasandamiseks on toetatud koolipidajaid, et pakkuda õpilastele vajadusest lähtuvat lisatuge. Riigi toetuse abil on olnud võimalus palgata ka abiõpetajaid.
- **Õpetajakutse populaarsus** on vähehaaval suurenemas, konkurss õpetajakoolituse õppekohale ületab keskmist konkurssi kõrghariduses 1,2 korda. Õpetajate järelkasvu tagamiseks on tehtud olulisi ettevalmistusi – 2021. aastal valmisid kaks raamdokumenti: õpetajate järelkasvu arengusuunad aastani 2026 ning detailsem tegevuskava 2022. aastaks. Tegevuskava näeb ette õpetajatele põhitöö tegemiseks vajalike tingimuste ajakohastamist – koolide juhtimiskvaliteedi parandamist, senisest enam paindlikke kvalifikatsiooni omandamise võimalusi, töökoormuse ülevaatamist, haridustöötajate toetamist kogu nende karjääri vältel ja õpetajaameti maine parandamist.
- **Madala haridustasemega mitteõppivate noorte osakaal on pikemas vaates langustrendis.** Väljalangevus üldharidusest püsib madal, COVID-pandeemia tõttu tekkinud õpilüngad seni sellele olulist mõju avaldanud ei ole ning ka kutse- ja kõrghariduses on väljalangevus vaatamata pandeemiale vähenenud. Kõrghariduses kasvab nominaalajaga lõpetanute osakaal.
- **LTT erialade lõpetajate osakaal** kõigist kõrghariduse lõpetajatest on 10 aastaga tõusnud ja jätkas tõusu ka eelmisel aastal. Sealjuures kasvab jõudsalt IKT valdkonna lõpetajate arv. See loob head eeldused pärast lõpetamist nutika spetsialiseerumise kasvualadel rakendunute osakaalu kasvuks.

Tulemusvaldkonna olulised väljakutsed

Tulemusvaldkonna suuremad probleemid/väljakutsed, mis järgmise nelja aasta jooksul (järgmine RES periood) vajavad strateegilist tähelepanu:

- **Ukrainast sõjapõgenikena tulnud õppijate haridustee jätkamise** tagamiseks⁷ tuleb pakkuda võimalusi õppimiseks nii alus- ja üldhariduses kui ka kutse- ja kõrghariduses, samuti osalemiseks huvihariduses ja huvitegevuses ning noorsootöös. Samavõrd oluline on eesti keele õppimise võimaluste loomine kõigile sõjapõgenike vanusegruppidele.
- **Kvaliteetse eesti keele õppe ja eestikeelse hariduse tagamine**, sh üleminek osalisele eestikeelsele õppele seni muukeelses koolieelses lasteasutuses ja põhikoolis ning eestikeelsete koolide ja lasteadeade toetamine muukeelsete õpilaste õpetamisel. Selleks tuleb arendada õppevahendeid ja -

⁴ Eesti tööjõu-uuringu andmed

⁵ Vt <https://valitsus.ee/strateegia-est-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia/materjalid>

⁶ Vt aruande analüütilise lisa alapeatükk „COVID-19 pandeemia mõjud üldhariduses“

⁷ Ehkki tulemusaruanne käsitleb 2021. aasta seisuga ja Ukraina sõjast lähtuv põgenikekriis algas 2022. aastal, on see tulevikku vaatavas väljakutsete peatükis ühe olulisema väljakutsena esile toodud.

- meetodeid ning koolitada õpetajaid, sh täiendada olemasolevate õpetajate oskusi eri vanuses, eri kultuuri- ja haridustasustaga õpilaste õpetamiseks ning toetada muu emakeelega õpilasi eesti keele omandamisel, uussisserändajate keeleõpet ja kohanemist kõigil haridustasemetel.
- **COVID-kriisi mõjude jätkuv leevendamine**, ennekoike koolide sulgemise ja distantsõppe tõttu tekkinud **õpilünkade tasandamine** ning nii noorte kui ka haridus- ja noortevaldkonna töötajate **vaimse tervise** probleemidega tegelemine.
 - **Õpetajaskonna vananemine ning sellega süvenev õpetajate puudujääk⁸**, mille tõttu on vaja suurendada **õpetajaameti atraktiivsust ja maksta konkurentsivõimelist palka**, et koolides oleks nüüdisaegse õpikäsituse juurutamiseks piisavalt kvalifitseeritud ja motiveeritud õpetajaid. Riigi keskmise palga tõusu taustal tuleb tugevalt pingutada, et õpetajate keskmise palga suhet Eesti keskmisesse palka hoida ja tõsta. Õpetajate järelkasvu tagamisel on oluline luua uusi paindlikke võimalusi õpetajaametisse asumiseks.
 - **Nii alustavate kui ka juba töötavate õpetajate kutsekindluse tõstmiseks** on vajalik panustada haridusasutuste juhtimise kvaliteedi arendamisse. Olulisel kohal on õpetaja arengut toetava karjäärimudeli väljatöötamine, et õpetaja tunneks end toetatu ja väärtustatuna. Erilist tähelepanu tuleb pöörata alustava õpetaja toetamisele, eriti **haridusasutuste juhtide eestvedamisel**, et toetav keskkond soosiks ametis alustanute soovi ja motivatsiooni olla noortele nende haridusteel õpetajaks ja teejuhiks.
 - Kõrghariduse tegevustoetuse vähenemine kasv ei ole võimaldanud kõrgkoolidel tõsta õppejõudude töötasusid riigi üldise palgaskasvuga samaväärselt. Tuleb leida püsiv lahendus ehk **rahastamismudel, mis tagaks kõrgharidusõppe piisava rahastamise** eestikeelse kõrghariduse jätkusuutlikkuse kindlustamiseks, õppe kvaliteedi hoidmiseks ning õppejõudude järelkasvuks.
 - **Kutsehariduse** kvaliteedi ja tööturule vastavuse tagamiseks **piisava rahastamise tagamine**, sh investeeringud õppevahenditesse ja -keskkonda, et tagada kvaliteetne ja kaasaegne õpe.
 - **Sooline lõhe** haridustee katkestamise ja tasemehariduse omandamise mõõdikutes vajab jätkuvalt tähelepanu.
 - Üldhariduse õpilaste arvu piirkonniti ebavõrdsed muutused nõuavad **koolivõrgu korrastamise jätkamist** ning selleks kohalike omavalitsuste motiveerimist ja toetamist nii sisuliselt kui ka rahaliselt.
 - Lisaks on arengukavadest lähtuvalt lähiaastatel prioriteediks tegeleda **mitmekesiste õppemeetodite ja -viiside** tõenduspõhise arendamise ja rakendamisega, **formaal- ja mitteformaalõppe lõimimisega**, õppijast lähtuva **nn personaliseeritud õppe⁹** arendamisega, individuaalsete õpiteedega ja selleks digilahenduste loomisega.

⁸ OSKA andmetel vajab Eestis vanuse tõttu asendamist ligikaudu 380 üldhariduskoolide õpetajat aastas. Eriti kriitiline on koolides seis loodusteaduslike ainete ja matemaatikaõpetajatega.

⁹ personaliseeritud õpe lähtub õppija huvidest, vajadustest, võimetest, õpistiilist ja -rütmist ning õppijal endal on aktiivne roll oma õpikogumuste ja õpitee kujundamisel.

Tulemusvaldkonna 2021. aasta eelarve jaotus ja eelarve täitmine

HARIDUS- JA NOORTEPROGRAMM 2021-2024 Meede / programmi tegevus	K-kulud/ I-investeeringud	2021 esialgne eelarve ¹⁰	2021 lõplik eelarve ¹¹	2021 täitmine	Jääk	Täitmise %
Meede 1. Õpivõimalused ja hariduse korraldus	K, I	-486 137 281	-599 406 148	-488 735 064	110 671 085	82%
1.1. Haridusvõrgu korrastamine ja arendamine	I	-5 112 000	-62 584 482	-52 376 203	10 208 278	84%
	K	-96 438 896	-39 129 363	-33 312 700	5 816 663	85%
1.2. Ligipääsu tagamine üldharidusele	I	-64 000	-348 363	-300 455	47 908	86%
	K	-90 550 084	-112 507 470	-100 758 843	11 748 627	90%
1.3. Ligipääsu tagamine kutseõppele	I	-648 000	-2 901 007	-2 369 850	531 157	82%
	K	-89 261 974	-98 544 381	-87 573 226	10 971 155	89%
1.4. Ligipääsu tagamine kõrgharidusele	I	-620 000	-2 217 954	-1 233 757	984 197	56%
	K	-199 645 583	-203 626 367	-195 282 402	8 343 965	96%
1.5. Hariduse rahvusvahelise konkurentsivõime edendamine	I		-33 081	-32 587	494	99%
	K	-3 796 744	-77 513 682	-15 495 041	62 018 641	20%
Meede 2. Õpetajate järelkasv ja areng, õpikäsitus ja -keskkonnad	K, I	-45 524 263	-51 081 817	-39 334 049	11 747 768	77%
2.1. Õppekava ja koolikorralduse arendustegevused, õpetajate täiendkoolitused ja järelkasv	I		-196 779	-188 706	8 073	96%
	K	-23 506 807	-25 564 353	-18 854 695	6 709 658	74%
2.2. Võrdsete võimaluste tagamine hariduses	I		-5 238	-3 757	1 481	72%
	K	-14 129 314	-14 027 505	-10 807 323	3 220 181	77%
2.3. Digikultuuri integreerimine õppesse ¹²	I	-1 567 000	-6 266 652	-4 914 863	1 351 789	78%
	K	-6 321 141	-5 021 292	-4 564 705	456 586	91%
Meede 3. Hariduse, ühiskonna ja tööturu seosed	K, I	-26 769 358	-33 804 094	-24 468 085	9 336 010	72%
3.1. Õppe seostamine tööturu vajadustega	I		-13 967	-10 018	3 950	72%
	K	-17 342 767	-23 983 151	-16 614 714	7 368 437	69%
3.2. Kutsesüsteemi arendamine ja oskuste prognoosisüsteem OSKA	I		-3 492	-2 504	987	72%
	K	-2 177 864	-2 319 891	-2 221 929	97 962	96%
3.3. Täiskasvanuhariduse arendamine, õppimisvõimaluste loomine ja täiskasvanuõppe populariseerimine	I		-128 201	-126 226	1 975	98%
	K	-7 248 728	-7 355 393	-5 492 693	1 862 700	75%
Meede 4. Noortevaldkonna arendamine	K, I	-9 760 955	-23 748 675	-17 020 749	6 727 926	72%
4.1. Võimaluste suurendamine noorte loovuse arendamiseks, omaalgatuseks ja ühistegevuseks	I		-3 492	-2 504	987	72%
	K	-4 474 059	-4 348 903	-3 324 098	1 024 805	76%
4.2. Noorte kaasamise suurendamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine	I		-3 492	-2 504	987	72%
	K	-2 674 559	-11 809 899	-9 359 481	2 450 418	79%
4.3. Noorte aktiivse osaluse toetamine kogukonnas ja otsustes	I		-1 746	-1 252	494	72%
	K	-1 054 780	-1 472 276	-1 440 811	31 465	98%
4.4. Kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö arengu tagamine	I		-3 496	-2 508	989	72%
	K	-1 557 557	-6 105 371	-2 887 591	3 217 780	47%
KOKKU	K	-560 180 858	-633 329 295	-507 990 252	125 339 043	80%
	I	-8 011 000	-74 711 439	-61 567 694	13 143 745	82%

¹⁰ Esialgne eelarve on Riigikogus kinnitatud eelarve ja selle detailsed andmed võetakse eelarve planeerimise dokumentidest või infosüsteemidest.

¹¹ Lõplik eelarve on kogu kasutada olevate vahendite maht, sh eelarve muudatused, ülekantud vahendid, Vabariigi Valitsuse reservidest eraldatud vahendid ja ministri tehtud muudatused. Arvesse võetakse ka kajastatud tuludest sõltuvate kulude ja investeeringute eelarve korrigeerimine.

¹² Eraldiseisva programmi tegevusena 2021-2024 programmis, edaspidi programmi tegevuse 2.1 osana „hariduse valdkonna e-teenuste arendamine ning haldusala IKT tegevuste koordineerimine“. Tegevuse kirjeldust vt aruande ptk 2.1 alt.

Selgitused esialgse ja lõpliku eelarve erinevuse kohta

Haridus- ja noorteprogrammi eelarves sisalduvad 74 asutuse (Haridus- ja Noorteamet, HTM, riigi kutseõppeasutused (27 kooli), riigi rakenduskõrgkoolid (5 kooli) ja riigi üldhariduskoolid (40 kooli)) eelarved.

Programmi lõplik eelarve (va mitterahalised kulud) suurenes esialgse eelarvega võrreldes 73 mln eurot (13%), sh välisvahendite ja omatulude laekumise arvelt muutusid tegevuste esialgsed eelarved kokku 43,8 mln eurot.

Olulisem suurenemine esialgse ja lõpliku eelarve vahel (72 mln eurot) on seotud Norra ja Euroopa Majanduspiirkonna ning Erasmus+ tegevuste elluviimisega, kus erinevate rahastamisperioodide eelarved toodi Haridus- ja Noorteametisse üle alles 1. jaanuaril 2021 ning eelarvestati seni SA Archimedese eelarves, mitte Harno tuludes ja kuludes ning see mõjutab peamiselt programmi eelarve jääki.

Vabariigi Valitsuse reservist lisandus 11,9 mln eurot. 2020. aastast kanti kuludena üle 10,2 mln eurot.

Lisaeelarvega suurenesid kulud täiendavalt 13,3 mln eurot: laste ja noorte õpilünkade tasandamiseks ning vaimse tervise taastamiseks, õpilastele arvutite soetamiseks ja COVID-kiirtestide soetamiseks koolidesse ning koolide ventilatsiooniseadmete korrastamiseks.

Programmi kulude jääk oli 125,3 mln eurot, millest 98,7 mln eurot oli välisvahendite lõpliku eelarvena käsitletav sildfinantseeringute ning toetuste ja omatulude reaalsest laekumise ja täitmise vahes. Sellest omakorda moodustas programmi tegevuse „Hariduse rahvusvahelise konkurentsivõime edendamine“ SA Archimedese riigieelarvesse üle viidud toetuste eelarvete jääk 60 mln eurot. Tegevused nende projektide ja toetuste raames jätkuvad järgmisel aastal kuni rahastamisperioodide lõpuni.

Piirmääraga kulude jääk (25,6 mln eur) tulenes tegevuste ja hangete viibimisest ehitushindade kasvu ning COVID-19 olukorra (tärneraskused) tõttu. Koolide investeeringutoetusteks ja ventilatsiooniseadmete korrastamiseks kavandatud tegevused lükkusid osaliselt järgmisse aastasse (9,8 mln eurot). COVID-19 ulatusliku leviku tõttu polnud võimalik kõiki õpihuvilaagreid 2021. aastal ellu viia, mistõttu pikendati toetuse kasutamise õigust 31. augustini 2022, et võimaldada toetuse saajatele paindlikkust toetuse kasutamisel ning ärajäänud laagreid (või üksikuid ärajäänud laagripäevi) viia läbi kogu 2021/2022 õppeaasta vältel, sh nii kevad- kui suvevaheajal.

Kutseõppe valdkonnas tekkis olulisem eelarve jääk kutseõppeasutuste erinevatest välistoetustest (6,2 mln eurot), mis on kavandatud mh õpirändeprojektide ellu viimiseks (lükkusid edasi COVID-19 tõttu ja jätkuvad järgmisel aastal) ning kutsekoolide omatulude laekumisest ja varasemate aastate jääkidest (4,1 mln eurot), mis on planeeritud koolide ehitus- ja remonttöödeks ning õppekava täitmist toetavateks tegevusteks – hangete ja projektidega jätkatakse järgmisel aastal. Laekumised koolipiima toetuseks kasutatakse ära õppeaasta jooksul.

Hariduse- ühiskonna ja tööturu seostamiseks ellu viidud tegevuste puhul tekkis olulisem eelarve jääk struktuurifondidest tehtavate tegevuste arvelt sh tööturu vajadustele vastava kutse- ja kõrghariduse arendamises ning täiskasvanuhariduse valdkonnas. Tegevused viiakse ellu struktuurifondide rahastamisperioodi jooksul hiljemalt 2023. aasta lõpuks.

Noortevaldkonnas oli suurim erinevus planeeritud eelarve ja tegelike kulude osas NEET noortele suunatud Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) vahenditest tehtavates tegevustes (1,8 mln eurot, tegevuses 4.2) ning 2,9 mln eurot Euroopa Solidaarsuskorpuse toetuste laekumises (tegevus 4.4). Tegevused viiakse ellu plaanipäraselt rahastamisperioodi lõpuks 2023. aastal.

Programmi investeeringute lõplik maht suurenes 66,7 mln euro võrra (307%) peamiselt Euroopa Regionaalarengu Fondi (ERF) kaudu rahastatavate projektide eelarve laekumistest sh 44,7 mln eurot seoses koolivõrgu ehitamisega, mis kavandatakse eelarves esialgselt investeeringutoetustena kuludes (sh Tallinna Muusika- ja Balletikool 20,5 mln eurot). Piirmääraga investeeringute maht suurenes 16,3 mln euro võrra eelmisest aastast üle kantud vahendite võrra (sh koolivõrgu investeeringud 12,9 mln eurot).

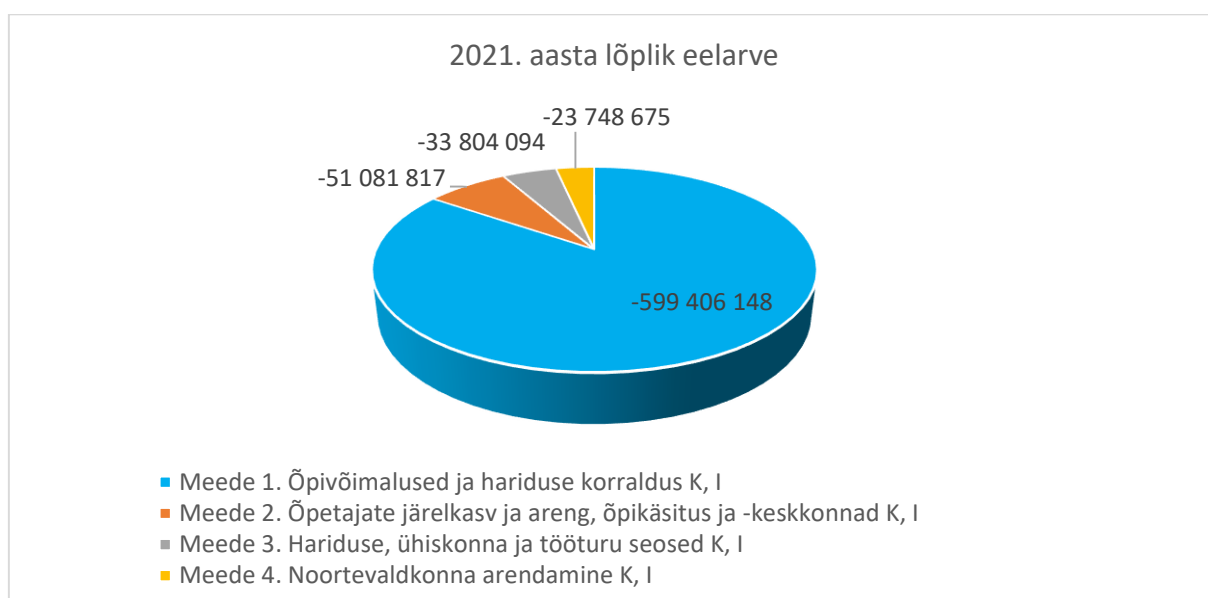
Programmi investeeringute eelarve jääk on 13,1 mln eur (18%). Peamised kitsaskohad investeeringute ellu viimisel olid eriolukorrast tingitud tärneraskused, mistõttu lükkuvad inventari, sh IT investeeringud

järgmisesse aastasse. Riigigümnaasiumite ehitusprojektide kallinemisega seoses peatati 2021. a lõpus osa hankeid (kutseõppeasutused ja HEV-koolide remondid) vahendite suunamiseks 2022. a avatavate riigigümnaasiumite ehitus- ja sisustushangete kallinemise katteks, 2022. aastasse kandunud projektide kulude katteks (EKI hoone; Räpina õpilaskodu) ning Rakvere ja Narva riigigümnaasiumite ehituslepingute kallinemise katteks.

Programmi (esialgne) kogueelarve	2021	2022	2023	2024
	RE	RES 2021–2024		
Programmi kogukulud* ja investeeringud (tuhandetes eurodes)	568 192	551 042	529 004	481 006

* kuludes ei ole arvestatud amortisatsiooni ja finantseerimistehingud

Programmi eelarve jaotus meetmete lõikes

Haridus- ja noorteprogrammi täitmine meetmete ja programmi tegevuste lõikes

Meede 1. Õpivõimalused ja hariduse korraldus

Meetme eesmärk: õpivõimalused on valikurohked ja kättesaadavad ning haridussüsteem võimaldab sujuvat liikumist haridustasemetel ja -liikide vahel.

Meetmesse on koondatud tegevused **õppeasutuste võrgu arendamiseks ja taristu tagamiseks**, et haridus oleks kättesaadav eri sihtrühmadele ja õppekeskkond toetaks nüüdisaegset õpikäsitust. Meetme raames tagatakse **paindlikud õpivõimalused erinevatel haridusastmetel, kvaliteetse hariduse kättesaadavus ja toetatud õpe**, et vähendada õppest väljalangemist ja katkestamist ning rakendada maksimaalselt iga inimese potentsiaali. Õpivõimaluste mitmekesistamiseks, hariduse kvaliteedi tõstmiseks ning eesti keele ja kultuuri laiemaks tutvustamiseks **edendatakse rahvusvahelistumist ja õpirännet** kutse- ja kõrghariduses.

Meetme 1 mõõdikud ja nende täitmine:

Mõõdik	2017	2018	2019	2020	2021		2022	2023	2024	2025	2035
					Siht	Tegelik					
3-aastaste kuni kooliealiste laste osakaal, kes on käinud koolieelses lasteasutuses (%) ^{13*}	91,2	91,3	91,1	91,6	92	91,2	92	92	92,5	92,5	95
Vähemalt keskhariidusega 20–24a osakaal (%)**	83,7	81,5	82,6	85,7	85	85,9	85,2	85,4	85,6	85,8	90
Kolmanda taseme haridusega 25–34a inimeste osakaal (%)***	40,9	41,1	40,6	40,1	>40	43,2	>40	>40	>40	>40	45
Eestist väljaminev lühiajaline õpiränne kutsehariduses - lühiajalises õpirändes osalenud kutseõppe lõpetanute osakaal (%)*	-	-	-	-	-	Esimesed andmed selguvad 2023. a, siis seatakse ka sihttasemed.					
Eestist väljaminev lühiajaline õpiränne kõrghariduses - õpirändes osalenud bakalaureuse- ja magistriõppe lõpetanute osakaal (%)*	-	-	8	8,3	8,5	uued andmed septembris	8,5	9	9,3	9,5	15

* Allikas: EHIS

** Allikas: Eurostati andmed, arvutamisel lähtutakse Eesti tööjõu-uuringust.

*** Allikas: Eurostati andmed, arvutamisel lähtutakse Eesti tööjõu-uuringust.. Varem mõõdeti vanusvahemikku 30-34.

Alushariduses osalevate laste osakaal on võrreldes eelmise aastaga pisut langenud ning jääb ka alla sihiks seatud 92%. Alushariduses osalemisele võis mingil määral mõju avaldada kestev pandeemia, mille tõttu osad lapsevanemad eelistasid hoida lapsi kodus. Alushariduses osalemist on täpsemalt analüüsitud aruande lisa alapeatükis „Alusharidus“.

Vähemalt keskhariidusega 20–24-aastaste osakaal on aastate 2017-2021 lõikes kasvanud, ulatudes 2021. aastal 85,9%-ni, mis ületab seatud sihti (85%). Seejuures on vähemalt keskhariidusega meeste osakaal vahemikus 2017.-2021. a tõusnud 78,3%-lt 83,2%-ni, vähemalt keskhariiduse omandanud naiste osakaal on 2021. a 88,5%. Nii meeste kui naiste näitaja osas ületab Eesti Euroopa Liidu (27 riiki) keskmist.

¹³ 2021–2024 programmis kasutati mõõdikut „4-aastaste kuni kooliealiste laste osakaal...“, kuid sellest on loobutud ning edaspidi mõõdetakse koolieelses lasteasutuses käinud 3-aastaste kuni kooliealiste laste osakaalu.

Kolmanda taseme haridusega inimeste osakaalu arvutab Statistikaamet Eesti tööjõu-uuringu andmete põhjal ja hiljuti muudeti programmi mõõdiku metoodikat. Alates 2021. aastast arvestatakse vanusvahemikku 25–34, sest seda metoodikat kasutab ka Eurostat. Võrreldes varasemate aastatega paistab 2021. a silma kolmanda taseme haridusega 25-34. a inimeste osatähtsuse väikese kasvuga – ISCED 5-8 taseme omandanud on vanusrühmast 43,2% ning see ületab ka seatud sihti (>40%). Eesti puhul paistab aga kõrgharitude osakaalu puhul silma suur sooline lõhe – kõrgharitud naiste määr ületab meeste oma ca 1,6 korda (aasta varem oli see 1,7)

Kõrghariduses Eestist väljamineva õpirände mõõdiku 2021. a andmed selguvad sügisel. 2020. aastal õpiränne eelmise aastaga võrreldes pisut suurenes.

Meetme 1 tegevused

1.1. Haridusvõrgu korrastamine ja arendamine

Tegevuse eesmärk on jõuda demograafiliste muutustega arvestava ja kaasava hariduse põhimõtetest lähtuva koolivõrguni, mis tagab võrdse ligipääsu kvaliteetsele haridusele kõigis Eesti piirkondades.

Programmi tegevuse mõõdikud:

Mõõdik	2017	2018	2019	2020	2021		2022	2023	2024	2025
					Siht	Tegelik				
Gümnaasiumiastmega koolide arv (tk)	164	160	157	158	-	158	-	-	<100	<100
Haridusvaldkonna pinnakasutus (m²)	3,4 mln	-	~3,4 mln	-	väheneb	ei mõõdetud	väheneb	3 mln	-	-
Riigigümnaasiumide arv (tk)	12	15	16	16	18	18	21	25	26	26

Allikas: EHIS

Gümnaasiumiastmega koole oli 2021. aastal kokku 158, nende arv ei ole paraku enam vähenenud ja 2024. aastaks seatud eesmärki jõuda vähem kui saja koolini ei saavutata. Riigigümnaasiumid, mis edaspidi rajatakse peamiselt Tallinnasse ja Harjumaale (õpilaste arv kasvab seal märgatavalt), ei too seelses haridusvõrgus kohe kaasa gümnaasiumide koguarvu vähenemist munitsipaalkoolide arvel, küll aga võib eeldada gümnaasiumiastmega koolide sulgemist kaugemas tulevikus, kui viiakse ellu Tallinna arengustrateegiat.

Haridusvaldkonna pinnakasutust 2021. aastal ei mõõdetud, eesmärk on jõuda 3 miljoni ruutmeetrini. Omavalitsuste liitmisega kaasnenud koolivõrgu korrastamise aeglustumise¹⁴ tõttu on üldhariduskoolide kogupind perioodil 2017-2021 vähenenud kavandatud vähem. Pinnakasutuse ja sellega seotud kulude erinevus tihe- ja hajaasustusega piirkondade koolide vahel on kahjuks suurenenud.¹⁵

Riigigümnaasiume on lisandunud esialgselt kavandatud tempos ning 2022. aastaks on riigigümnaasium kõigis Eesti maakondades.

Ülevaade programmi tegevuse elluviimisest

Koolivõrgu korrastamine (sh riigigümnaasiumid, põhikoolid, HEV koolid)

2021. aastal alustasid õppetegevust uued riigigümnaasiumid Tabasalus ja Saaremaal, valmis Paide riigigümnaasiumi uus õppehoone. Algas ühe Narva, Saue ja Rakvere riigigümnaasiumi ehitustegevus, teise Narva riigigümnaasiumi, kahe Tallinna ning Rae riigigümnaasiumi ehitamise ettevalmistus. Koolivõrku korrastades suleti Kuressaares munitsipaalkoolide gümnaasiumiastmed. Kaasajastatud põhikoolihoonetes alustati õppetööd Pukas ja Pärnus.

2021. a võttis riik Narva linnalt üle Narva Eesti Gümnaasiumi pidamise ning eestikeelse hariduse tegevuskava raames on tehtud ettepanek alustada läbirääkimisi ka Kohtla-Järve Järve Kooli ja Sillamäe

¹⁴ <https://haldusreform.fin.ee/static/sites/3/2018/07/haldusreform-2017.pdf> (lk 397)

¹⁵ <https://www.oecd.org/publications/shrinking-smartly-in-estonia-77cfe25e-en.htm>

Eesti Põhikooli pidamise ülevõtmiseks. Jätkatakse läbirääkimisi riigi pidamisel olevate tuge vajavate õpilaste koolide üleandmiseks kohalikele omavalitsustele. Pidamise üleandmisel tagatakse riigieelarvest üleminekuperioodiks lisarahastus.

Arutelud kohalike omavalitsuste (KOV) arengukavade uuendamiseks, sh koolivõrgu korrastamiseks on alanud kogu Eestis. Haridus- ja Teadusministeeriumi ja mitmete partnerite, sh Eesti Linnade ja Valdade Liidu (ELVL) koostöös valmisid koolivõrgu korrastamise ning õpetaja töö- ja palgakorralduse kaasajastamise juhendmaterjalid „Mida arvestada haridusvõrgu ümberkorraldamise otsuseid tehes? Soovitused kohalikele omavalitsustele“¹⁶ ja „Õpetajate töö- ja palgakorralduse kaasajastamise käsiraamat“¹⁷. Õpetajate Lehes ilmus koolivõrgu korrastamise sari.¹⁸

Riigieelarvest toetati kohalike omavalitsuste koolide investeeringuid eeldusel, et need aitavad kaasa koolivõrgu korrastamisele: Valga Põhikool 0,8 mln, Lihula Gümnaasium 1,5 mln, Maardu Gümnaasium 0,6 mln ja Järva-Jaani Keskkool 0,2 mln eurot.

Koolipidajate võimestamiseks HTMi, Haridus- ja Noorteameti ning ELVL koostöös ellu kutsutud KOV haridusjuhtide arenguprogrammi lõpetas 36 haridusjuhti. Arenguprogrammide eesmärk oli KOV haridusjuhtide kompetentsi suurendamine valdkonna strateegilisel planeerimisel ja muudatuste juhtimisel ning haridusasutuste juhtide professionaalse arengu toetamisel. Programm kestis septembrist 2020 kuni aprillini 2021 ja koosnes kaheksast koolitusmoodulist (sh töövarjutus). Nii alustavate juhtide (ametis kuni 3 a) programmis kui edasijõudnute programmis (ametis 3+ aastat) osalejad pidasid arenguprogrammi väga väärtuslikuks ja soovisid, et võimalused enesearenguks ja kolleegidega koosõppimiseks oleksid järjepidevad ja süsteemsed.

Riigi ja KOVide kokkuleppel jätkatakse muudatustega täiskasvanute gümnaasiumide tegevuses (vt täpsemalt ptk „Täiskasvanuhariduse arendamine ja õppimisvõimaluste loomine“). 2021. aastal võttis riik täiskasvanute tasemehariduse korraldamise üle Raplamaal ja Järvamaal ning läbirääkimised on käimas mitmete omavalitsustega. Täiskasvanute gümnaasiumide liitmine kutsekoolidega parandab õppurite õppetingimusi, loob lisavalikuid, vähendab ülearust koolipinda ja muudab ressursikasutuse efektiivsemaks.

2021. aastal määrati kindlaks järgmise tõukefondide rahastamisperioodi (2021–2027) prioriteedid. Uuel perioodil keskendutakse koolivõrgu korrastamist toetavates investeeringutes Ida-Virumaa põhikoolide taristule. Toetatakse põhimõtet integreerida uue programmiperioodi erinevate toetusmeetmete vahendeid, et töötada välja terviklikud regionaalpoliitilised lahendused: kohaliku tasandi haridus- ja kogukonnakeskused. Uuel rahastamisperioodil jätkatakse investeeringutega kaasava hariduse põhimõtete rakendamise toetamiseks (meede on kavas avada 2022. aastal).

Kaasava hariduse edendamiseks koolide taristu arendamine

Kaasava hariduse põhimõtete rakendamiseks tehtavate väikeinvesteeringute (HEV õpilaste integreerimiseks tavakooli) toetusmeetmest on 2021. aasta seisuga toetatud kokku 185 kooli. Viimane taotlusvoor toimus 2021. aastal, projektid on elluviimisel kuni 31.12.2022.

2021. aastal tegevused meetme tähtaja lähenedes oluliselt intensiivistusid. Samas oli näha COVID-pandeemiast tulenevaid tarneraskusi, mistõttu pikendati meetme abikõlblike tegevuste tähtaega kuue kuu võrra.

Kutseõppeasutuste taristu nüüdisajastamine

Jätkus Tallinna Muusika- ja Balletikooli ehitus, ette valmistati tehnika ja sisustuse hanked. Rekonstrueerimistööd lõppesid Võrumaa Kutsehariduskeskuse peahoones ning ühiselamus, Järvamaa Kutsehariduskeskuse Säreveere õppehoones, Tallinna Lasnamäe Mehaanikakooli õpilaskodus ja Luua Metsanduskooli õpilaskodus. Rekonstrueerimine algas Räpina Aianduskooli õpilaskodus.

Projekteerimistööd lõppesid mitmel objektil (Tallinna Polütehnikum, Viljandi Kutseõppekeskus jt) kuid COVID-pandeemiast tulenev ehitushindade tõus ning tarneraskused vähendasid võimalusi töödega

¹⁶ [Materjalid - Eesti Linnade ja Valdade Liit \(elvl.ee\)](https://elvl.ee)

¹⁷ [Materjalid - Eesti Linnade ja Valdade Liit \(elvl.ee\)](https://elvl.ee)

¹⁸ [Koolivõrk : Õpetajate Leht \(opleht.ee\)](https://opleht.ee)

alustamiseks. Prioriteediks on käimasolevate objektide tööde lõpetamine ning avariitööd kõikides kutseõppeasutuste hoonetes.

Hinnang programmi tegevuse tulemuslikkusele

Koolivõrgu korrastamine jätkub kogu Eestis. Järgnevate aastate üks olulisi eesmärke on luua Eesti koolides tänapäevane õppekeskkond, mis on optimaalse suurusega ja energiatõhus ning kasutab taastuvaid energiaallikaid.

Muutuste tegemine koolivõrgus on kohalike omavalitsuste reformi ning uute volikogude valimiste tõttu olnud viimastel aastatel keerukas, sest enamikus liitunud omavalitsustes lükati liitumislepingutega koolivõrgu ümberkorraldamist puudutavad otsused edasi ja 2021. a KOV valimiste järgselt enamik omavalitsusi alles koostab oma arengukavasid. KOVide ühinemine on samas loonud eeldused, et valmistuda pärast nende arutelude lõppu koolivõrgu korrastamiseks senisest suurema haldusüksuse kui terviku vaates.

2021. aasta põhisaavutuseks võib pidada kohalike omavalitsuste võimestamist ja koolivõrgu korrastamise protsessi (muutuste juhtimise) edenemiseks eelduste loomist koostöös Eesti Linnade ja Valdade Liidu, omavalitsuse ja mitmete teiste osapooltega. 2020. aastal alanud pandeemia tõttu on endiselt vaja tegeleda õppehoonete ventilatsiooni parandamisega. See eeldab pikaajaliste vajaduste ja võimaluste analüüsi ja tegevuskava koostamist.

1.2. Ligipääsu tagamine üldharidusele

Tegevuse eesmärk on luua tingimused koolikohustuse täitmiseks, tagada ligipääs üldharidusele ja vähendada väljalangevust ja õppetöö katkestamist.

Programmi tegevuse mõõdikud:

Mõõdik	2017	2018	2019	2020	2021		2022	2023	2024	2025
					Siht	Tegelik	Sihttasemed			
Põhikoolist väljalangejate määr statsionaarse õppe kolmandas kooliastmes (%)*										
kokku	0,3	0,3	0,3	0,2	hoida taset	0,25	hoida taset	hoida taset	hoida taset	hoida taset
poisid	0,4	0,3	0,4	0,3	hoida taset	0,3	hoida taset	hoida taset	hoida taset	hoida taset
tüdrukud	0,3	0,2	0,2	0,1	hoida taset	0,2	hoida taset	hoida taset	hoida taset	hoida taset
Õppetööst väljalangejate määr gümnaasiumides (gümnaasiumi 1. õppeaastal) (%)*	0,8	1,6	1,2	0,7	<1,0	0,9	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0
Keskhariduse omandanute osakaal 4 aastat pärast põhikooli lõpetamist*	79,5	80,4	80,7	82,1	82	81,9	82	82	82	83
Õppijate rahulolu õpikeskkonna ja -korraldusega: kooliga üle keskmise rahul olevate õpilaste osakaal 4. klassis/ 8. klassis/ 11. klassis (%)**	-	87,6 64,2 71,8	85,3 64,2 70,8	-	Edaspidi ei mõõdetata, üldharidusega rahulolu mõõdetakse meetme 2 mõõdikutega (kooliga pigem rahul või täiesti rahul olevate õpilaste osakaal 8. ja 11. klassis)					

* Allikas: EHIS

** Allikas: Rahulolu-uuring.

Väljalangevus põhikoolist püsib madal, olles kooskõlas programmi ja arengukava mõõdiku „Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal“ langusega. Kuigi 2021. aastal suurenes võrreldes eelneva õppeaastaga tüdrukute põhikoolist väljalangevus, on muutused väga väikesed ja võib öelda, et näitaja on püsinud viis aastat sarnasel tasemel.

Väljalangevus gümnaasiumist 1. õppeaastal on samuti eelmise aastaga võrreldes pisut kasvanud, kuid jääb sihttaseme piiridesse, püsidis alla 1%.

Keskhariduse omandanute osakaal neli aastat pärast põhikooli lõpetamist on eesmärgiks seatud 82%-le väga lähedal, kuid tähelepanu väärib, et eelneval viiel aastal tõusnud näitaja on 2021. aastal pöördunud väiksesse langusesse. Vt lähemalt aruande lisa alapeatükist „Üldhariduse tulemuslikkus“.

Nii väljalangevuse kui ka keskhariduse omandamise mõõdikute saavutustasemeid on viimastel aastatel mõjutanud COVID-pandeemia, mille ajal on ühelt poolt kehtinud paindlikumad tingimused õppes püsimiseks ja õpingute lõpetamiseks, kuid teisalt on distantsõppeperioodid ja kriisi tervisemõjud soodustanud õpilünkade teket.

Ülevaade programmi tegevuse elluviimisest

Tagatakse haridustoetused munitsipaal- ja erakoolidele ning õppekohad riigi koolides. IBO õppekavade rakendamise ja Tallinna Euroopa Kooli arengu toetamine

Tegevus hõlmab kolme haridustaset: alus-, põhi- ja üldkeskharidust ning selle eesmärk on **luua tingimused koolikohustuse täitmiseks ning vähendada väljalangevust ja õpingute katkestamist**. Riik andis haridustoetust munitsipaal- ja erakoolide pidajatele, tagati õppekohad riigi koolides ning toetati IBO (International Baccalaureate Organisation) õppekavade rakendamist, vanglaõpet ja Euroopa Kooli arengut. Haridustoetus sisaldab õppekirjanduse soetamise toetust, et aidata kaasa mitmekesise ja sisuka õppekeskkonna loomisele ning õppe diferentseerimisele vastavalt õppija vajadustele.

Õpilaskodutoetus munitsipaal- ja erakoolidele, mida eraldatakse igal aastal kooli pidajatele, on kavandatud arvestusega 2000 eurot õpilase kohta. Riiklikult toetatavad õpilaskodu kohad on mõeldud nende perede põhiharidust omandavatele lastele, kellel on raskusi toimetulekuga sotsiaalhoolekande seaduse tähenduses. 2021. aastal toetati 804 000 euroga 402 õpilaskodukohta 27 munitsipaal- ja erakooli juures, toetust said kokku 23 koolipidajat. Õpilaskodutoetust võib kasutada õpilaskodu õpilastega seotud personali- ja majandamiskulude, tugiteenuste ning vaba aja tegevuste kulude katteks.

COVID-pandeemia tõttu eraldati munitsipaal- ja eraüldhariduskoolide pidajatele toetust 40 eurot õpilase kohta, et koolipidajad saaksid rakendada täiendavaid tugimeetmeid õpilünkade tasandamiseks ja õppijate sujuvate üleminekute toetamiseks 2021/2022. õppeaastal. Novembris 2021 tehtud seire näitab, et koolid lähtusid õpiraskuste hindamisel ja tugimeetmete käivitamisel õpilaste individuaalsetest vajadustest. Toetus aitas kaasa õppe tulemuslikkusele – kuigi nii põhikooli tasemetööde kui ka lõpueksamite ja gümnaasiumi riigieksamite tulemused näitavad õpilaste teadmiste ja oskuste mõningast langust, ei ole suurenenud üldharidusest väljalangevus ega vähenenud edasiõppijate osakaal (täpsemalt on üldharidusõppe tulemuslikkust analüüsitud aruande lisas.) KOVide kaudu eraldati toetust õpilastele distantsõppeks kiirema internetiühenduse pakkumiseks ja korraldati hange arvutite jaotamiseks õpilastele koostöös Lastekaitse Liiduga.

COVID-pandeemiast tingitud õpilünkade leevendamiseks kavandati toetavad tegevused – õpilaspõhine **lisaraha** koolipidajatele, **asendusõpetajate** värbamine ja **üliõpilaste kaasamine** õppe läbiviimisse, riigieksamite ja tasemetööde tulemuste analüüs pandeemiamõjude hindamiseks, **e-sisseastumistestide** arendamine, – ja eelarve nende tegevuste elluviimiseks. **Õpihuvilaagrite** korraldamise eesmärk oli põhi- või keskhariduse tasemel õppijate õpimotivatsiooni taasloomine ja säilitamine ning üldpädevuste arendamine ja ainevaldkondade vastu huvi hoidmine. Toetust eraldati 517 laagrile, mille tegevustes osales enam kui 65 000 last ja noort üle Eesti. Pandeemia ägenemise tõttu pikendati toetuse kasutamist kuni augusti lõpuni. Alates novembrist viidi kõigis koolides sisse õpilaste ja töötajate regulaarne **COVID-kiirtestimine** (testid koolidele hankis riik), mis võimaldas üle riigi hoida koole võimalikult palju avatuna ning koolijuhtidel lähtuda distantsõppele ülemineku vajaduse üle otsustamisel konkreetsest nakatumise olukorrast.

Riigieelarvest eraldati sihtotstarbeliselt ühekordse toetusena lisaks 1,5 miljonit eurot digiõppevara soetamiseks (10 eurot õpilase kohta). Toetus lisandus iga-aastasele õppekirjanduse toetusele (57 eurot ühe õpilase kohta), et koolid ja koolipidajad saaksid COVID-pandeemiast tingitud distantsõppe ajaks soetada õppetöoks vajalikke digiõppematerjale. Digimaterjalid on aidanud nii koolidel kui ka õpilastel distantsõppega paremini toime tulla ja vältida katkestusi õppetöös.

Hinnang programmi tegevuse tulemuslikkusele

Eestis on jätkuvalt kättesaadav ja kvaliteetne alusharidus ning valdav enamik eagrupist käib lasteaias. See loob hea eelduse sujuvaks üleminekuks kooliellu. Põhihariduses on Eesti võrdsete õpivõimaluste tagamisel ja hariduse kvaliteedilt samuti maailma parimate hulgas. Ligi pooltel 25–64-aastastest on keskharidus, mis on OECD keskmisest näitajast (41%) kõrgem. Samast eagrupist 42,2% on jõudnud kõrghariduseni, mis on samuti kõrgem OECD keskmisest.¹⁹ Küll aga ilmneb kõigi nende üldiselt positiivsete näitajate puhul läbivalt sooline lõhe, mis pole paraku vähenenud. Kuigi põhihariduse tulemuslikkus on üldiselt kõrge, tuleb jätkuvalt pöörata tähelepanu konkreetsete sihtrühmade õppeedukuse toetamisele. Nt poiste väljalangevus põhikoolist on võrreldes tüdrukutega ca kaks korda suurem, põhikooli lõpus on poiste seas palju enam madala õppeedukusega õppijaid ja vähem poisse jõuab keskhariduseni. Seejuures ei ole Eestis kohustusliku keskhariduse nõuet – edasiõppimist pärast põhikooli soosib kultuuriruum. OSKA tulevikuoskuste raport rõhutab tulevikuvajadusena eeskätt üldoskuste arendamist.

Muret teevad pandeemia tõttu langenud õpitulemused põhihariduses. Kaks kriisiaastat on jättnud jälje õpilaste edasijõudmisele – nii põhikooli tasemetööde kui ka lõpueksamite ja gümnaasiumi riigieksamite tulemused näitavad mõningast langust õpilaste teadmistes ja oskustes. Põhikooli lõpueksamite keskmised tulemused 2021. aastal olid madalamad kui 2019. aastal (2020. a põhikooli lõpueksameid ei toimunud). Kõigi kolme eksami puhul oli keskmine tulemus madalam 2016-2019 aastate keskmisest, suurim langus on toimunud matemaatikaeksami tulemustes. Ehkki väljalangevuse näitajad pole tõusnud, seab see olukord veelgi suurema tähtsuse õpilünkade tasandamise meetmetega jätkamisele.

Programmi tegevuse elluviimise tulemusel on suurenenud haridusasutuste avatus ja valmisolek koostööks – ühiskonna ja kogukonna ootusi teadvustatakse üha enam ning rakendatakse erinevaid meetmeid, et tagada õpilastele sotsiaal-emotsionaalselt, vaimselt ja füüsiliselt turvaline õpikeskkond. Õpilaste heaolu ja õpikäsituse muutumine koolides on saanud palju tähelepanu, mh seetõttu, et neid teemasid on hakatud süsteemse(ma)lt hindama.

1.3. Ligipääsu tagamine kutseõppele

Programmi tegevuse eesmärk on luua Eesti elanikkonnale nende vajadustele ja võimetele vastavad kvaliteetsed, paindlikud ja mitmekesiste valikutega kutseõppe võimalused, mis vastavad tööturu arenguvajadustele.

Programmi tegevuse mõõdikud:

Mõõdik	2017	2018	2019	2020	2021		2022	2023	2024	2025
					Siht	Tegelik	Sihttasemed			
Õppetööl väljalangejate määr kutseõppeasutustes (kutsekeskhariduse tasemel 1. õppeaastal) (%)*	10,1	11,7	10,6	9,4	<11	8,9	<11	<11	<11	<11
Kutsealase hariduse** omandanute osakaal 5 aastat pärast põhikooli lõpetamist (%) *	-	23	23	22,4	kasvab	22,3	kasvab	kasvab	kasvab	Kasvab
Kutseõppeasutustes õppijate rahulolu õpikeskkonna ja -korraldusega: kooliga üle keskmise rahul olevate õpilaste osakaal***	-	92,5	-	-	Edaspidi ei mõõdetata, kutseharidusega rahulolu mõõdetatakse meetme 2 mõõdikuga (kooliga pigem rahul või täiesti rahul olevate õpilaste osakaal kutsekeskhariduses)					

^{*} Allikas: EHIS

^{**} Kutsealase hariduse all mõistetakse ainult tasemeõppes saadud kutseharidust.

^{***} Allikas: Rahulolu-uuring.

Ehkki kutsekeskhariduses katkestab endiselt pea iga viies õpilane, siis ligikaudu pooled neist jätkavad oma õpinguid mõnes teises kutseõppeasutuses või gümnaasiumis. Positiivne on see, et 2021. aastal **kutsekeskhariduse 1. aastal väljalangenute osakaal** taas vähenes. Väljalangejate määr on kahanenud

¹⁹ OECD (2021), Education at a Glance 2021: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/b35a14e5-en>.

alates 2018. aastast ning suundumus jätkus ka 2021. aastal. Seatud siht saavutati juba kolm aastat tagasi ning hetkel on tegelik tase sihist üle kahe protsendi madalam.

Samas ei ole saavutatud **kutsealase hariduse omandanute osakaalu** (5 a pärast põhikooli lõpetamist) eesmärki ehk kasvu võrreldes 2019. aastaga. Näitaja vähenes aruandeaastal küll vaid 0,1 protsendi võrra, kuid muret tekitab see, et kutsealase hariduse omandanute osakaal on alates 2018. aastast, kui selle mõõtmist alustati, ainult vähenenud. Kutseharidusse suundujate osakaal on vähenenud nii põhikooli kui ka gümnaasiumi lõpetajate seas. Kõige vähem suundutakse kutseharidusse Harjumaal, Tartumaal ja Saaremaal (vt täpsemat infot aruande lisas).

Kutseõppeasutustes õppijate rahulolu õpikeskkonna ja -korraldusega enam antud programmi tegevuse mõõdikuga ei mõõdetata, kuid rahulolu mõõdab meetme 2 näitaja – õppeprotsessis osalejate subjektiivne rahulolu (kutsekeskharidus).

Ülevaade programmi tegevuse elluviimisest

Kutseõppe koolitusmahtude kavandamine, õppekohtade tagamine ja õpilaste toimetulekut toetavad meetmed

Toetati kutseõppes osalemise kasvu ning lõpetajate oskuste tööturu vajadustele vastavuse tagamiseks kutseõppe kvaliteedi ja õppekorralduse arendamist, kavandati koolitusmahud ja õppekavarühmade optimaalne jaotus kogu riigis, tagati vajalikud õppekohad ja õppijate toimetulekut toetavad meetmed, kaasajastati õppekeskkonda ja õppekavasid (vt ka peatükid 1.1 ja 2.1).

Õpilastele suunatud **toetuste süsteemi rakendamisega** tagatakse kutseõppe kättesaadavus ning vähendatakse õpingute katkestamist majanduslikel põhjustel. Tegevuse raames maksti õppijatele õppeedukuse alusel õppetootusi, õpinguid takistavate asjaolude korral eritoetusi ning kompenseeriti sõit kodu ja kooli vahel juhul, kui õppijatel puudus võimalus kasutada tasuta ühistransporti. Samuti toetati keskhariduseta õpilaste koolilõuna kulude katmist. Lähiajal on vaja uurida nende toetuste mõju õppes osalemisele ja lõpetamisele.

Kutseõppesse on järjepidevalt vaja kaasata oma eriala tippspetsialiste ja väärtustada nende panust. Kutseõpet rahastades planeeritakse tööjõukulud ja kutseõppe korraldamise kulud kutseõppeasutustele ühtsetel alustel. Teisalt **vajab kutseharidus jätkuvalt investeringuid** õppevahenditesse ja -keskkonda, et tagada kvaliteetse ja kaasaegse õppe läbiviimine.

Kutseõppeasutuste õppekavarühmade üleriigilise jaotuse optimeerimine ja õppekeskkonna kaasajastamine

Soodustatakse kutseõppeasutuste õppetaristu ühiskasutust (mis võimaldab kokkuhoidu) ning toetatakse **õppekeskkonna** (nt õppelaborite inventar, õppetööks vajalikud seadmed) **ajakohastamist**. Nendeks tegevusteks oli erinevatest rahastamisallikatest kokku kavandatud 0,6 miljonit eurot, mida on selgelt liiga vähe nüüdisaegse õppetaristu tagamiseks, sest kutsehariduse seadmetesse pole viimasel kümnendil enam suuremaid investeringuid tehtud. Vajadus õppekeskkonna ajakohastamiseks on vähemalt 18 miljonit eurot järgmise kolme aasta jooksul.

Peamiselt praktilise õppega seotud **omatulusid** kasutatakse kutseõppeasutuste õppeprotsessi arendamiseks ja tasuliste teenustega seotud kuludeks. Tasuliste teenuste alla kuuluvad täienduskoolitused ja praktilise õppe käigus elanikkonnale osutatud teenused ning valmistatud tooted. Majandustegevusest laekunud tulu suunatakse õppevaldkonna eripära arvestades tagasi praktilise õppe jätkusuutlikkuse tagamiseks.

Kutsevaliku õppekava²⁰ on laienenud enam kui viieteistkümnesse kutsekooli. Norra/EMP toetustest rahastatuna on õppekava rakendunud üheteistkümnes koolis. Aasta lõpu seisuga õppis kutsevaliku õppekaval kokku 144 õpilast. Neide ja noormehi on õppekaval võrdselt (73/71) ning kõige enam on kutsevaliku õppurite hulgas kuni 19-aastaseid noori (109 õpilast). Koolid toovad esile, et õppekava võimaldab õpet individualiseerida ja pakkuda õpilasele nõustamist, kaasates õppesse ka piirkonna

²⁰ 2019. aasta alguses Kutseõppeasutuse seaduses tehtud muudatused lubavad koolidel rakendada tasemeõppena kutsevaliku õpet, mis võimaldab ametikooli tulnud noorel teha tutvust erinevate erialadega ning selle põhjal otsustada edasine haridustee või tööturule siirdumine. Õpe keskendub erialavalikuga seotud võtmepädevuste ja ülekantavate oskuste arendamisele.

ettevõtteid ja organisatsioone. Koolide eestvedamisel on koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga korraldatud mitmeid seminare ning loodud kutsevalikuõppe võrgustik, kus koolid saavad jagada parimaid praktikaid.

2021. aastal jätkusid kutseõppeasutuste **õppeinfosüsteemi Tahvel** arendustööd ja koole toetati selle kasutuselevõtul. Tahvliga on liitunud kõik riigi hallatavad kutseõppeasutused.

Hinnang programmi tegevuse tulemuslikkusele

Vaja on leida lahendused, mis senistest paremini toetaksid noorte jõudmist keskhariduse omandamiseni. Kutsekeskhariduse katkestamine püsib endiselt suhteliselt kõrge (ehkki viimaste aastatega on olukord mõnevõrra paranenud) ja kuigi paljud katkestanud jätkavad õpinguid mõnes teises koolis, langeb liiga suur osa kutsekeskharidusõpet alustanutest juba esimesel õppeaastal haridussüsteemist välja (ligi 9%). Katkestamise vähendamisel on olnud edukas kutsevaliku õppekava rakendamine Norra/EMP rahastuse toel ja see võiks olla kättesaadav suuremale osale põhikooli lõpetajatest. Lisaks on osutunud efektiivseks lahenduseks mitmesuguste akadeemiliste ja kutsevalikutestide kasutamine põhikooli lõpetajate õpihuvi väljaselgitamiseks.

Suurim ja üha tõsisem lahendamata probleem on raha leidmine kvaliteetseks kutseõppeks vajaliku tehnoloogia ja õppevahendite uuendamiseks. Viimased suuremad investeeringud õppevahenditesse tehti ca kümme aastat tagasi ning tänaseks on need vananenud. Kasutada oleva rahalise ressursiga pole võimalik tagada kvaliteetse kutseõppe jätkusuutlikkust.

1.4. Ligipääsu tagamine kõrgharidusele

Tegevuse eesmärk on tagada igale motiveeritud ja võimekale üliõpilaskandidaadile ligipääs kvaliteetsele, paindlikule ja mitmekesiste valikutega ning tööturu arenguvajadusi arvestavale kõrgharidusõppele.

Programmi tegevuse mõõdikud:

Mõõdik	2017	2018	2019	2020	2021		2022	2023	2024	2025
					Siht	Tegelik				
Kõrgharidusõppest väljalangejate määr (kõrghariduse 1. astme õpingute esimesel aastal) (%)*	16,8	17,3	17	15,2	16,6	14,5	16,4	16,2	16	16
Doktorikraadi kaitsmiste arv õppeaastas*	253	244	235	221	300	222	300	300	300	300
Nominaalajaga lõpetanute osakaal kõrghariduses (%)*	-	51,0	51,4	52,3	52,8	55,0	53,2	53,6	54	54,5
Osakaal vilistlastest, kes on rahul õppejõudude ja õpetamise ning juhendamisega (%)**	-	-	79,6	-	hoida taset	-	hoida taset	hoida taset	hoida taset	hoida taset

*Allikas: EHIS

** Allikas: kõrghariduse vilistlaste uuring. Järgmine uuring toimub 2022. a, andmed 2023. a.

Eestile on iseloomulik kõrghariduse suhteliselt suur osakaal kogurahvastikust, kuid üliõpilaste üldarv ning sisseastumiste arv on viimastel aastatel veidi vähenenud. Viimast on mõjutanud noorte järjest süvenev valik mitte jätkata peale keskhariduse omandamist haridusteed Eesti kõrgkoolis või siis lükatakse õpingute jätkamine kaugemasse tulevikku. Samas on positiivne, et **kõrgharidusõppest väljalangejate määr** õpingute esimesel aastal on viimastel aastatel pidevalt vähenenud ning 2021. aastaks on näitaja saavutanud viimase viie aasta madalaima taseme. Kõrghariduse omandamist iseloomustab jätkuvalt naiste suur ülekaal nii kõrghariduse kui kõrghariduse omandajate hulgas, haridustee pikenedes esimeselt kõrghariduse astmelt teisele sooline lõhe veelgi süveneb. Täpsemalt vt kõrghariduse vastuvõetutega, õppijate, lõpetanute ja katkestajatega seotud trende aruande lisa peatükist „Kõrgharidus“.

Doktorikraadi kaitsmiste arv 2021. aastal on jäänud eelneva aastaga võrreldes enam-vähem samale tasemele, kuid arvestades, et doktorikraadi kaitsjate hulk on 2017. aastast pidevalt vähenenud, on stabiliseerumine hea tulemus. Siiski on sihttaseme saavutamiseni veel pikk tee.

Positiivne muutus on 2021. aastal toimunud **nominaalajaga lõpetanute osakaalus** – katkestuseta kõrgharidusõpingud läbinud üliõpilaste osakaal on kasvanud ligi kolme protsendi võrra ning sellega on eesmärgiks olnud sihttase ületatud.

Ülevaade programmi tegevuse elluviimisest

Kõrgharidusõppe läbiviimise rahastamine ning rahastamis- ja juhtimissüsteemi arendamine

2021. aastaga lõppesid ülikoolidega sõlmitud kolmeaastased **halduslepingud** ning ministeeriumile esitati halduslepingute täitmise aruanded. Valdavalt olid kõrgkoolid neile seatud eesmärgid täitnud. Vajakajäämisi oli näiteks vastutusvaldkondades kõigis vastuvõtuks avatud õppekavarühmades eestikeelse kõrgharidusõppe võimaluste tagamisel ja ärimise-halduse õppekavagrupis vastuvõtu vähendamise eesmärgi täitmisel. Aruannete tulemuste analüüsist lähtudes ja järgides haridusstrateegia eesmärgi koostati halduslepingute eelnõud perioodiks 2022–2024, kuid 2021. aastal ei jõutud halduslepingute läbirääkimistega lõpuni, sest kõrghariduse tegevustoetuse maht ei ole kasvanud tempos, et ülikoolid oleksid valmis täiendavaid kohustusi võtma²¹. **Kõrghariduse rahastamisega seotud küsimused** olid 2021. aastal nii meedia, kõrgkoolide endi kui ka Riigikogu liikmete tähelepanu all. Kõrghariduse tegevustoetused on viimasel viiel aastal võrreldes eelneva aastaga kasvanud suurusjärgus 2,0%–4,9%, tegevustoetuse vähenemine kasv ei ole võimaldanud kõrgkoolidel tõsta õppejõudude töötasusid riigi üldise palgakasvuga samaväärselt. Valmis Haridus- ja Teadusministeeriumi analüüs ja ettepanekud lisaraha kaasamise võimaluste kohta kõrgharidusse. Kõrghariduse rahastamise aluspõhimõtteid muutmata on võimalik kõrgharidusseaduses täpsustada samal kõrgharidusastmel mitmendat korda õppimise, katkestamise järel uuesti õppesse asumise või mitmel õppekaval samaaegselt õppimise tingimusi, et parandada esimest korda tasuta kõrgharidust omandada soovijate võimalusi õppes osaleda ja suurendada üliõpilaste omavastutust.

Kõrghariduse kvaliteedi tagamiseks korraldati kõrgkoolide institutsionaalseid akrediteerimisi (vt täpsemalt ptk „Õppekava ja koolikorralduse arendustegevused“).

Õppija toimetulekut ja õppe tulemuslikkust toetavate teenuste ja toetuste tagamine

Varasemates programmides on üheks mõõdukaks olnud õpingute katkestamine kõrgharidusõppes, kuid uues haridusstrateegias on seatud eesmärgiks katkestamise asemel väljalangemise vähendamine. Kui üliõpilane katkestab õpingud, kuid jätkab järgmisel õppeaastal kõrgharidusõpinguid mõnel teisel õppekaval, siis arvestatakse see katkestamise hulka, kuid ei arvestata kõrgharidusõppes väljalangemisena. Seades eesmärgiks väljalangemise vähendamise on võimalik valedel õpivalikutel korral aidata üliõpilastel leida neile sobiv eriala kõrgharidusõppes. Kõrgharidusõppeks võimeliste üliõpilaste toetamine aitab liikuda arengukava ja pikaajalise strateegia „Eesti 2035“ ühe eesmärgi, kolmanda taseme haridusega inimeste osakaalu suurendamise suunas. Kahel viimasel aastal **on tuntavalt vähenenud nii kõrgharidusõpingud katkestanute kui kõrgharidusõppes väljalangenute määr**. Muutus toimus paljuski COVID-kriisi tõttu, kui kõrgkoolid pidid suures osas üle minema veebipõhisele õppele, mis suurendas õppe paindlikkust ja võimaldas ka täiskasvanud õppijatel paremini tööd ja õpinguid ühildada. Ka nominaalajaga lõpetanute osakaalu kasvu võib seletada samade teguritega. Kõrgharidusõpingute katkestamise vähendamiseks kavandatakse 2022. a kõrgharidusseaduse muudatusega täiendava meetmena piirata tasuta kõrgharidusõppesse astumise kordade arvu.

Nüüdisaegse õpikäsituse juurutamine, sh hindamispõhimõtete arendamine.

2021. a valmis erinevate riikide õigusaktide põhjal võrdlev analüüs kõrgharidustaseme õpiväljundite reguleerimise kohta riiklikul tasandil. Analüüsis esitatakse ettepanekud kvalifikatsiooniraamistiku üldiste õpiväljundite uuendamise kohta, tegevustega jätkatakse 2022. aastal.

²¹ Kuna kõrghariduse tegevustoetuse kasv jäi mõõdund halduslepingu perioodil alla kõrgharidusega töötajate keskmise palga tõusule, keeldusid ülikoolid 2022. aasta jaanuaris allkirjastamast halduslepinguid enne, kui on selgunud kõrghariduse rahastamise perspektiivid. 2022.–2024. a halduslepingute sõlmimisel on ülikoolid seadnud tingimuseks sätestada kõrghariduse rahastamise pikaajalise eesmärgina valitsemissektori kõrghariduskulude viimine 1,5%-ni SKP-st ning lühiajalise kohustusena kõrghariduse tegevustoetuse tõstmine iga-aastaselt 15% võrreldes eelneva aastaga.

Õppejõudude arengu väärtustamine ja doktoriõppe tulemuslikkuse toetamine akadeemilise järelkasvu tagamiseks, sh doktoranditoetus. Alates 2022/23 õppeaastast kujundatakse doktoranditoetus ümber nooremteadurite palgaks

2021. a töötati välja ja esitati Riigikogule õppetoetuste ja õppelaenu seaduse muudatused, mille eesmärk on reformida doktoriõpet, et kindlustada teadlaste järelkasv nii akadeemilises sektoris kui kogu ühiskonnas ning muuta doktoriõppe läbimine tõhusamaks. Doktorande ei käsitata edaspidi üksnes üliõpilastena, vaid alustavate teadlastena, kelle põhitöös on teadus- ja arendustegevus doktoritöö raames ning kes saavad oma töö eest palka. Doktoriõppe kujundatakse ümber selliselt, et enamikule doktorantidele on tagatud nooremteaduri ametikoht ülikoolis, teadus- ja arendusasutuses või on nendega sõlmitud tööleping ülikoolivälises asutuses doktoritööga seotud valdkonnas, st **teadmussiirde doktorantuur**. Töölepinguline suhe võimaldab doktoriõppega seotud tööülesanded selgelt ja ühetaoliselt fikseerida ja tasustada, et doktoriõppe muutuks efektiivsemaks. Samuti tagatakse sellega doktorantide sotsiaalsed garantiid, näiteks iga-aastane tasustatud puhkus, võimalus saada haigushüvitist ja töötervishoiuõuete kohaldumine. Teadmussiirde doktorantuuri peamine eesmärk on valmistada ette doktorikraadiga tippspetsialiste väljapoole akadeemilist sektorit ning edendada ülikoolide ja ettevõtete koostööd. Doktoriõppe reform peaks pärast rakendumist 2022. aastal aitama kaasa doktorikraadi kaitsmiste arvu kasvule.

Hinnang programmi tegevuse tulemuslikkusele

Viimastel aastatel on tuntavalt vähenenud kõrgharidusõppest väljalangenute määr ja kasvanud nominaalajaga lõpetanute osakaal. Eestikeelse kõrgharidusõppe jätkusuutlikkuse kindlustamiseks, õppe kvaliteedi ja mitmekesisuse hoidmiseks ja õppejõudude järelkasvu tagamiseks tuleb jätkata kõrghariduse rahastamispoliitika arendamist ning kasvatada kõrgharidusõppe rahastamist. Põhimõttelised muudatused, nagu tasuta täiskoormusega eestikeelsest õppest loobumine, eeldavad ühiskondlikku kokkulepet ja mandaati Riigikogu valimistel. Suurema või märkimisväärse omaosaluse kohustuse panemisel üliõpilastele tuleb lisaks kaasatavale erarahale arvestada sellega, kuidas muudatus mõjutab kõrgharidusele ligipääsu, üliõpilaste motivatsiooni Eestis kõrgharidusõppesse astuda ja tööjõuvajaduse tagamist. Ühtlasi tuleb kaaluda kõrghariduse omandamisega kaasnevat personaalset hüve laiema ühiskondliku ja kultuurilise kasu taustal.

1.5. Täiskasvanuhariduse arendamine ja õppimisvõimaluste loomine²²

Tegevuse eesmärk: paranenud on täiskasvanute ligipääs õppija huvidest ja võimetest lähtuvalle, tema arengut toetavale ja tööturu vajadustega arvestavale kvaliteetsele mitteformaalsele õppele. **Koostöövormid** on parandanud täiskasvanute teadlikkust elukestvast õppest ja õppimisvõimalustest.

Programmi tegevuse mõõdikud:

Mõõdik	2017	2018	2019	2020	2021		2022	2023	2024	2025
					Siht	Tegelik				
25–64-aastaste madala haridustasemega täiskasvanute elukestvas õppes osaluse määr (%)*	7,3	7,6	8,6	6,5	>9	8,6	>9	>9	>9	>9
Mittetatsionaarses üldharidusõppes 19 a ja vanemate õppijate arv**	3534	3487	3487	3698	hoida taset	3595	hoida taset	hoida taset	hoida taset	hoida taset
Õppetööst väljalangevuse määr mittetatsionaarses üldharidusõppes (%)**	35,9	33	32	28	30	30	30	30	30	30
25+ õppijaid kutseharidusõppes (% kõikidest õppijatest)**	36,7	39,6	41,7	42,4	hoida taset	41,1	hoida taset	hoida taset	hoida taset	hoida taset

*Allikas: Eesti-tööjõu uuringu andmed

**Allikas: EHS

²² 2021-2024 programmis paiknes täiskasvanuharidus kolmandas meetmes tegevusena 3.3 Täiskasvanuhariduse arendamine, õppimisvõimaluste loomine ja täiskasvanuõppe populariseerimine.

Madala haridustasemega täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr on järk-järgult kasvanud, ehkki COVID-pandeemia tõi kaasa tagasilanguse. Kui 2020. a osales elukestvas õppes 6,5% 25–64-aastastest madala haridustasemega täiskasvanutest, siis 2021. a juba 8,6%, mis on sama kriisieelse 2019. aasta tasemega. Vt pikemat analüüsi erinevate sihtrühmade elukestvas õppes osalemisest aruande lisa alapeatükis „Osalus elukestvas õppes“.

Mittetatsionaarses üldharidusõppes on täiskasvanute arv aastatagusega võrreldes vähenenud. Ehkki taseme hoidmise eesmärki ei saavutatud, ei ole näitaja kahanemine ka kõrvalekalle varasemast trendist, sest viimastel aastatel on kõikumist olnud mõlemas suunas. 2019/20. õppeaastal käivitati täiskasvanute gümnaasiumide liitmine kutsekoolidega ja praeguseks on liidetud viis kooli. Praegu on liiga vara rääkida liitmisprotsessi positiivsest või negatiivsest mõjust õppes osalemisele, kuna liidetud koolides puudub selge trend (vt rohkem infot täiskasvanute gümnaasiumide liitmise kohta aruande lisa alapeatükis „Tasemehariduse omandamine“). Õppes osalemist võisid mõjutada ka COVID kriisist tingitud piirangud, mille tõttu täiskasvanud õppijatel on olnud veelgi keerulisem ühildada õpinguid töö- ja pereeluga.

Õppetööst väljalangevuse määr mittetatsionaarses üldharidusõppes oli 2021. aastal 30%, millega jäädgi seatud sihi piiresse. Siiski on väljalangejate osakaal võrreldes 2020. aastaga suurenenud. Tegu on eelneva nelja aasta jooksul püsinud selge langustrendi pöördumisega, kuid näitaja on siiski madalamal tasemel, kui see oli aastatel 2015–2019 ja 2020. aasta oli pandeemia puhkemise tõttu erandlik. Seega ei ole veel põhjust järeldada, et väljalangejate osakaal oleks tõusuteel.

25-aastaste ja vanemate osakaal kutseharidusõppes oli 2021. aastal madalam kui kahel eelneval aastal ning seega ei suudetud sihti saavutada (taseme hoida). Täiskasvanute osakaalu kasv kutsehariduses on aga kestnud mitmeid aastaid ning on ootuspärane, et see teatud tasemel pidurdub. Kas kasvutrendi katkemine on märk stabiliseerumisest, ainult ajutine kõrvalekalle või uus murettekitav trend, näitavad lähiaastad.

Ülevaade programmi tegevuse elluviimisest

Täienduskoolituse paindlikkuse ja kvaliteedi arendamine ning õppimisvõimaluste loomine

2021. a on jätkunud **täienduskoolituste kvaliteedisüsteemi** väljatöötamine. Jätkatud on täienduskoolitusasutuste kvaliteedihindamist: lävendipõhised kvaliteedihindamised viidi läbi seitsmes valdkonnas. Õppe kvaliteeti hinnati aasta jooksul 32 täienduskoolitusasutuses, kordushindamisi tehti 28 asutuses. 2020. a hindamistulemuste kohta koostati kokkuvõtlik analüüs. Leiti, et kui täienduskoolituses käivitada regulaarne kvaliteedihindamine, peab kasutatav mudel olema tõhus ja ressursisäästlik. Oluline on probleemide ennetamine, mitte ainult tagajärgedega tegelemine. Selles osas on analüüsi põhjal veel arenguruumi. Sügisel uuendati õppe kvaliteedi hindamismudelit ning asutustel, mis tulevad hindamisele, on võimalik enne seda läbida EKKa infoseminar, tutvuda hindamiskriteeriumitega ja viia õppekavadesse muudatusi lähtuvalt koostatud eneseanalüüsist. Täienduskoolituse kvaliteedi edendamiseks on täiendavalt korraldatud seminare ja koolitusi ning valmivad videod teemal „Kvaliteedi nopete sari“.

Lähtudes täienduskoolituse kvaliteedi hindamise pilootprojektist ja **vajadusest reguleerida mikro kvalifikatsioonidega seonduv, on ette valmistatud täiskasvanute koolituse seaduse muudatused**²³. Eelnõu on kavas heaks kiita 2022. aastal. Mikro kvalifikatsioonide kasutuselevõtt võimaldab toetada töötajate kiiret enesetäiendamist vastavalt tööturu vajadustele, täita teadmispuudujäärke, suurendada haridussüsteemi paindlikkust, hõlbustades liikumist eri haridusliikide vahel, soodustada innovatsiooni koolituspakkumises ja jõuda rohkemate õppijateni. Muudatuste ettevalmistamiseks tehti uuring „Mikro kvalifikatsioonide kasutuselevõtmise võimalused Eesti haridus- ja kutsesüsteemis rahvusvahelisele praktikale toetudes.“ Samuti analüüsiti haridusvaldkonna maksukeskkonda (annetuste tulumaksustamine haridusvaldkonnas, koolituskulude maksustamine erisoodustusena jne).

²³ Mikro kvalifikatsioonide regulatsioon on aluseks nii Euroopa Komisjoni mikro kvalifikatsioonide soovituselise eelnõu kui eelnõu väljatöötamiskavatsuse kooskõlastusringi tagasiside. Eelnõuga reguleeritakse mikro kvalifikatsiooni mõiste, maht ning pakkumise tingimused sh nõue kvaliteedihindamise läbimiseks vastavas õppekavarühmas.

Tegevuse „Mitteformaalsele koolitusele ligipääsu suurendamine ja koolituse kvaliteedi tõstmine“ kaudu **pakutakse Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) rahastuse toel täiendus- ja ümberõppevõimalusi** (koolituste rahastamise otsused lähtuvad OSKA soovitustest) ning arendatakse mitteformaalõppe kvaliteeti. 2021. aasta riiklik koolitustellimus (RKT) koostati mitmes osas, kogumaksumusega 3,05 miljonit eurot. 2021. a koostati nn põhitellimus **9870** inimese oskuse parandamiseks (kokku 505 kursust). Lisaks koostati tervishoiusektoris tekkinud kriitilise tööjõupuuduse leevendamiseks lisatellimus 31-le tervishoiu valdkonna kursusele **360** õppijale. Kriisi sotsiaalmajanduslike mõjude leevendamiseks koostati samuti täiendav tellimus, mille kursustega sooviti lahendada lühiperspektiivi kitsaskohti (tervishoiusüsteemi toimepidevuse säilitamine, turismivaldkonna taaskäivitamise toetamine, kaugtöök vajalike digioskuste arendamine jne) ning toetada tööjõupuuduses majandussektoreid, ettevõtete ümberkujunemist vastavalt muutunud oludele ja uute tehnoloogiate kasutuselevõttu. Tellimusse valiti tasemeõppeasutustest kokku 324 kursust **4513**-le õppijale. Täiendus- ja ümberõppesse suudeti kaasata olulisel määral madala haridustasemega inimesi, samuti on kaetud erinevad vanuserühmad ehk õppima on tulnud ka vanemate vanuserühmade inimesed. Kursuste katkestamise määr on madal – sisenenutest lõpetab selle ca 90%.

RKT kursuste pakkumist mõjutas oluliselt COVID-pandeemia ja selle tõkestamiseks kehtestatud piirangud. Kuni mai lõpuni olid grupikoolitused keelatud või kehtisid piirangud koolitusgrupi suurusele. Sellel perioodil oli õppeasutustel võimalik RKT kursusi pakkuda veebipõhises kontaktõppes. Osalejate nakkusohutuse kontrollimise nõuded tõid kaasa olukorra, kus suurenes kursustest loobujate ja katkestajate hulk (läbi viidi 80% kursustest ehk 696 koolitust, osalejatest lõpetas 88,5%). **Aruandeaastal osales tasuta kursustel kokku 11 187 inimest.** 2021. aasta lõpuks on alates 2016. aastast ESFi kaasrahastamisel toimunud kursustel osalenud kokku **ligi 76 000 täiskasvanut**, neist 70 236 ehk 92,6% on lõpetanud tunnistusega.

Madalama haridustasemega täiskasvanute tagasitoomine tasemeõppesse. Varasema õpi- ja töökogemuse süsteemi VÕTA arendamine ja rakendamine

Tegevuse „**Täiskasvanute tagasitoomine formaalharidusse**“ raames on jätkunud tegevused haridustee katkestanud täiskasvanute tagasitoomiseks formaalharidusse ning arendatakse varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise (edaspidi **VÕTA**) süsteemi. Viimasel kahel õppeaastal on VÕTA arvestamine kutse- ja kõrgkoolides mõnevõrra vähenenud. Olukorra muutmiseks on suunatud tegevused VÕTA võimalustest teadlikkuse suurendamisele ning VÕTA rakendamise toetamisele erinevate arendustegevuste kaudu. 2021. a valmisid VÕTA rakendamise digitaalsed juhendmaterjalid VÕTA taotlejale, hindajale ja nõustajale. VÕTA protsessi tutvustamiseks ja laialdasemaks kasutamiseks koostati VÕTA sissejuhataja video eesti, vene ja inglise keeles. Kogemuste vahetamiseks VÕTA rakendamise teemadel viidi läbi võrgustikuseminarid. Samuti on täiskasvanutele mittestatsionaarset üldharidusõpet pakkuvas koolides korraldatud üritusi, suurendamaks teadlikkust õppimisvõimalustest, muudetud õpiteid paindlikumaks ja toetatud täiskasvanud õppurite õppes püsimist.

Teadlikkuse tõstmine elukestvast õppest ja õppimisvõimalustest, täiskasvanuhariduse osapoolte koostöö arendamine

2019/20. õppeaastal käivitati **täiskasvanute gümnaasiumide liitmine kutsekoolidega** ja praeguseks on liidetud viis kooli. Täna on ümberkorraldusprotsess käimas Haapsalu Kutsehariduskeskuses (rakendamine õppeaasta 2019/20, keskusega liideti Haapsalu Täiskasvanute Gümnaasium), Rakvere Ametikoolis (2020/21, liideti Rakvere Täiskasvanute Gümnaasium) ja Võrumaa Kutsehariduskeskuses (2020/21, liideti Võru Täiskasvanute Gümnaasium). Alates 2021. a augustist võtab täiskasvanud õpilasi üldharidusse vastu ka Kehtna Kutsehariduskeskus ning selle õppeaasta alguses suleti Paide Täiskasvanute Gümnaasium (liideti Järvamaa Kutsehariduskeskusega). Liitmisprotsessi mõjude hindamiseks on kavas läbi viia uuring.

Edendati koostööd täiskasvanuhariduse osapooltega (KOV-i esindajad, tööandjad, Rajaleidja keskused, Töötukassa jt), kes aitaksid **tõsta sihtgruppide teadlikkust** ning aidata neid õppesse suunata. Koolitajate pädevuse tõstmiseks korraldati koolitusi, konverentse ja seminare. Täiskasvanute koolitajate kutse populariseerimiseks ja kutse andmise protsessi tutvustamiseks toodeti podcastid ja viidi läbi infoseminarid nii eesti kui vene keeles. Aasta aastalt suureneb kutse taotlejate ja saajate hulk (2019. a 123 koolitajat, 2021. a 160). Et tõsta elanikkonna teadlikkust elukestvast õppest ja õppimisvõimalustest laiemalt, korraldati taas täiskasvanud õppija nädal, mille raames toimuvad õpisündmused üle kogu Eesti,

tunnustati täiskasvanud õppijaid ja koolitajaid ning korraldati teavituskampaania “Keskkharidus avardab võimalusi”.

Hinnang programmi tegevuse tulemuslikkusele

2021. a jätkunud COVID-kriis ning täiendkoolitustele kehtinud piirangud ja koroonapassi kasutuselevõtt mõjutasid elukestvas õppes osalemist. Kuigi osalusmäär ei saavutanud veel kriisieelset taset, on täiskasvanute osalus elukestvas õppes 2021. aastal võrreldes 2020. aastaga siiski tõusnud. Piirangud on mõjutanud just praktikakomponendiga koolituste läbiviimist, kuna kõigi praktiliste oskuste õpetamine ei ole digivahendeid kasutades võimalik.

Euroopa Liidu liikmesriigid on kokku leppinud, et aastaks 2030 osaleb vähemalt 60% inimestest aasta jooksul õppes ning uudsete lahendustena nähakse nii mikrokvalifikatsioonide kui ka õpikontode kasutuselevõttu. Eesti jaoks eeldab see elukestvas õppes osalemise suurendamist poole võrra. Kuigi osalus elukestvas õppes on aastate jooksul järjepidevalt suurenenud, on siiski jätkuvalt ka mitmeid väljakutseid. Vähem täiendavad end madala haridustasemega inimesed ning endiselt iseloomustavad osalejate struktuuri vanuselised, soolised, regionaalsed ja hariduslikud lõhed. Samuti on Eestis endiselt probleemiks madala haridustasemega ning eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute kõrge osakaal elanikkonnast (2021. a 26,5%).

Riigi konkurentsivõime säilitamiseks ning ettevõtete digipöördeks on vaja jätkata täiskasvanute digibaasoskuste ja baasoskustest kõrgemate digioskuste arendamist. Järgnevatel aastatel on oluline jätkata täiskasvanutele sobivate paindlike õpiteede loomisega, tagades seejuures täienduskoolituste kvaliteedi. Jätkame täiskasvanud õppija täienduskoolituste e-tunnistuste süsteemi arendamist. See on aluseks elukestva õppe digiloo kujunemisele, mis hõlmaks inimese kogu elukaare jooksul omandatud tunnistusi, diplomeid, sertifikaate jm teadmisi ja oskusi kirjeldavaid ja tõendavaid dokumente. Hariduse digilugu aitaks kaasa mitteformaalse ja formaalse õppe lõimimisele, mikrokvalifikatsioonide rakendumisele elukestva õppe osana ning eri viisil ja ajal õpitu tunnustamisele (VÕTA) ning toetaks seeläbi personaalse õpitee kujunemist.

1.6. Hariduse rahvusvahelise konkurentsivõime edendamine²⁴

Tegevuse eesmärk: Eestis antav haridus on rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline.

Programmi tegevuse mõõdikud:

Mõõdik	2017	2018	2019	2020	2021		2022	2023	2024	2025
					Siht	Tegelik				
Eestis õppivate immatrikuleeritud välisüliõpilaste osakaal (%)*	9,5	11	12,2	11,6	10-15	11,4	10-15	10-15	10-15	10-15
Välisüliõpilaste rahulolu Eestis õppimisega (%)**	82	-	86	-	hoida taset	-	hoida taset	hoida taset	hoida taset	hoida taset

*Allikas: EHS

**Allikas: ISB, Välisüliõpilased Eestis ja maailmas. 2021. aastal uuringut ei toimunud.

Eestis õppivate immatrikuleeritud välisüliõpilaste osakaal vähenes veidi ka 2021. aastal. Välisüliõpilaste osakaalu vähenemine kahel viimasel aastal on seletatav COVID-pandeemia mõjuga, mille tõttu piiri taga kõrghariduse omandamine on välismaalastele olnud mõnevõrra raskendatud. Aasta varasemaga võrreldes jäi 2021. aasta langus siiski madalamaks ja püsime endiselt seatud eesmärgi piires. Kõrghariduse rahvusvahelistumisega seotud trende vt täiendavalt aruande lisa kõrghariduse peatüki alapeatükist „Rahvusvahelistumine“.

Ülevaade programmi tegevuse elluviimisest

Rahvusvaheline haridusturundus (*Education Estonia, Study in Estonia*)

²⁴ 2021-2024 programmis oli rahvusvahelistumine tegevus nr 1.5, kuna täiskasvanuhariduse tegevus paiknes kolmandas meetmes.

Education Estonia aasta tähtsündmuseks oli Eesti hariduse suurejooneline tutvustamine EXPOl, sh Eesti hariduse nädal, kus osalesid haridusminister Liina Kersna ja president Kersti Kaljulaid koos esindusliku haridusdelegatsiooniga. Seoses EXPOga loodi viis Eesti hariduse eri valdkondi tutvustavat videot ning värskendati olemasolevaid. Education Estonia [veebilehel](#) oli üle 18 000 külastaja, kuu keskmine külastajate arv on tõusnud üle kahe korra (700lt 1700ni). Huvipakkuvad teemad kodulehel on olnud distantsõpe, ProgeTiiger, tagasivaade Tiigrihüppele. Alustati koostööd laia rahvusvahelise jälgijaskonnaga veebiajakirjaga Estonian World. 2021. aastal jõudsid ilmuda alushariduse teemaline artikkel, lugu võrdsetest võimalustest Eesti hariduses.

Study in Estonia peamine rõhk oli 2021. aastal ülikoolide toetamisel värbamis- ja turundustegevustes. 2021. aasta sügise seisuga langes Eestis tasemeõppe välisstudengite arv umbes 3% (5236 tudengilt 5072 tudengini). Vähenemise taga võib endiselt näha üleilmse pandeemia mõju. Samas on kasvanud vastuvõtt võrreldes 2020. aasta suvega. Kokku õpib Eesti kõrgkoolides tasemeõppes välisüliõpilasi 124 riigist. Vastuvõtu kasvu taga on võimalik näha ülikoolide ja Study in Estonia ühist koostööd ning programmi rahalise toe mõju.

Kutsehariduse rahvusvahelise koostöö arendamine

2021. aastal töötati välja kutsehariduse rahvusvahelistumise mõõdik ning alates 2022. aastast hakatakse mõõtma lühiajalises õpirändes osalenud kutseõppe lõpetanute osakaalu (%). Arvesse lähevad need, kes on õpingute jooksul viibinud õpirändes järjest vähemalt 2 nädalat.

Eesti kutseõppurid osalesid 2021. aastal Austrias Euroopa kutsemeistrivõistlustel EuroSkills 2021. Eesti noortest üks pälvis hõbemedali ja kaks tõid koju meisterlikkuse medali. Eesti võistlejad pakkusid tugevat konkurentsi paljudel aladel, saavutades ka neljandaid, viiendaid ja kuuendaid kohti.

Euroopa Liidu mobiilsusprogrammi Erasmus+ elluviimine (katab üld-, kutse-, kõrg-, ja täiskasvanuharidust)

Erasmus+ uue perioodi (2021-2027) 2021. a taotlusvoorudeks laekus Eesti haridusasutuselt kokku 174 taotlust, millest 103 olid õpirände- ja 71 koostööprojektid. Esialgsete tulemuste põhjal on toetusteks eraldatud 16,4 miljonit eurot, millest 10,7 miljonit eurot on 94 haridusvaldkonna õpirändeprojektidele ja 5,7 miljonit eurot 24 koostööprojektidele. Õpirändeprojektid annavad ligi 4000 inimesele võimaluse osaleda õpirändes, kõrgharidus on lähetamas 2370 inimest, üldharidus 850, kutseharidus 650 ja täiskasvanuharidus üle 110 inimese. Koostööprojektide teemad olid õppeprotsessi mitmekesistamine, uued oskused, digi-, rohe ja kaasamisteemad jne., keskmine toetus oli 236 800 eurot. Kutsehariduses toetatakse Erasmus+ programmist õpetajate ja õpilaste õpirännet, välisekspertide kutsumist ja koostööprojekte kutsehariduse arendamiseks, uuenduslike lahenduste loomiseks, kohandamiseks ja kasutuselevõtuks kutsehariduses. Erasmus+ õpirände harta raames rakendatakse õpirände akrediteerimist kutseõppeasutustele, kelle jaoks on õpirännete süsteemne korraldamine osa organisatsiooni strateegilisest arendamisest ning kellel on sellega seoses pikaajalised eesmärgid. Aasta lõpuks oli akrediteeritud kutseõppeasutusi 12. Tipptaseme märgise said Tallinna Teeninduskool, Tartu Kunstikool, Rakvere Ametikool ja Pärnumaa Kutsehariduskeskus.

Erasmus+ programmi rahastusel moodustati kutsehariduse ekspertide kogu (*VET team*) – HTM kutsehariduse valdkonda nõustav ja poliitikasoovitusi ettevalmistav kogu. Põhifookused 2021. aastal olid oskustepõhine lähenemisviis kutsehariduses, individuaalsed ja paindlikud õpiteed ning rohepööre kutsehariduses.

Kõrghariduse rahvusvahelistumist toetatakse erinevate meetmetega. Tõukefondide vahenditest on toetatud välismagistrantide ja -doktorantide Eestisse õppima asumist, lõpetanud välisüliõpilaste osakaal on üheks tulemusnäitajaks tulemusrahastamisel. Kuna välisüliõpilaste osakaalu eesmärk on saavutatud, loobutakse alates 2023. a tulemusrahastamisel sellest näitajast.

Õpirände soodustamiseks pakutakse stipendiumiprogramme²⁵: Kristjan Jaagu stipendium, Noore Õpetlase stipendium, Euroopa Ülikooli Instituudi stipendium jt

2021. aastaga lõppes Kristjan Jaagu mobiilsustipendiumide programmi periood. Viidi läbi programmi välishindamine ning selle tulemusi arvestades koostati uus Kristjan Jaagu programm, millega seatakse eesmärgiks suurendada mobiilsuse mõju Eesti kõrgharidusele, teadusele ja ka tööturule.

²⁵ Vt lähemalt <https://harno.ee/opirande-stipendiumid> Dora Pluss stipendiumiprogrammi rahastatakse Teadussüsteemi programmist (2022-2025).

Välisriigi hariduskvalifikatsioonide hindamine, haridusalase teabe andmine ja välisriikide kutsekvalifikatsioonide tunnustamise tugiteenuse pakkumine ENIC/NARIC keskuses

Välisriigi hariduskvalifikatsioone hinnatakse vastavalt õigusaktidele, Lissaboni tunnustamise konventsiooni põhimõtetele ja riikidevahelistele kokkulepetele. 2021. a hindas ENIC/NARIC keskus 2222 välisriigi kvalifikatsiooni. HTM koostöös Eesti ENIC/NARIC Keskusega osales Balti ja Beneluxi riikide kõrghariduse kvalifikatsioonide automaatse tunnustamise lepingu ettevalmistamisel, mis allkirjastati 27. septembril. Lepinguga muudetakse Balti ja Beneluxi riikide väljastatud kõrghariduskvalifikatsioonide tunnustamise protseduur automaatseks, mis tähendab, et kvalifikatsioonide tunnustamisele ei eelne hindamismenetlust. Leping jõustub, kui kõik kuus lepinguga ühinenud riiki selle heaks kiidavad. Eesti oli esimene riik, kes lepinguga ühines. Koostöös Eesti ENIC/NARIC keskusega valmistas HTM ette dokumentatsiooni ülemaailmse kõrgharidusega seotud kvalifikatsioonide tunnustamise konventsiooniga ühinemiseks. Konventsiooni põhimõtted on aluseks selliste kõrghariduskvalifikatsioonide, kõrgharidusele juurdepääsu võimaldavate kvalifikatsioonide ja kõrghariduse osaõpingute tunnustamisele, mida konventsiooniosaline peab oma haridussüsteemi osaks ja ametlikult tunnustab. Eesti valitsus kiitis kolmanda riigina konventsiooni heaks ning on selle osaline alates juunist 2021.

Hinnang programmi tegevuse tulemuslikkusele

Välisüliõpilastega seotud eesmärgid on saavutatud ning välisüliõpilaste osakaal on jõudnud tasemele, kus on õige aeg rahvusvahelistumisega seotud eesmärgid ja tegevused üle vaadata. Loobutud on välisüliõpilaste osakaalu arvestamisest kõrgkoolide tulemusrahastamisel ning valmistatakse ette Eesti kõrghariduse ja teaduse rahvusvahelistumise põhimõtteid kuni aastani 2035, et leppida kokku prioriteetides ja peamistes tegevussuundades valdkonna kujundamisel. Kokkulepitavast hakkavad oma tegevustes juhinduma Haridus- ja Teadusministeerium, aga ka seotud asutused, kõrgkoolid ning valdkonna katusorganisatsioonid. Rahvusvahelistumise aluspõhimõtetes rõhutatakse kvaliteedi ja tipptaseme toetamist, tegevuste tasakaalustatust, panustamist nii Eesti kui kogu maailma ees seisvate väljakutsete lahendamisesse ning tuge Eesti majanduse muutumisel teadusmahukaks ja innovatsioonil põhinevaks.

Meede 2. Õpetajate järelkasv ja areng, õpikäsitus ja -keskkonnad

Meetme eesmärk: Eestis on pädevad ja motiveeritud õpetajad ja koolijuhid, mitmekesine õpikeskkond ning õppijast lähtuv õpe.

Meetmesse on koondatud tegevused **nüüdisaegse õpikäsituse põhimõtete rakendamiseks** kõigil haridustasemetel ja -liikides, et õppeprotsess ja õppe sisu toetaksid ennastjuhtiva õppija arengut, õpe võimestaks nii õppijat kui ka õpetajat, kutseõpetajat ja õppejõudu. Õppe tulemuslikkuse suurendamiseks ja õppija arengu pidevaks toetamiseks lähtutakse **õppekavade** arendamisel ja rakendamisel ning õppijate hindamisel nüüdisaegse õpikäsituse põhimõtetest ning arendatakse **nutikat õppevara ja sellele vastavat metoodikat**. Toetatakse ühise kultuuri- ja väärtusruumi kujunemist, tagatakse kvaliteetne eestikeelne ja eesti keele õpe ning soodustatakse **võõrkeelte õppimist**. Tagatakse kvalifitseeritud **õpetajate ja tugispetsialistide järelkasv**, paindlikud võimalused ametisse asumiseks, tugi algajatele ning professionaalse arengu võimalused kogu karjääri vältel. Tagatakse **õppeasutuste juhtide järelkasv**, toetatakse nende professionaalset arengut, töötatakse välja ja rakendatakse juhtide hindamise süsteem.

Meetme 2 mõõdikud ja nende täitmine:

Mõõdik	2018	2019	2020	2021		2022	2023	2024	2025	2035
				Siht	Tegelik					
PISA uuringus alla kolmanda taseme* saavutanud õpilaste osakaal (%), sh										
- funktsionaalne lugemisoskus	32,0	-	-	-	-	31,5	-	-	31	27
- matemaatiline kirjaoskus	31,0	-	-	-	-	30,5	-	-	30	26
- loodusteaduslik kirjaoskus	30,2	-	-	-	-	29,5	-	-	29	25
Baastasemest kõrgema taseme digioskustega 16-24a osakaal (%) ²⁶	-	76,2	-	78	-	-	80	-	82	90
Õppeprotsessis osalejate subjektiivne rahulolu**										
- kooliga pigem rahul või täiesti rahul olevate õpilaste % - 8. klass	26,1	24,5	24,4	kasvab	24,6	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab
- 11. klass	34,2	33,6	35,4	kasvab	39,6	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab
- kutsekeskharidus	60,1	52,4	-	kasvab	54,8	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab
- tööga pigem rahul või täiesti rahul olevate õpetajate %	83,7	-	-	kasvab	84,2	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab
Eesti keel teise keelena põhikooli lõpueksamil (%)		67,8	-***		57,9	kasvab	kasvab	täpsus- tub	täpsus- tub	95
- vähemalt B1-taseme saavutanute osakaal				Uus mõõdik, metoodika väljatöötamisel						
- vähemalt B2-taseme saavutanute osakaal										
Õpetaja kutsekindlus****										
- õpetajakoolituse lõpetamute osakaal, kes on pärast lõpetamist	-	54	57	hoida taset	51	hoida taset	hoida taset	56		60

²⁶ Allikas: The Digital Economy and Society Index (DESI). Varasemast mõõdikust „Põhikooli lõpetajate IKT baasoskuste tase“ on loobutud. Mõõdikut ei uuendata 2021. a kohta – kajastame järgmise aasta aruandes.

töötanud õpetajana viiel järjestikusel aastal (%) - esmakordselt õpetajana alustanute osakaal, kes on töötanud viiel järjestikusel aastal pärast ametisse asumist (%)	-	50	46	hoida taset	50	hoida taset	hoida taset	52		55
--	---	----	----	-------------	----	-------------	-------------	----	--	----

* Mõõdetakse skaalal 1–6, kus 1 tähistab madalamaid ja 6 tipposkusi.

** Allikas: Rahulolu-uuring. Mõõdiku metoodikat on muudetud.

*** Ei arvatud, kuna eesti keel kui teise keele põhikooli lõpueksam oli eriolukorra tõttu vabatahtlik.

**** Arvesse on võetud koolieelse lasteasutuse, üldhariduskooli, kutseõppeasutuse ja rakenduskõrgkooli õpetajad, kes on pärast õpetajakoolituse lõpetamist või esmakordselt tööle asumist töötanud viiel järjestikusel aastal.

PISA uuring lükkus COVID-pandeemia tõttu edasi 2022. aastasse ja 2021. aastal madalate oskustega õpilaste osakaalu ei mõõdetud. Samuti ei uuendatud andmeid 16–24-aastaste **digioskuste taseme** kohta. Kuigi näiteks põhikooli tasemetööd näitavad mõningast õpilaste oskuste taseme langust, võib loota, et kriisi mõjude ennetamise ja leevendamise meetmete abil (nt riigi toetused õpihuvilaagrite korraldamiseks ja nn õpilünkade tasandamiseks, asendus- ja abiõpetajate võimaldamine jm) suudetakse õpilastel tekkinud õpilüngad tasandada.

Õpilaste subjektiivne rahulolu on 2018. aasta tasemest madalam ja on tervikuna pigem madal. Arvestades pikalt kestnud kriisiolukorda ja sellega kaasnevat vaimset pinget, võib samas saavutuseks pidada sedagi, et langustrend on peatunud ja õpilaste rahulolu on võrreldes eelmise aastaga pisut kasvanud. Valdav enamik õpetajaid on oma tööga rahul ning rahulolu on võrreldes eelmise mõõtmisega 2018. aastal ka pisut kasvanud.

Eesti keelest erineva emakeelega põhikoolilõpetajate eesti keele oskuse tase on langenud muret tekitaval määral: eesti keel kui teise keele põhikooli lõpueksamil vähemalt B1-taseme saavutanute osakaal oli 2021. aastal lausa 10 protsendi võrra madalam kui pandeemiaeelsel 2019. aastal. Arvestades, et eksamisooritajate arv on samal ajal kasvanud, on kriisiaastatel märkimisväärselt suurenenud põhikoolilõpetajate hulk, kes ei oska eesti keelt iseseisva keelekasutaja tasemel. Ebapiisav eesti keele oskus takistab õpingute jätkamist gümnaasiumis ja kõrgkoolis ning suurendab tõrjutsuriski. Seetõttu on **väga oluline liikuda järgmistel aastatel jõudsamalt edasi eesti keele õpet toetavate tegevustega alus- ja üldhariduses.**

Õpetajate kutsekindlust monitooritakse kahe mõõdikuga. Õpetajakoolituse lõpetanute osakaal, kes on pärast lõpetamist töötanud õpetajana viiel järjestikusel õppeaastal, on võrreldes 2020. a näitajaga langenud 57%-lt²⁷ 51%-le²⁸. 2021. a esmakordselt õpetajana alustanute osakaal, kes on töötanud viiel järjestikusel aastal pärast ametisse asumist, on võrreldes 2020. aastaga tõusnud 4% ja saavutanud 2019. a taseme. Nimetatud kaks mõõdikut on väga kompleksed, st õpetajate järelkasvu, tööle asumist ja ametis püsimist mõjutavad mitmed tegurid (õpetajate ettevalmistus, koolivõrgumuudatused, kooli sisekliima ja juhtimine, motivatsioon, palk jne). Nende toimemehhanismide väljaselgitamine nõuab eraldi suuremahulist analüüsi.

Meetme 2 tegevused

2.1. Õppekava ja koolikorralduse arendustegevused

Tegevuse eesmärk: Õppekavade arendamisel ja rakendamisel lähtutakse nüüdisaegse õpikäsituse põhimõtetest ning toetatakse nutika õppevara ja metoodika kasutamist õppes. Üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste digitalistu toetab õppimist ja õpetamist, hariduse valdkonna infosüsteemid on koosvõimelised ja vastavad kasutajate vajadustele.

²⁷ Täiendatud õpetajakoolituse õppekavade alusel oleks 2020. a näitaja olnud samuti 57%.

²⁸ 2021. a metoodika veidi muutunud. Nimelt korjigeeriti 2021. a õpetajakoolituse õppekavade nimekirja. Näitaja langus pole seotud ainult metoodika muudatusega.

Programmi tegevuse mõõdikud:

Mõõdik	2018	2019	2020	2021		2022	2023	2024	2025
				Siht	Tegelik				
Liikuma Kutsuva Kooli võrgustikku kuuluvate koolide arv*	40	78	148	kasvab	148	kasvab	kasvab	160	160
Õpilaste osakaal, kes on liikumisvõimalustega koolis pigem rahul või väga rahul (%) **									
4. klass	27,4	26,3	31,6	kasvab	31,8	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab
8. klass	13,8	12,3	14,7	kasvab	16,3	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab
11. klass	15,9	13,8	16,3	kasvab	15,8	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab
Õpilaste osakaal, keda ei ole viimase kahe nädala jooksul korduvalt kiusatud (%)									
4. klass	67,6	65,4	67,8	kasvab	66,0	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab
8. klass	75,6	74	74,2	kasvab	79,3	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab
11. klass	82,1	89,5	89,1	kasvab	92,4	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab
Kutseõppeasutuste õppijad	88	87,6	-	kasvab	92,4	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab
Üldhariduskoolide õpetajate osakaal, keda ei ole viimase kahe nädala jooksul korduvalt kiusatud (sh õpilaste, lapsevanemate, kolleegide poolt) (%)	85	-	-	kasvab	87,5	-	-	kasvab	-
Andeka õppija toetamine				Uus mõõdik, metoodika väljatöötamisel					
Vanemluse toetamine				Uus mõõdik, metoodika väljatöötamisel					
Õpetajate osakaal, kes vähemalt kord kuus on õpetanud koos teise õpetajaga (TALIS) (%)***	21,5	-	-	-	uuringut ei toimunud	-	-	25	-
Põhikoolilõpetajate osakaal, kelle digipädevuse oskused on keskmisel või üle keskmise tasemel (%)****	69	-	-	-	-	täpsustub	täpsustub	täpsustub	täpsustub
Koolide osakaal, kus IKT süvaõppes osalevad lapsed põhikooli kõikides kooliastmetes				Uus mõõdik, metoodika väljatöötamisel					
Koolis on õppekorraldust ja õpetajat toetav haridustehnoloogiline tugi				Ei mõõdetud. Mõõdikust on edaspidi loobutud.					
Kaasajastatud digitaristuga koolide osakaal (%)*****	48	48	63	85	85	100	100	-	-

*Allikas: Liikuma Kutsuva Kooli programm (projekt „Kooliõpilaste liikumisaktiivsuse toetamine“ Euroopa Majanduspiirkonna ja Norra toetuse 2014–2021 programmi „Local Development and Poverty Reduction“ raames)

** Allikas: Rahulolu-uuring. Mõõdiku metoodikat on muudetud

*** Järgmine TALIS uuring toimub 2024. aastal ja TALISel põhinevad mõõdikud arvutatakse uuesti 2025. aasta sügisel.

**** 2018. a tulemus on katsetusliku digipädevuse tasemetöö tulemus. Testi tegid põhikooli 9. kl õpilased ja osakaal näitab neid, kelle oskused olid keskmised või üle keskmise.

***** ESF meetmest toetust saanud koolide osakaal meetme tingimustele vastavatest ja abikõlblikuks loetud koolidest.

Mõõdik oli kasutusel 2021–2024 programmis, edaspidi (alates 2022–2025 programmist) seda enam ei kasutata, kuna tõukefondide vastav toetusmeede lõpeb.

Muutused mõõdikute tasemes osutavad suhteliselt aeglasele, kuid püsivale liikumisele nüüdisaegse õpikäsituse rakendumise suunas.

Õpilaste liikumisvõimalused koolides on paranenud ja õpilaste rahulolu liikumisvõimalustega koolis püsib stabiilsel tasemel. Liikuma Kutsuva Kooli võrgustikku kuulus 2021. a lõpus 148 kooli ning 2022. a alguses kasvas võrgustik 176 koolini. Järgmistel aastatel võrgustikuga liitumisest on huvitatud veel koole ja võrgustiku tegevused on mõjutanud õpilaste rahulolu liikumisvõimalustega koolis. Erandiks on gümnaasiumiõpilased, kelle seas on veidi vähenenud nende õpilaste osakaal, kes on koolis olevate liikumisvõimalustega rahul. Vaatamata näitajate paranemisele ei saa siiski rahuldavaks pidada olukorda, kus liikumisvõimalustega koolis on rahul vähem kui viiendik 8. ja 11. klassi õpilastest.

Kiusamist mitte kogenud õpilaste osakaal on kasvanud kõigis vanuserühmades, v.a 4. klassi õpilaste hulgas. Suurenenud on ka kiusamist mitte kogenud õpetajate osakaal. Arvestades, et tervelt kolmandik 4. klassi õpilastest ja viiendik 8. klassi õpilastest on siiski kogenud korduvat kiusamist, tuleb süsteemsele kiusuennetusele koolides jätkuvalt suurt tähelepanu pöörata (vt täpsemalt aruande lisa alapeatükist „Üldhariduskoolide õpilaste heaolu“).

2021. a ei mõõdetud õpetajate osakaalu, kes on vähemalt kord kuus õpetanud koos teise õpetajaga, sest TALIS uuring toimus viimati 2018. aastal ja järgmine tuleb 2024. aastal.

Digipädevuste taset mõõtvaid tasemetöid tegid 2021. aastal 8. ja 11. klasside õpilased. Niisiis ei mõõdetud tasemetöödega enam põhikooliõpetajate digioskusi, nagu varasematel aastatel, edaspidi sellest indikaatorist loobutakse ja asendatakse uuega. **Koolide digitaristu** ajakohastamine on edenenud vastavalt toetusmeetmes kavandatule ja sihiks seatud vahe-eesmärgid on saavutatud.

Ülevaade programmi tegevuse elluviimisest

Üldhariduse riiklike õppekavade arendamine ja rakendamise toetamine (sh õppevara)

Üldhariduse riiklike õppekavade ajakohastamine hõlmab olulisi muudatusi, mille eesmärk on toetada üldpädevuste arengut, õppetööd varasemast rohkem lõimida ja valida õppesisu õppijate vajadustest lähtudes. Põhikooli ja gümnaasiumi riiklike õppekavade määrad on ette valmistatud ja eelnõud esitatakse Vabariigi Valitsusele 2022. aastal.

Koostatud on uus alushariduse ja lapsehoiu seadus ning alushariduse riiklik õppekava. Seadus loob selle vastuvõtmisel alused kehtiva lasteaedade ja lastehoidude süsteemi uuendamiseks ning senisest suurema sidususe alushariduse lõpptaseme ja põhihariduse lähtetaseme vahel.

Nüüdisaegse õpikäsituse elluviimiseks ja riiklike õppekavade rakendamiseks toetati õpetajate koostöövõrgustike tegevust MTÜ Õpetajate Ühenduste Koostöökoja kaudu. Võrgustikku kuulub 23 MTÜ-dena registreeritud õpetajate ühendust. **Riiklike õppekavade prioriteetsete teemade rakendamist** toetati järgmiselt: 1) soodustati matemaatika, ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse, kehalise kasvatuse, ettevõtlusõpetuse, keskkonna- ja säästva hariduse organisatsioonide ja aineühenduste võrgustikutegevust; 2) koostati õppevara meediakasutamise teadlikkuse, finantskirjaoskuse ja üldpädevuste arendamise ning õppe lõimimise võimaluste kohta, sh gümnaasiumiastmes; 3) maailmahariduse ja roheteemade-alaseid tegevusi viidi ellu lepingupartnerite abil (GLOBE (Global Learning and Observations to Benefit Environment) ja BSP (the Baltic Sea Project) ning UNESCO ühendkoolide võrgustiku programmide raames). Koostöös koolide, koolipidajate ja ekspertidega toetati Kultuuriministeeriumi nn **kultuuriranitsa** programmi ettevalmistamisel, st käivitati toetusmeede, mis võimaldab põhikoolide õpilastel külastada õppe osana teatrietendusi, kinoseansse, muuseumi vms. Meede aitab arendada riikliku õppekavaga sätestatud kultuuri- ja väärtuspädevust, samuti ainevaldkondade pädevusi kui ka kasvada loovateks ja mitmekülgeteks isiksusteks. Kultuuriranits tagab õpilastele võrdsemad võimalused kultuurikogemuse saamisel ning panustab nii kultuuriloojate kui ka publiku järelkasvu. Koostöös ERRiga tehti **nüüdisaegset õpikäsitust tutvustavat saatesarja** „Maailma kõige targem rahvas“ eesti ja vene keeles. Maakondlike õpilasürituste ja ainekomisjonide tegevuse kaudu toetati õppekavade rakendamist, selleks eraldati 1,6 miljonit eurot 15 maakonna omavalitsuste liidule ja neljale linnale (Tallinn, Tartu, Pärnu, Narva). Esmakordselt läbi viidud ujumise algõpetuse seire osutas, et ujumise õpitulemuse tõstmine ja ujumisõppesse suunatud lisaraha on avaldanud positiivset mõju ujumisõppe korraldamisele ja tulemustele.

Riiklike õppekavade arenduses jätkati õpitulemuste ajakohastamist ja nende saavutamist toetavat õppekorraldust reguleerivate õigusaktide ettevalmistamist.

Koolikorralduse ja riiklike õppekavade rakendamise toetamiseks ning edasiseks poliitikakujundamiseks korraldati uuringud vanemate soovil õpilaste koduõppele jätmise, kooli vahetamise ja distantsõppega kohanemise teemal. Riiklike õppekavade arendamise raames katsetati koolides uute õpitulemuste rakendamist, uuriti võimalusi kooli tasandil õppekava koostamiseks ja selle kitsaskohti ning õppe- ja kasvatusprotsessi ja õpilaste hindamise võimalusi kooskõlas kavandatavate õppekavamuudatustega. Sellises mahus riikliku õppekava muudatuste katsetamine toimus Eestis õppekavaarenduses esmakordselt. Lisaks analüüsiti võimalusi, kuidas soodustada õpilaste kultuuritarbimist kooli õppekava osana, samuti koostati rahvusvahelistel raportitel põhinev

sekundaaranalüüs, mis kinnitab tulevikuoskuste kujundamise vajadust üldhariduses, võrdsuse ja õiglase kohtlemise tagamise vajalikkust õppes ja toob esile õppekava ülekoormatuse põhjused.

Koostöös ülikoolidega toetati põhikooli- ja gümnaasiumilõpetajaid kooli lõpetamiseks valmistumisel. Ülikoolid töötasid välja ja korraldasid **elektroonilised ettevalmistuskursused** matemaatikas, eesti keeles ja inglise keeles (sh matemaatikas venekeelsena). Tartu Ülikooli ja Tallinna Tehnikaülikooli matemaatikakursustel osales 2214 põhikoolilõpetajat ja 4032 gümnaasiumilõpetajat, Tartu Ülikooli eesti keele kursustel osales ca. 1000 riigieksamiks valmistujat. Tallinna Ülikool korraldas nii põhikooli lõpetajatele kui ka gümnaasiumi riigieksamiks valmistumiseks universaalse inglise keele kursuse „Together is Better“, kus osales 158 õpilast. Toetussumma ülikoolidele oli 0,4 miljonit eurot. 2022. aastal jätkatakse koostööd ülikoolidega kooliastme lõpetamist toetavate e-kursuste pakkumisel.

Kutseõppe riiklike õppekavade ja kutseõppe õppekavade arendamine ning rakendamise toetamine (sh õppevara)

2021. aastal kaasajastati kutseõppe riiklikud õppekavad metsanduserialadel ning mehaanika ja metallitöö erialadel.

Õppeasutuste ja õppe kvaliteedi hindamine kutse- ja kõrghariduses

Haridus- ja Noorteameti Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur (EKKA) viis läbi **kutsehariduse kvaliteedi hindamisi, ekspertiise õppe läbiviimise õiguse saamiseks ning** toetas kvaliteedikultuuri arendamist kutsehariduses, sh kvaliteedi tagamise süsteemi, koolide parema ressursikasutuse ja eesmärgistatud arengu tagamiseks ning kutseõppe sidususe suurendamiseks tööturuga. Kokku viidi 2021. a läbi 60 hindamist, 54 kvaliteedihindamist tähtajatu õppeõigusega õppekavarühmades ning kuus kordushindamist tähtajalise õppeõigusega õppekavarühmades. Koostöö erialaliitude ja -võrgustikega tööandjate esindajate kaasamiseks hindamiskomisjonidesse on olnud tulemuslik, pea pooled hindamiskomisjonide liikmetest on tööandjate esindajad hinnatavatele õppekavarühmadele vastavast sektorist. Vaatamata COVID-kriisist tingitud eriolukorrale möödusid hindamised edukalt ning ka koolide ja komisjonide tagasiside hindamisprotsessile oli valdavalt positiivne. Hindamistulemused on avaldatud EKKA kodulehel <https://ekka.edu.ee/kutseoppe-kvaliteedi-hindamine/hindamisotsused-ja-aruanded/> ja <https://ekka.edu.ee/esma-ja-kordushindamise-hindamisotsused-ja-aruanded/>. **Kõrghariduse kvaliteedi tagamiseks** korraldatakse kõrgkoolide institutsionaalseid akrediteerimisi. 2021. aastal viidi läbi viie kõrgkooli hindamine (Tallinna Ülikool, EEK Mainor, Tallinna Tehnikaülikool, Tallinna Teknikakõrgkool, Eesti Metodisti Kiriku Teoloogiline Seminar), nendest kaks akrediteeriti seitsmeks aastaks kõrvaltingimusega (TLÜ, EEK Mainor). Tehti ka viimased õppekavagrupi kvaliteedi hindamised, mille puhul eelmisel hindamiskorral oli järgmise hindamise tähtaeg määratud lühemana kui seitse aastat.

Õppeasutuste hindamine, õpitulemuste välishindamine ja hindamispõhimõtete muutmine

Õppeasutuste **sisehindamise toetamiseks** töötati välja sisehindamise kui tõenduspõhise kooliarenduse juhend. Alustati **üldhariduskoolide kvaliteedihindamissüsteemi arendusega**, sh selleks toetuse andmise tingimuste väljatöötamisega Euroopa Liidu tõukevahendite uueks perioodiks. Koostöös Tallinna Ülikooli ning Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuuriga algatati **arendusprogramm koolidele**, kel on vajadus saada tuge, et luua õppija arengut soodustav õppimis- ja õpetamiskultuur ning liikuda tõenduspõhise ja koostöise muutuste juhtimise suunas. Projektis osaleb kuus üldhariduskooli ja see kestab kuni 2023. aastani.

Õpikäsituse rakendamist toetavate koostöövormide loomine ja toetamine

Õpikäsituse rakendamist toetavate koostöövormide arendamiseks toetati 115 000 euroga Tartu Ülikooli eetikakeskuse juhitava programmi „Eesti ühiskonna väärtusarendus“ II jätkuprogrammi (2021–2026) tegevust: avaldati väärtuskasvatuse alaseid materjale, korraldati eri formaadis arutelusid, jätkati hea kooli ja hea lasteaia võrgustike tegevust, laiendati võrgustikku kohalikele omavalitsustele (Loksa ja Haapsalu linnad, Elva ja Luunja vallad läbisid programmi koolituse täies mahus). Programmi fookuses on lasteaia, põhikooli ja gümnaasiumi riiklikes õppekavades sõnastatud üldinimlike ja ühiskondlike alusväärtuste elluviimine, sh väärtuskasvatuse toetamine haridusasutuse, kooli/lasteaia pidaja ja lapsevanemate koostöös ning avalikkusele suunatud väärtusarendus.

Koolikiusamise ennetamiseks ja kiusujuhtumite tõhusamaks lahendamiseks sõlmitud kokkuleppe alusel toetati turvalise koolikeskkonna tagamiseks eesti ja vene õppekeelega koole õppematerjalide ja

koolipõhiste kiusuennetuse baaskoolitustega, et toetada õpetajate professionaalset arengut ja suurendada nende sekkumissuutlikkust ja -pädevust.

Andekate õpilaste arengu toetamine

Andekate õpilaste toetamiseks korraldati aruandeaastal ühtekokku 22 üleriigilist aineolümpiaadi, mille piirkondlikes eelvoorudes osales umbes 14 000 õpilast ja lõppvoorudes 1266 õpilast. Olümpiaadidega on tihedalt seotud lahtised võistlused keemias, füüsikas, matemaatikas ja informaatikas. Sellistel võistlustel osales õppeaasta jooksul 983 õpilast. Lisaks korraldati 16 eri õppeaineid populariseerivat ainevõistlust (nt Känguru, Kobras, Kuubik, Kiil jt), millel osales 26 816 õpilast. Eesti õpilased (133) esindasid riiki ka 18 rahvusvahelisel olümpiaadil. Koos ainevõistlustega said Eesti õpilased kokku neli kuldmedalit, 21 hõbemedalit, 31 pronksmedalit, kaheksa aukirja ja kolm äramärkimist. Olümpiaadidele ja võistlustele lisaks oli õpilastel võimalik osaleda Tartu Ülikooli teaduskooli pakutavates füüsika, keemia ja bioloogia õpikodades (829 õppijat) ja e-kursustel (2400 õppijat), Tallinna Ülikooli õpilasakadeemia kursustel (239 õppijat) ning võtta osa Eesti Maaülikooli loodusteaduste kooli tööst (128 õpilast).

Õpetajate/õppejõudude digipädevuse arendamine ja haridustehnoloogilise toe tagamine

Õpetajate/õppejõudude digipädevuse arendamiseks ja haridustehnoloogilise toe tagamiseks pakuti täiendusõpet ja digipedagoogika alaseid koolitusi õpetajatele ja haridusasutuste juhtidele. 2021. a jätkati põhikooli- ja gümnaasiumilõpetajate e-hindamisvahendite väljatöötamist ja katsetamist.

Hariduse valdkonna e-teenuste arendamine ning haldusala IKT tegevuste koordineerimine

E-koolikoti süsteemi uuendati vastavalt kasutajate (õpetajad, õpilased jt) vajadustele ning E-koolikotti lisati õppematerjale. DigiTATi toetuskeemi raames jätkati aastatel 2017–2020 alustatud põhikooli lihtsustatud riiklikule õppekavale (LÖK) vastava ajakohase digiõppevara arendamist matemaatika, loodusõpetuse ja inimeseõpetuse ainetes. Kokku valmib 17 terviklikku, kogu õppeaasta materjalivajadust katvat digiõpikut eri klassidele ja toimetuleku õppekava (TÖK) tasemel elu- ja toimetulekuõppeks. Viidi läbi reaalainetes interaktiivsete õppematerjalide katseprojekt ning alustati 9. ja 12. klassile mõeldud interaktiivsete õppematerjalide loomisega.

Üld- ja kutsehariduse nüüdisaegse ja uuendusliku õppevara soetamiseks, arendamiseks ja kasutuselevõtu toetamiseks toimus kaks avatud taotlusvoor, mille raames rahastati 36 projekti. Projektide käigus loodav õppevara valmib 2023. aastal. Lisaks loodi kutseõppemooduli „IT valdkonna alusteadmised“ õppevara ja digitaliseeriti neli kutseeksamit.

ESFist rahastatud DigiTATi toetuskeemi tegevuste raames töötati välja ja rakendati **e-tasemetööd I–III** kooliastmes matemaatika, looduse, keele ja kirjanduse, võõrkeeke (inglise ja saksa keel) ning eesti keele kui teise keele valdkonnas. Diagnostilised ja lähtetasemetestid (matemaatikas 5., 8., 9. ja 10. klassis ning eesti keele kui teise keele aines 5. ja 8. klassis) on sihtrühmadele kättesaadavad eksamite infosüsteemi EIS kaudu.

Hinnang programmi tegevuse tulemuslikkusele

Õppekava ja koolikorralduse arendustegevused on toimunud plaanipäraselt, kuigi COVID-pandeemiast tingitud õpilüngad, õpetajate töökoormuse kasv ja õppes osalejate vaimse tervise halvenemine on eeldanud muudatusi tegevuste fookustes, et paremini arvestada sihtgruppide huvide ja vajadustega. Õppeasutused on olnud võimalikult avatud, distantsõpe e- ja digivahendeid kasutades on muutunud koolikorralduse tavapäraseks osaks. Enamik õpilaste ja õpetajate rahulolu mõõdikuteist on tõusnud vaatamata keerulistele kriisiaastatele, mis näitab, et koolid on olnud kohanemisvõimelised ja saanud üldjoontes hästi hakkama. Samas vajab endiselt tähelepanu liikumisvõimaluste parendamine, millega rahuolu on vaatamata mõningasele tõusule õpilaste seas väga madal.

Koostatud analüüsid ja pandeemia mõjude leevendamise meetmed kinnitavad vajadust suurendada rahastust, et koolid saaksid hankida nüüdisaegset õppevara (eeskätt digiõppematerjale) seaduses praegu ette nähtust laiemalt.

Kõik 2021. aastaks kavandatud kutsehariduse kvaliteedi hindamise ja kindlustamise tegevused viidi ellu sihipäraselt, kutseõppeasutuste ja kutseõpet andvate rakenduskõrgkoolide õppekavarühmade ekspertiiside ja hindamiskordade arvu eesmärk on täidetud. Suur ja üha teravam lahendamata probleem

on ebapiisavad rahalised vahendid kutseõppe kvaliteetseks läbiviimiseks vajaliku õppetehnilise baasi (simulaatorid, õppevara, õppematerjalid, tehnoloogia jne) hankimiseks ja uuendamiseks. Digiõppevara on kutsehariduses arendatud ainult ESFi toel.

2.2. Võrdsete võimaluste tagamine hariduses

Tegevuse eesmärk: õppekorralduses arvestatakse õpilaste individuaalseid arenguvajadusi.

Programmi tegevuse mõõdikud:

Mõõdik	2017	2018	2019	2020	2021		2022	2023	2024	2025
					Siht	Tegelik				
Koolivälise nõustamismeeskonna soovitatud tugispetsialistide teenuste rakendamise osakaal põhihariduses (%)*	-	-	69	72	-	74	täpsust ub	täpsust ub	täpsust ub	täpsust ub
Tavaklassi kaasatud tõhustatud ja eritoe õpilaste osakaal kõigist tõhustatud ja eritoe õpilastest *	27,4	33,1	31,1	32,1	>31	34,4	>31	>31	>31	>31
Eesti keele teise keelena põhikooli lõpueksam ja gümnaasiumi riigieksami keskmine sooritustulemus (Pk/G)*	67/75	69/75	69/75	29 / 74	75/75	63,3/73	75/75	75/75	75/75	75/75
Eesti keel teise keelena eksamil vähemalt B2 taseme saavutanute osakaal gümnaasiumi statsionaarses õppes (%)*	83,3	86,5	81,8	83,1 ₃₀	-	77,3	täpsust ub	täpsust ub	täpsust ub	täpsust ub
Tipp tasemel oskustega (PISA 5. ja 6. taseme saavutanud) õpilaste osakaal eesti keelest erineva õppekeele koolis võrreldes eestikeelse kooliga:**										
Loodusteadused: eesti keelest erineva õppekeele kool/ eestikeelne kool		5,3/14,6	-	-	ei mõõdet a	-	6,5/16	-	-	
Lugemisoskus: eesti keelest erineva õppekeele kool/ eestikeelne kool		5,7/16,7	-	-	ei mõõdet a	-	7/18	-	-	
Matemaatika: eesti keelest erineva õppekeele kool/ eestikeelne kool		9,8/17,5	-	-	ei mõõdet a	-	11/19	-	-	
Õpetajate osakaal, kes on enda hinnangul saanud vajaliku õppe erivajadustega laste õpetamiseks ja/või toetamiseks ***										
Alusharidus		45,5	-	-	kasvab	46,3	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab
Üldharidus		43,7	-	-	kasvab	43	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab
Alushariduse õpetajate osakaal, kes nõustuvad, et laste ja erinevad lasteaiavälised spetsialistid, sh arstid, tugi- ja lastekaitse spetsialistid ning politsei jt, teevad erivajadustega laste toetamisel head koostööd***		56,2	-	-	kasvab	59,2	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab
Üldhariduskoolide õpetajate osakaal, kes leiavad, et kool ja erinevad koolivälised spetsialistid sh politseinikud, nõustajad, arstid, psühholoogid, noorsootöötajad jt teevad hariduslike erivajadustega laste toetamisel head koostööd***		60,8	-	-	kasvab	65,3	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab
Õpetajate osakaal, kes tunnevad, et nad on hästi või väga hästi ette valmistatud õpetamiseks		15,7	-	-	ei mõõdet a	ei mõõdetud	-	-	20	-

²⁹ Ei arvatud, kuna eesti keele kui teise keele põhikooli lõpueksam oli eriolukorra tõttu vabatahtlik.

³⁰ 410 e 6% statsionaarse õppe lõpetajatest ei sooritanud eesti keele või eesti keele kui teise keele eksamit.

multikultuurset või –keelses keskkonnas (TALIS)****										
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

* Allikas: EHS

** Allikas: PISA uuring

*** Allikas: rahulolu uuring

**** Järgmine TALIS uuring toimub 2024. aastal ja TALISel põhinevad mõõdikud arvutatakse uuesti 2025. aasta sügisel.

Kaasava hariduse näitajad osutavad mitmele positiivsele suundumusele. Kasvanud on nende õpilaste osakaal, kes saavad koolis neile vajalikke tugiteenuseid. Kuigi endiselt õpib enamik hariduslike erivajadusega õpilastest eriklassides või -koolides, on **tavakooli ja -klassi kaasatud tõhustatud ja erituge saavate õpilaste osakaal** viimasel kolmel aastal kasvanud. Hariduslike erivajadustega õpilaste kaasatus tavakooli on viimastel aastatel tõusnud, kuid jääb endiselt maha mitmete Euroopa riikide ja eriti Põhjamaadega tasemest. Lähiaastate peamine väljakutse on luua hariduslike erivajadustega õpilastele võimalused ja tingimused toetatud õppimiseks elukohajärgses koolis ning tagada sujuvad üleminekud üldharidussüsteemist järgmistele haridustasemetele.

Õpetajatest vähem kui pooled tunnevad, et **on saanud vajaliku ettevalmistuse erivajadustega laste õpetamiseks**, kusjuures üldhariduskoolide õpetajate puhul on see osakaal võrreldes 2018. a pisut langenud. Samas on nii lasteaedades kui ka koolides kasvanud nende õpetajate osakaal, kes leiavad, et haridusasutus ja erinevad välised osapooled **teevad hariduslike erivajadustega laste toetamisel head koostööd**.

Rahul ei saa olla eesti keelest erineva emakeelega õpilaste eesti keele õppe tulemuslikkusega. Nii põhikooli- kui gümnaasiumilõpetajate **eesti keele kui teise keele keskmised eksamitulemused on langenud** ning gümnaasiumi lõpuks oodatava keeletasemeni (vähemalt B2) jõudis 2021. aastal varasemast vähem õpilasi. Kuigi eksamitulemused on tõenäoliselt COVID-kriisi ja distantsõppe mõjul langenud ka teistes õppeainetes, osutavad eesti keele kui teise keele eksamitulemused selgelt, et üldhariduskoolide keeleõppe taset on vaja parandada. Ebapiisav eesti keele oskus takistab muu emakeelega noortel haridusteed jätkata ja tööturul konkureerida, suurendades seega hariduslikku ja sotsiaalset ebavõrdsust.

Ülevaade programmi tegevuse elluviimisest

Alushariduse õigusruumi muudatused

Koostatud on uus **alushariduse ja lapsehoiu seaduse** eelnõu. Uue seaduse eesmärk on muuta alushariduse korralduse süsteemi sidusamaks, et toetada kõigi laste koolivalmidust. Seadus loob alused kehtiva lasteaedade ja lastehoidude süsteemi uuendamiseks ning senisest suurema sidususe alushariduse lõpptaseme ja põhihariduse lähtetaseme vahel.

Kaasava hariduse ja vajaduspõhiste õppenõustamisteenuste elluviimine ja seire

Haridus- ja Noorteameti (edaspidi Harno) Rajaleidja keskuste kaudu **osutatakse õppenõustamisteenust eelkooliealistele lastele ning üldharidus- ja kutseõppeasutuste õpilastele** nende arengu ja võimetekohase õppe toetamiseks. Laste ja õpilaste hindamistulemuste ja uuringute alusel nõustatakse lapsevanemaid, haridusasutuste õpetajaid ja tugispetsialiste, haridusametnikke jm lastega seotud isikuid vajalike õppe- ja kasvatuskorralduslike meetmete valikul ja rakendamisel. Viiakse läbi koolivälise nõustamismeeskondade tööd laste ning õpilaste arengu ja õppe toetamiseks ressursimahukate ja erinevate valdkondade koostööd vajavate meetmete soovitamisel.

2021. a alustati Rajaleidja keskustes 8360 uut õppenõustamise juhtumit, mida on 5,4% rohkem, kui eelmisel aastal. Samas ei ole juhtumite arv tõusnud 2019. a tasemele (2020. aastal kahanes juhtumite arv pandeemia tõttu tugevalt). Aasta jooksul osales nõustamistel kas üks või koos lapsega 18 045 täiskasvanut, nõustamisel osalenud täiskasvanute arv on jäänud enam-vähem samaks. 2021. a koostati 5041 koolivälise nõustamismeeskonna soovitus, mis on 15% rohkem kui eelmisel aastal.

Spetsialistide hinnangul **pöörduakse nõustamisele üha keerulisemate lugudega**. Osaliselt võib põhjuseks olla pandeemia, mille mõjude leevendamiseks tuleb veel pikalt tegeleda. Teisalt, arvestades tugispetsialistide arvu kasvu ja üldist teadlikkuse tõusu, võib oletada, et lihtsamate murede korral saavad lapsed/vanemad üha sagedamini oma haridusasutuses kohapeal vajalikku abi. Samuti aitavad paremat

teenuste kättesaadavust tagada kohalike omavalitsuste teenuskeskused, mis võimaldavad tugispetsialistide ressursi paremini planeerida ja otstarbekamalt vastavalt vajadusele kasutada.

COVID-kriisi mõjude leevendamiseks pöörati senisest enam **tähelepanu vaimse tervise toetamisele** ning kriisiabi kättesaadavusele. Vaimse tervise teemal on tehtud veebiseminare, koostatud juhiseid, korraldatud kovisioone ja supervisioone koolide tugispetsialistidele. Lisaks tagati kriisijuhtumite³¹ järgne nõustamine koolides ja lasteaedades. Kriisijuhtumeid oli aasta jooksul 16, Rajaleidja abi vajati 10 juhul. Lisaks kriisinõustamise pakkumisele koostatakse koolidele juhised kriisijuhtumile reageerimiseks ning koolijuhtidele ja tugispetsialistidele korraldatakse koolitusi.

Kui pandeemia alguses vähenes tunduvalt Rajaleidjasse pöördujate arv, siis nüüd on see taas kasvutrendis, sh on suurenenud pöördumised seoses vaimse tervise muredega. Nõudlus abi järele on suurem, kui selle kättesaadavus: Rajaleidjas on aina raskem leida psühholooge, järjekorrad on pikad ning lahendused võtavad aega. Psühholoogide nappus valitseb ka haridusasutustes. Meeleoluprobleemidega, sh depressiooni diagnoosiga noored ei ole sageli enam nõus/võimelised kodust välja tulema ja koolis käima. Koolide võimekus selliste probleemidega noori toetada on minimaalne ja nad vajavad Rajaleidja tuge.

Uuel EL struktuurivahendite rahastamisperioodil (2021–2027) jätkatakse haridustugiteenuste süsteemi edasiarendamisega. Selleteemaline meede on kavas avada 2023. aastal.

Eesti keelest erineva emakeelega õpilaste toetamine üldhariduses, sh keeleõppetoetuste eraldamine

Novembris 2021 kinnitatud **Eesti keele arengukavas 2021-2035**³² on seatud eesmärgid ja vastavad tegevussuunad, mille järgi õppetöö riigi ja kohalike omavalitsuste rahastatavates koolides ja lasteaedades peaks 2035. aastal toimuma eesti keeles. Novembris valmis ka **eestikeelse hariduse tegevuskava 2022–2035**, mille eesmärk on kindlustada kõikidele õpilastele kvaliteetne eestikeelne õpe alates alusharidusest kuni kõrgharidusse sisenemiseni. Tegevuskavas on esile toodud kitsaskohad ja eesmärgid oluliste valdkondade (õpetajad, õppevara, keeleõppe lisavõimalused, õigusaktide vastavuse vajadus, kohalike omavalitsuste võimekus valdkonna toetamisel) kaupa.

Venekeelsed lasteaiarühmad saavad rohkem eestikeelseid õpetajaid. Jätkub pilootprogramm „Professionaalne eestikeelne õpetaja vene õppekeelega rühmas“. 2018/2019. õppeaastal alustasid katseprojekti raames 21 lasteaeda. 2020/2021. õppeaastal katseprojekt laienes (13 lasteaeda Tallinnas, 14 Ida-Virumaal ning 5 Maardus, Mustvees ja Tartus). 2021/2022. õa laienes katseprojekt veel 40 lasteaeda. 2021/2022. õa-ks on eestikeelsed õpetajad tööle võetud 151 vene õppekeelega 3–7aastaste laste rühma. Programmiga toetatakse õpetajate ettevalmistust kakskeelse õppe rakendamiseks, õppevara koostamist ja õpikeskkonna arendamist osalisele eestikeelsele õppele üleminekul. Riik rahastab osalejate töötasu, koolitust ja õppevahendeid.

Lisaks on **programm „Professionaalne eestikeelne õpetaja esimesse kooliastmesse“ laienenud ka üldhariduskooli esimestesse klassidesse.** Aastatel 2020–2021 on projektiga liitunud 21 kooli (sh 11 eesti õppekeelega ja 10 vene õppekeelega kooli) ja 40 eestikeelset õpetajat üheksast kohalikust omavalitsusest (Tallinn, Maardu, Viimsi, Tartu, Kohtla-Järve, Jõhvi, Sillamäe, Narva-Jõesuu, Alutaguse). Katseprojektiga toetatakse õpetajate professionaalset arengut, aidatakse õppeasutustel kujundada eesti keele omandamist toetavat õpi- ja kasvukeskkonda, seirata üleminekut lasteaiast põhikooli, seirata igal aastal õpilaste keeleoskust põhikoolis, tõsta keeleõppe kvaliteeti ja viia see vastavusse keeletasemetega, luua võimalused tandemõppeks, arendada rühmatöö oskusi ja meeskonnatööd asutuses, luua laiemad võimalused õpetajalt õpetajale kogemuste vahetuseks ning arendada õppeasutuse keeleõppemudelit. Projektis osalevad lasteaiad ja koolid, kus rühmas või klassis õpib vähemalt kümme eesti keelest erineva kodukeelega last.

Projekti tegevusi ja laste keeleoskuse arengut seirab Tallinna Ülikool. Uuringu eesmärk on selgitada välja, millised tegurid tagavad eesti keele, emakeele ja teise keele arengu, millised on väljakutsed ja millist tuge vajavad koolid, lasteaiad ja õpetajad.

³¹ Kui koolis või lasteaias juhtub õnnetus, mis takistab tavapärase õppetegevusega jätkamist, siis pakuvad Rajaleidja kriisimeeskonnad haridusasutustele kriisiabi. Nõustatakse kõiki osapooli, juhendatakse õpetajaid ja valmistatakse ette õpilastega keerulistest teemadest rääkimiseks, kurbade uudiste teatamiseks.

³² https://www.hm.ee/sites/default/files/htm_eesti_keeles_arengukava_2020_a4_web.pdf

2021. aastal **toetas HTM esimest korda katseliselt eesti õppekeelega koole**, kus põhikooli osas õpib üle 10% eesti keelest erineva emakeelega õpilasi. Toetust eraldati 2021/2022. õppeaastaks 23 õppeasutusele summas 492 690 eurot. Toetus laienes 1493 õpilasele ja selle eesmärk oli luua koolidele võimalus pakkuda eesti õppekeelega koolides eesti keelest erineva emakeelega õpilastele kogu õppeaasta vältel kaks lisatundi eesti keelt või eestikeelset aineõpet väikeses kuni kaheksa õpilasega rühmas.

2021. aastal toetati 563 uussisserändajast põhikooliõpilase eesti keele lisatunde ja eestikeelset aineõpet 220 000 euroga. Toetust on võimalik taotleda kuni kolme aasta jooksul alates õpilase Eestisse asumisest.

2021. aastal **toetas HTM keelekümblusvõrgustikku** 1,46 miljoni euroga. Keelekümblusvõrgustikku kuulub 70 lasteaeda ja 40 kooli, kokku ca 10 000 last 110 haridusasutuses üle Eesti. Alushariduses on kasutusel kolm keelekümbluse mudelit (osaline-, täielik- ja kahesuunaline). Kõigi mudelite järgi toimub lasteaias vähemalt 50% õppetegevusest eesti keeles. Põhikoolides on kasutusel kolm mudelit (varajane, hiline ja kahesuunaline), mille järgi mudeli rakendamise jooksul on vähemalt 60% õppest eesti keeles. Programmis osalejate arv kasvab ca 6% aastas. Keelekümblusprogrammiga liitus 2021. aastal üks lasteaed ja kaks kooli, kaks võrgustikku kuuluvat kooli laiendasid pakutavate keelekümblusmudelite valikut. Vähemalt 40% mahus eestikeelset aineõpet saavate õpilaste arv suurenes EHISE andmetel alushariduses ca 220 lapse võrra ja põhikoolides ca 500 õpilase võrra. Eestikeelse hariduse tegevuskava järgi on aastatel 2022–2028 plaanis suurendada programmiga liitunud haridusasutuste võrgustikus õppivate õpilaste arvu 30% võrra.

Lisarahastusega toetati eesti keele õppe korraldamiseks ja õppevahendite soetamiseks 76 lasteaia pidaja 297 lasteaia 1438 rühma, sh 838 eesti õppekeele rühma, kus on rakendatud eesti keele kui teise keele tugiõpet, 162 keelekümblusrühma ja 438 eesti keelest erineva õppekeele rühma³³.

2021. aastal tehti ettevalmistusi, et 2022. a kevadel korraldada eesti keele ja eestikeelse lisaõppe toetuste süsteemi, sh töötada välja määrus, mis kehtestab toetused keelekümblusprogrammiga liitunud koolidele. Määruses sätestatakse programmiga liitumise tingimused, pearaha toetuse taotlemise ja kasutamise kord ning keelekümblusprogrammi kvaliteediauhinna konkursi läbiviimise tingimused ja kord. Lisaks kehtestatakse 2022. aasta kevadel ministri käskkirjaga põhikooliõpilastele uussisserändaja eesti keele lisaõppe ja toetuse taotlemise kord neile koolidele, kus 1.–9. klassides on aineõpet vähemalt 40% mahus eesti keeles.

Hinnang programmi tegevuse tulemuslikkusele

Rahulolu hariduse tugiteenustega (Rajaleidja) püsib endiselt kõrge (2021. aasta õppenõustamisteenuse soovitusindeks oli 79%). COVID-pandeemia puhkemisel mindi täielikult üle videonõustamistele ning ka eriolukorra lõppedes jäi klientidele videonõustamise võimalus alles. Kontakt- ja videonõustamise tagasisides ei ole olulisi erinevusi. Kaardistati ka rahulolu kooliväliste nõustamismeeskondade tegevusega: see on skaalal 1–5 püsivalt 4,7, mida võib pidada väga kõrgeks.

Eesti keele kui teise keele eksamitulemuste põhjal ei saa rahul olla eesti keelest erineva emakeelega õpilaste eesti keele õppe tulemuslikkusega ning endiselt on väga vaja tugimeetmeid, mis parandaksid keeleõppe taset üldhariduskoolides. Novembris 2021 valmis eestikeelse hariduse tegevuskava 2022–2035, milles tuuakse esile oluliste valdkondade kitsaskohad ja eesmärgid.

Professionaalse eestikeelse lisaõpetaja katseprogrammide seire põhjal võib öelda, et klassiõpetajate varajase keeleõppe alased teadmised vajavad täiendamist. Lasteaiast 1. klassi jõudvate laste keeleoskuse tase on väga erinev, mitmekeelses klassis on eriti keeruline korraldada diferentseeritud õpet ja klassiõpetaja ettevalmistusega õpetajatel puuduvad selleks oskused. Koolide keeleõppemudeli analüüs näitas, et koolide teadlikkus mitmekeelsuse arendamise võimalustest vajab tõstmist.

Suur proovikivi on vene õppekeelega haridusasutuste õpetajate eesti keele oskus, sest praegu jääb 12–13% formaalhariduse õpetajate eesti keele oskus alla C1-taseme. Kõik õpetajad vajavad täiendkoolitusi mitmekultuurilise lasteaia/kooli teemal. Igal aastal suureneb eesti õppekeelega lasteaedades ja koolides eesti keelest erineva emakeelega õpilaste arv 1000–1300 võrra³⁴. Eesti õppekeelega haridusasutused

³³ EHISE andmed 2021. a novembrist

³⁴ Siinjuures ei ole veel arvestatud Ukraina põgenike saabumisega.

vajavad lisatoetust, mis võimaldaks tegeleda eesti keelest erineva emakeelega õpilastega väiksemas rühmas ja lähtudes õpilaste vajadustest. Oluline on jälgida eestikeelse aineõppe mahu trende vene õppekeelega koolides ning toetada eesti keele kui teise keele ja eestikeelsete ainete õpetajaid sisuliselt täiendkoolituste ja õppevaraga.

Keelekümbelprogrammi laienemist takistab koolitatud keelekümbelõpetajate ja eestikeelse aineõppe õpetajate vähesus, ka õppevara on vananenud ja vajab ülevaatamist. Uussisserändaja toetuse aruannete tagasisides tuuakse esile vajadus suurendada toetuse määra, sest eesti keele lisaõppeks sellest ei piisa.

Plaanis on jätkata nende eesti õppekeelega põhikoolide toetamist, kus õpib palju eesti keelest erineva emakeelega õpilasi ning töötada välja samalaadne meede alushariduse jaoks. Alates 2022. aastast tõhustatakse eesti keele kui teise keele tasemetööde ja põhikooli lõpueksamite tulemustest lähtudes järelvalvet eestikeelse õppe üle.

2.3. Õpetajate ja haridusasutuste juhtide arengu toetamine³⁵

Programmi tegevuse eesmärk: Tagatakse kvalifitseeritud õpetajate ja haridusasutuste juhtide järelkasv ning paindlikud võimalused ametisse asumisel.

Programmi tegevuse mõõdikud:

Mõõdik	2017	2018	2019	2020	2021		2022	2023	2024	2025
					Siht	Tegelik				
Koolijuhtide osakaal, kes võtsid ette meetmeid, toetamaks õpetajate koostööd uute õpetamispraktikate väljaarendamiseks (TALIS) (%)*		45	-	-	-	ei mõõdetud	-	-	55	-
Kuni 39-aastaste õpetajate osakaal üldhariduskoolides (%)	-	27	27	27	27,5	26,5	27,5	28	28	28
Konkurss õpetajakoolituse õppekohtadele**	1,0	0,9	1,1	1,0	>1	1,2	>1	>1	>1	>1
Õpetajate sooline struktuur naised/mehed üldhariduskoolides (%)	85,8/ 14,2	85,5/ 14,5	85,5/ 14,5	85,4/ 14,6	84,5/ 15,5	85,2/14,8	84,5/ 15,5	84/ 16	84/ 16	83,5/ 16,5
Õpetajate osakaal, kes leiavad, et amet on ühiskonnas väärtustatud (TALIS) (%)	-	26,4	-	-	-	ei mõõdetud	-	-	35	-
Õpetajate osakaal, kes vähemalt kord kuus on õpetanud koos teise õpetajaga (TALIS) (%)		21,5	-	-	-	ei mõõdetud	-	-	25	-

* Järgmine TALISe uuring toimub 2024. aastal ja TALISel põhinevad mõõdikud arvutatakse uuesti 2025. aasta sügisel.

** Näitab õpetajakoolituse õppekavade konkursi suhet ülikoolide kõigi bakalaureuse- ja magistriõppe õppekavade keskmisesse konkursi. Üle ühe tähendab, et konkurss on keskmisest suurem, alla ühe, et väiksem. Konkurss näitab kandidaatide arvu ühe õppima tulekut kinnitanu kohta.

Kvalifitseeritud õpetajate ja haridusasutuste juhtide järelkasv on endiselt üks tõsisemaid haridusvaldkonna väljakutseid, mis vajab süsteemseid lahendusi. Senised õpetajate järelkasvu toetavad meetmed on siiski andnud tulemusi ja näiteks **konkurss õpetajakoolitusse on kasvanud**. Ülejäänud näitajate osas pole olukord eelmiste aastatega võrreldes paranenud.

Eelmise valdkondliku strateegia, elukestva õppe strateegia perioodil 2014–2020 oli mõõdikuks 30-aastaste ja nooremate õpetajate osakaal üldhariduskoolides. Et õpetajakoolitusse astujate ja lõpetajate keskmine vanus on kasvanud ja keskmine esmakordselt õpetajaametis tööle asuja on juba üle 30-aastane, on alates 2021. aastast mõõdikuks **kuni 39-aastaste õpetajate osakaal**. Võrreldes eelmiste aastatega on see näitaja pisut langenud ja jääb alla 2021. a sihttaseme, st paraku õpetajaskonna keskmine vanus tõuseb endiselt. Õpetajate vanuselises struktuuris on samas piirkondlikke erisusi – suuremate linnade koolides on õpetajaskond keskmiselt noorem kui hajaasustusega maapiirkondades.

³⁵ 2021–2024 programmis ei olnud õpetajate ja haridusasutuste juhtide arendamine veel eraldi tegevusena, vaid kuulus 2.1 koosseisu koos õppekava ja koolikorralduse arendustegevustega.

Ka **õpetajate sooline struktuur** pole viie aasta jooksul kuigivõrd muutunud ja kuigi meesõpetajate osakaal üldhariduskoolides on aasta-aastalt õige pisut kasvanud, on sihttase jäänud siiski saavutamata. Õpetajate soolise struktuuri muutmine eeldab selleks disainitud poliitikameetmeid. Vastasel juhul on prognoos meesõpetajate osakaalu edaspidise suurenemise osas pigem pessimistlik. Täpsemalt vt õpetajaskonnas toimunud arengute kohta aruande lisa peatükist „Haridustöötajad“.

Järgmine TALISE uuring toimub 2024. aastal ja TALISel põhinevad mõõdikud arvutatakse uuesti 2025. aasta sügisel.

Ülevaade programmi tegevuse elluviimisest

Õpetajahariduse, haridusasutuste juhtide, tugispetsialistide ja noortevaldkonna töötajate professionaalse arengu toetamine

2020. a moodustas HTM laiapõhjalise töögrupi, et arutada õpetajate järelkasvu probleematikat ja teha ettepanekud olukorra parandamiseks. 2021. aastal valmisid kaks raamdokumenti: **õpetajate järelkasvu arengusuunad aastani 2026** ning detailsem **2022. aasta tegevuskava**, mida tutvustati ka riigikogu kultuurikomisjonile ja valitsusele. Tegevuskava näeb ette koolide juhtimiskvaliteedi parandamist, õpetajatele senisest enam paindlikke kvalifikatsiooni omandamise võimalusi, koolitöötajate töökoormuse ülevaatamist, haridustöötajate toetamist kogu nende karjääri vältel ja õpetajaameti maine parandamist.

TÜ ja TLÜ esitasid esialgse **Õpetajate Akadeemia kontseptsiooni**, 2022. aastal järgnevad läbirääkimised selle käivitamiseks. Programmi eesmärk on toetada õpetajate ja tugispetsialistide järelkasvu, pakkudes paindlikku esma- ja täiendusõpet ning arendades kõrgetasemelist haridusalast teadustööd. Aasta lõpus sõlmiti mõlema ülikooliga leping 141 **täiendava õppekoha loomiseks** õpetajate ja tugispetsialistide koolitamisel. Üks alternatiiv õpetajaametisse sisenemisel on SA **Noored Kooli** pakutav programm. HTM eraldas toetust, et selle 15. lendu saaks vastu võtta 41 uut õpetajat.

ESF meetmetest rahastatud täiendusõppes osaletakse väga aktiivselt (2021. aastal õpetajad 5000 ja koolijuhid 720 korral) ning osalejate rahulolu on kõrge.

Haridusjuhtide järelkasvu tagamiseks võeti 2021. aastal vastu neljas lend kõrge juhtimispotentsiaaliga kandidaate, kes lõpetavad õpingud 2022 suvel. Juba programmi käigus on üks osalejatest valitud koolijuhiks. Jätkati 360-kraadise tagasiside mudeli kasutuselevõtu toetamist. Kokku viidi 2021. aastal läbi kaheksa seminari haridusasutuste juhtide tagasisidestamiseks juhtidele ja pidajatele ning seitse seminari metoodika kasutuselevõtu toetamiseks õppeasutuses. Tagasisidet sai kokku 30 haridusasutuse juhti. Perioodil 2017-2021 on 360-kraadise tagasiside meetodit kasutanud 31 erinevat õppeasutuse pidajat ning tagasiside oma tööle on saanud 150 haridusasutuse juhti. Haridusmentorite väljaõppeprogrammi läbis viies lend. Haridusmentorid on toeks nii alustavatele juhtidele kui juba töötavatele haridusasutuse juhtidele, kes vajavad endale arengupartnerit.

Haridusühenduste tegevusvõimekuse toetamiseks pakutakse haridusühenduste juhtmeeskondadele arenguprogrammi, mille teemad keskenduvad ühenduse juhtimisele, rollile ja mõjule haridussüsteemis, koostööle ühenduse partneritega ja kommunikatsioonile. 2020. a sügisel alustanud 28 haridusühenduse liikmega neljas lend lõpetas septembris 2021.

Parandamaks tugispetsialistide teenuse kättesaadavust, käivitati 2021/2022. õppeaastast TLÜ ja TÜ koostöös koolipsühholoogide kutseasta programm. Koolipsühholoogide juhendatud praktika läbiviimiseks eraldati TLÜle sihttoetusena 225 000 eurot. Kutseasta eesmärk on toetada koolipsühholooge kutseoskuste omandamisel ja täiendamisel pärast magistriõpinguid. Eraldatud toetuse eest tagab ülikool kümnele osalejale kutseasta jooksul kvaliteetsed praktilised õppeained ja maksab juhendajatele tasu. 2022/2023. õppeaastal on kavas jätkata toetusega samas mahus.

Briti Nõukogu koostöös Euroopa Komisjoniga viis läbi **projekti „Eesti õpetajate ja koolijuhtide täiendusõppe süsteemi arendamine“**, mille raames töötati välja ja katsetati professionaalset arengut toetavaid tööriistu nii õpetajatele kui koolijuhtidele ning anti soovitusi täiendusõppesüsteemi arendamiseks.

Täiendavad vahendid planeeriti pandeemia mõjude tasandamiseks:

- **Asendusõpetajate võimaldamine** koolidele õpetajate haigestumise, eneseisolatsiooni või vaksineerimise kõrvalmõjude tõttu eemaloleku korral. Kokku rahastati asendusõpetajate tunde 104 164 euro eest ning asendusõpetajad töötasid koolides 4546 akadeemilist tundi.
- **Üliõpilaste rakendamine koolides ja lasteaedades** õpetajate ja tugispetsialistide abilistena laste ja õpilaste paremaks toetamiseks ning õpetajate suurenenud töökoormuse leevendamiseks. Tallinna Ülikooli tudengid olid õpetajatele toeks kokku 3467 ja Tartu Ülikooli tudengid 3828 astronoomilise tunni ulatuses. Üliõpilased aitasid õpetajaid tundide/tegevuste ettevalmistamisel, läbiviimisel, kodutööde hindamisel, individuaalses töös õppijatega, õppijate isikikul abistamisel, järelaitamisel, õppematerjalide koostamisel.
- Harno koolituskeskus korraldas 53 (sh 6 venekeelset) sarja „**Distsantsilt targemaks**“ **järelevaadavat veebiseminari**, mis pakkusid nõu vaimse tervise toetamisel, distantsõppe läbiviimisel ja õpilünkade tasandamisel. Kokku osales seminaridel ca 9000 inimest ning järelevaatomisi oli 20 972. Osalejate rahulolu veebiseminaride sisuga oli 4,64 ja tehnilise poolega 4,76 (5-palli skaalal). Tagasisideküsitluses toodi välja, et veebiseminarid olid praktilised, informatiivsed, õpetajat toetavad ja aktuaalsed. Hinnati ka järelevaatamise võimalust.
- Õppeasutuste võimekuse tõstmiseks keeruliste olukordadega toimetulekul **alustati kovichiooni koolituste läbiviimisega**. Harno korraldavatele koolitusele registreerus 54 koolimeeskonda 230 osalejaga. Erilist tähelepanu pöörati digipedagoogika koolitustele, et suurendada õpetajate professionaalsust distantsõppe korraldamisel. Koolituse läbis 971 õpetajat. Teemad: Google klassiruum, Moodle, visualiseerimine.
- 2021. aastal **uuendati Digikiirendi programmi**, mida piloteeriti sügisel viies koolis ja mis käivitus augustis. Programmis osales 102 koolipere liiget. Pooleaastase programmi vältel said õpetajad õppida kas põhi- või nn rätsepakoolitusel, mida toetab koolile määratud haridustehnoloogiline nõustaja.
- **Viidi läbi avatud taotlusvoorud**, mille tulemusena pakutakse 217 522 euro eest **baaskoolitusi** 702 õpetajale ja 201 105 euro eest **täiendusõpet** 918 õpetajale. Kursused kestavad kuni 2022. a lõpuni. Baaskoolituste eesmärk on tõsta õppeasutuste võimekust pandeemia mõjudega toimetulekul, sh õpilaste võimalike õpilünkade väljaselgitamisel ja tasandamisel. Vaimse tervise toetamisele suunatud täienduskoolitustel said õpetajad teadmisi ja oskusi sellest, kuidas luua ja hoida vaimselt tervet ja turvalist õpikeskkonda (sh distantsõppe korral) ning jälgida, hinnata ja väärtustada oma füüsilist, vaimset ja emotsionaalset tervist ning ennetada läbipõlemist.

Pandeemia jätkudes tuli olla paindlik professionaalset arengut toetavate tegevuste planeerimisel ja läbiviimisel ning vajadusel üle minna veebipõhistele lahendustele.

Õpetaja, haridusasutuse juhi ja tugispetsialisti ameti atraktiivsuse suurendamine /väärtustamine

Harno eestvedamisel jätkati **õpetajaametit tutvustavate programmide** elluviimisega: karjääripöörjatele suunatud „Jah! Õpetajaks!“ programmi läbis II lend, lõpetas üliõpilastele mõeldud programmi „Hariduse tulevikutegijad“ IV lend. Õpetajaid oma tööd väärtustama ja sellest rääkima julgustava programmi „Õpetaja – hariduse kõneisik“ lõpetas V lend.

Oktoobris tunnustati üheksandat korda parimaid õpetajaid ja teisi haridustöötajaid **aasta õpetaja galal**, üle anti kümme riiklikku aastapreemiat summas 10 000 eurot ning kolm elutööpreemiat (65 000 eurot). Nagu varemgi, kanti gala üle ERRi otse-eeetris, mis on oluline signaal haridusvaldkonna väärtustamisest. Haridusrahva jaoks on tegemist oodatud sündmusega. Seda kinnitavad nii haridustöötajatelt saadud heakskiitv tagasiside kui gala vaatajanumbrid, aga ka andmed, et 92% õpetajatest on üritusega kursis; teleülekanne on jälgitud ligi 70% õpetajatest ning peaaegu 60% üliõpilastest, õpilastest ja 35–50-aastastest elanikest. Novembri alguses kuulutati Terevisiooni otse-eeetris välja **aasta kool 2021**: Uulu Põhikool. Seekord oli eesmärk tunnustada kooli, kus õppimine on inspireeriv ja innovaatiline, ning esile tõsta neid koole, kus keerulisele aastale vaatamata on kvaliteetse õppe tagamise kõrval leitud viise koolipere ühtsustunde säilitamiseks ning igapäevase heaolu ja hakkamasaamise toetamiseks. Kokku kandideeris tiitlile 24 kooli üle Eesti.

Lõpule jõudis **kompetentsikeskuste arendamise projektide** teine etapp (01.10.2018–30.09.2021) Tartu Ülikoolis ja Tallinna Ülikoolis. **Projekti raames toetati õpetajakoolituse õppejõudude professionaalset arengut õppeprotsessi teaduspõhiseks arenduseks ning loodi ja arendati**

didaktika valdkonna teenuspakette. Samuti arendati õpetajakoolituse esma- kui täiendõppe õppekavasid ning paindlikke õppevorme, et tulevased õpetajad saaksid arendada oma pedagoogilisi ja ainealaseid kompetentse kutsestandardil põhinevate õppemoodulite kaudu, mis lähtuvad õppija individuaalsetest vajadustest ja võimaldavad taotleda kutsetunnistust. Et õpetajad jõuavad kooli erinevaid teid mööda ja nende esma- ja täiendusõppe vajadused on mitmekesised, tuleb paindlike õppevormide väljatöötamist ja arendamist jätkata.

Ülikoolid viisid läbi pilootprojektid õpetaja kutseasta uuendamiseks ning koostati analüüs ja ettepanekud kutseasta regulatsiooni ja korralduse muutmiseks.

Hinnang programmi tegevuse tulemuslikkusele

Tegevused õpetajaameti väärtustamiseks, selle atraktiivsuse suurendamiseks ja õpetajate järelkasvu tagamiseks on olnud tulemuslikud. TLÜ ja TÜ vastuvõtustatistika näitab, et huvi õpetajakoolituse ja kasvatusteaduste õppekavagrupi erialade (eriti mitmekeelses õppekeskkonnas õpetamise eriala) vastu on pidevalt kasvanud. Kasvamas on huvi erialade vastu, mis võimaldavad õppuril ise kujundada oma õpetajaameti profiili, valides endale sobilike ainete kombinatsiooni. Enamikul erialadel on võimalik õppida sessioonõppes, mis annab juba töötavatele õpetajatele ja õpetajaks soovijatele paindlikkust. Aineõpetajate erialadel napib siiski endiselt kandidaate. Alustavate õpetajate süsteemsemaks toetamiseks kavandatakse kutseasta programmi uuendamist. Huvi on kasvanud ka õpetaja tööd toetavate erialade vastu. Eelmise aastaga võrreldes on oluliselt enam avaldusi laekunud nii sotsiaalpedagoogika, eripedagoogika kui haridustehnoloogi erialale. Silma paistab ka töötavate õpetajate soov oma eripedagoogilist pädevust täiendada.

Positiivseid trende on märgata ka hariduse juhtimise valdkonnas. TLÜ hariduse juhtimise magistriõppe 20 kohale esitati sel aastal 101 avaldust ja TÜ haridusinnovatsiooni õppekava 30 kohale 142 avaldust.

Eelmisel ESF rahastamisperioodil tegutsenud ülikoolide kompetentsikeskuste alustatud tegevused vajavad edasiarendamist, et luua haridustöötajatele võimalused ametikaare üleseks professionaalseks arenguks ning arendada välja uusi paindlikke võimalusi õppida õpetajaks või tugispetsialistiks ja/või neisse ametitesse asuda. Enam tuleb kaasata ka inimesi väljastpoolt haridussektorit, et õpetada koolis praktilisi oskusi ja pakkuda töömaailma kogemust.

2021. aastal läbiviidud õpetajaameti kuvandi ja atraktiivsuse kordusuuring näitas, et võrreldes 2016. aastaga väärtustatakse õpetajaametit ühiskonnas tunduvalt kõrgemalt, kuid õpetajate hinnang oma ametile on endiselt madal. Õpetajate maine on kõige parem 35–50-aastaste Eesti elanike seas, veidi madalamalt hindavad seda õpilased ja üliõpilased ning kõige madalamalt paraku õpetajad ise. Kordusuuringus esitati ka soovitusel, mis jagunevad üldjoontes kaheks: vaja on parandada õpetajate töökeskkonda ja jätkata tuleb õpetajaameti tutvustamisega. Uuringus juhitakse tähelepanu ka vajadusele viia vastavusse õpetajate töökoormus ja -tasu.

Asendusõpetajate ja tudengitest abiõpetajate kasutamise võimalust hinnati kõrgelt, tagasiside tugimeetmetele oli positiivne ning neid peetakse üldjuhul väärtuslikuks. Pandeemia jätkudes püsib vajadus õppeasutusi ka edaspidi toetada.

Meede 3. Hariduse, ühiskonna ja tööturu seosed

Meetme eesmärk: Õpivõimalused vastavad ühiskonna ja tööturu arenguvajadustele.

Kiiresti muutuv ühiskond ja uuenev tööturg, sh uued valdkonnad ja erialad ning uued töövormid nõuavad seniste oskuste ümberkujundamist. Inimeselt eeldab see valmisolekut karjääripöörteks ja pidevat õppimist – ümberõpet ja enesetäiendamist – kogu elukaare jooksul, haridussüsteemilt suutlikkust kiiresti reageerida muutuvale oskuste vajadusele ning luua õppimisvõimalusi erinevatele vanusegruppidele. Meetme raames rakendatakse jätkusuutlik **süsteem tööjõu ja oskuste vajaduse prognoosimiseks ja seireks ning tegevuse koordineerimiseks eri osaliste vahel**, et toetada tööturu vajadustest lähtuvate oskuste omandamist ning sidustada paremini haridus- ja töömaailm. Soodustatakse **suuremat lisandväärtust loovate oskuste arendamist ning laiendatakse täiendus- ja ümberõppevõimalusi, sh töökohapõhist õpet**, et reageerida kiiresti töömaailma arenguvajadustele ning tagada kõigile Eesti inimestele tööturul vajalikud oskused ja teadmised.

Meetme 3 mõõdikud ja nende täitmine:

Mõõdik	2017	2018	2019	2020	2021		2022	2023	2024	2025	2035
					Siht	Tegelik					
Hõivatute osakaal eri- ja kutsealase haridusega 20–34 a inimeste hulgas (%)* üks aasta pärast lõpetamist viis aastat pärast lõpetamist	- -	79,4 74,2	78,4 74,4	73,5 72,5	79 75	Andmed 2022. a III kv	80 75	80 75	81 76	81 76	85 80
Baastasemest kõrgema taseme digioskustega 16–74-aastaste osakaal (%)**	35	35	37	-	36	-	37,5	39	40	42	60
Lõpetajate ettevõtlikkus					Uus mõõdik, metoodika väljatöötamisel						

* Allikas: „Edukus tööturul“

** Allikas: The Digital Economy and Society Index (DESI). [\[link\]](#) Mõõdikut ei uuendata 2021. a kohta – kajastame järgmise aasta aruandes.

Hõivatute osakaal eri- ja kutsealase haridusega 20–34 aastaste hulgas aasta pärast lõpetamist on alates 2018. aastast mõnevõrra langenud, eeskätt on langus märgatav 2020. kriisiaastal. Samuti on kahanenud hõivatute osakaal viis aastat pärast lõpetamist. Mõlema näitaja väärtused jäävad alla seatud sihi, 2021. aasta andmeid hetkel veel pole. Vt pikemat analüüsi lõpetanute tööhõive ja sissetulekute kohta aruande lisa peatükist „Haridus ja tööturg, täiskasvanuõpe“.

Baastasemest kõrgema taseme digioskustega 16–74-aastaste osakaalu andmeid 2021. a Euroopa Komisjoni digitaalmajanduse ja -ühiskonna indeksis (DESI) ei uuendatud, kuid 2021. a sihttase oli Eestil juba 2019. aastal ületatud.

Meetme 3 tegevused

3.1. Õppe seostamine tööturu vajadustega

Programmi tegevuse eesmärk: viia õppimisvõimalused suuremasse vastavusse tööturu arenguvajadustega.

Programmi tegevuse mõõdikud:

Mõõdik	2017	2018	2019	2020	2021		2022	2023	2024	2025
					Siht	Tegelik				
1–3 aastat tagasi kutsehariduses õpingud lõpetanud 20–34-aastaste inimeste tööhõive määr (%)*	83,8	77,8	82,7	80,3	>80	70,6	>80	>80	>80	>80
1–3 aastat tagasi kolmandal tasemel õpingud lõpetanud 20–34-aastaste tööhõive määr*	82,7	89,2	87,6	85,7	>88	92,4	>88	>88	>88	>88
Õppeasutuste osakaal, kes on ettevõtlusmooduli kasutusele võtnud (sh lisanduvad järk- järgult karjääri teemad) (%)**	33	37	49	60	60	64	65	70	75	-
LTT (loodus- ja täppisteadused, tehnika, tootmine ja ehitus) erialade lõpetajate osakaal (%) kõrghariduses***	28,8	27,7	27,9	27,4	30	28,1	30	30	30	30
IT õppesuuna lõpetajate arv aastas***	713	604	718	766	850	975	975	975	975	975
kõrghariduses kutsehariduses	539	520	507	486	520	499	520	520	520	520
Vilistlaste rahulolu praktikavõimalustega****	-	-	58	-	hoida taset	-	hoida taset	hoida taset	hoida taset	hoida taset
bakalaureuseõpe magistriõpe	-	-	61,3	-						
Töökohapõhises õppevormis lõpetajate osakaal kõigist kutseõppe lõpetajatest (%)***	9,5	11,9	12,4	15,2	17,2	17,2	18	19	20	21

* Allikas: Eesti-tööjõu uuringu andmed

** Indikaator hõlmab kõiki üldhariduskooli, kutseõppeasutusi ja kõrgkooli. Allikas: Ettevõtlusõppe programmi aruanne, EHIS

*** Allikas: EHIS

**** Kõrgharidusõppe vilistlasuuringu järgmise vooru andmekogumine toimub 2022. aasta sügisel ja uuemaid andmeid on oodata 2023. aastal.

1–3 aastat tagasi kutseõppe lõpetanute tööhõive on võrreldes 2020. aastaga ligi 10 protsendi võrra kahanenud ning eesmärgiks seatud 80% tase jäi kaugelt saavutamata. Viimase kahe aasta langenud taset saab suuresti seostada koroonakriisi ja piirangutega, kusjuures kriisist tingitud majandusmuutustele on vastuvõtlikumad põhiharidust eeldavate õpete lõpetanud (vt lisaks aruande lisa peatükist „Kutseharidus. Lõpetanute hõive ja sissetulek“). **Kolmanda taseme haridusega 20–34 aastaste tööhõivemäär** seevastu on võrreldes aasta varasemaga kasvanud ligi 7 protsendi võrra ning ületab eesmärgiks seatud taset. Võrreldes kutseõppe lõpetanute tööhõivemääraga on kolmanda taseme haridusega inimeste tööhõivemäär aastate lõikes vähem kõikunud.

Õppeasutuste osakaal, kes on ettevõtlusmooduli kasutusele võtnud on ettevõtlusõppe programmis osalenud koolide arvu kasvu tõttu järjepidevalt kasvanud ning sihttaseme saavutanud.

LTT (loodus- ja täppisteadused, tehnika, tootmine ja ehitus) õppekavade lõpetajate osakaal kõrghariduses oli 2021. aastal 28,1%, ületades veidi 2020. aasta näitajat, kuid jäädes siiski 1,9% võrra alla seatud eesmärgile.

Informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogia õppesuuna kõrgharidusõppe lõpetanute absoluutarvud on alates 2018. aastast järjepidevalt kasvanud ning 2020. aastal oli õppesuuna lõpetajaid sama palju kui eesmärgiks seatud 975. Võrreldes 2018. aastaga on kõrgharidusõppe IT suuna lõpetajaid ligi 60% võrra enam, võrreldes 2020. aastaga ligi 15% võrra. Kutseõppes on IT suuna lõpetajate arvud alates 2017. aastast langenud, ent 2021. aasta on toonud muutuse ja võrreldes 2020. aastaga oli lõpetanuid u 3% võrra enam. Siiski on kasv 4% võrra seatud sihist väiksem (520 lõpetanut).

Kutseõppe töökohapõhise õppevormi lõpetajate osakaal on alates 2017. aastast märkimisväärselt kasvanud ja jõudnud aastaks 2021 seatud sihini, s.o 17,2%-ni kõikidest kutseõppe lõpetajatest.

Kõrgharidusõppe vilistlasuuringu järgmise vooru andmekogumine toimub 2022. aasta sügisel ja uuemaid andmeid on oodata 2023. aastal.

Ülevaade programmi tegevuse elluviimisest

Praktikasüsteemi arendamine kutse- ja kõrghariduses, sh õpetajakoolituse koolipraktika

Praktikasüsteemi arendamise raames toetati kutse- ja kõrgkooli kooli- ja ettevõttepoolsete praktikajuhendajate koolitamisel ja praktikasüsteemide kaasajastamisel, praktikute kaasamisel õppesse ning õpetajate ja õppejõude ettevõtetes stažeerimisel. Eesti Töandjate Keskliit tunnustas parimaid praktikaettevõtteid ja praktikante ning vahendas välisüliõpilastele praktikakohti. Haridus- ja noorteamet tunnustas kolme kooli praktikaprotsessi ja nõustas koole praktikasüsteemide arendamisel. 2021. aasta lõpuks on praktikajuhendamise koolitusel osaletud kokku üle 8200 korra.

Töökohapõhise õppe laiendamine

Töökohapõhine õpe on tasemeõppe vorm, kus vähemalt 2/3 õppest toimub ettevõttes (kõrghariduses 1/2 õppest). 2021. aastal tunnustas Haridus- ja Noorteamet kahe kutseõppeasutuse töökohapõhise õppe protsessi ning nõustas seitset kooli töökohapõhise õppe arendamisel. Toimusid parima praktika jagamise seminarid. Eesti Töandjate Keskliit tutvustas õppevormi seminaridel ning sotsiaal- ja trükimeedias. Samuti valiti parim töökohapõhises õppes õppija ja töökohapõhist õpet pakkuv ettevõtte (G4S). 2021. aastal osales töökohapõhise õppe pakkumises ligi 200 uut ettevõtet. Kõrghariduse tasemel töökohapõhises õppes lõppes pilootprogramm (50 õppurit), kavandati jätkutegevust uueks struktuurivahendite perioodiks. ESF programmi PRÕM raames on aastatel 2015–2021 töökohapõhisesse õppesse kaasatud üle 1500 ettevõtte ja asutuse ning loodud koolituskohad ligi 7400 töökohapõhises õppevormis õppijale.

Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemne arendamine kõigil haridustasemetel

Kõigil haridustasemetel **arendatakse ettevõtlusõpet, et rakendada ettevõtlikkust arendav õpikäsitus ja ettevõtlus- ning karjääriõppe süsteemselt kõigil haridustasemetel ja -liikides** ning luua kõigile õppijaile ettevõtlus- ja karjääriõppeks vajalik metoodika ja õppevara. 2021. aasta lõpuks on ettevõtlus- ja karjääriõppe programmis Edu ja Tegu osalenud kokku 520 õppeasutust (nendest 10% koolieelsed lasteasutused, 80% üldhariduskoolid, 6% kutseõppeasutused, 4% kõrgkoolid). Ettevõtlusõpet rakendab 71% programmis osalenud õppeasutustest ja 64% kõikidest tegutsevatest õppeasutustest (üld-, kutse- ja kõrgharidusasutustest). Olulise uuendusena laienes programm alates 2021. aastast alusharidusse ja ettevõtlusõpet pakutakse ka koolieelsetes lasteasutustes. Programmi raames luuakse ettevõtlusõppe mooduleid, mida on kokku valminud 18 (11 rakendatakse 117 õppeasutuses). Lisaks rakendatakse ettevõtlusõpet Junior Achievementi programmi, Ettevõtliku Kooli haridusprogrammi ja äriideede arendamise programmi STARTER kaudu. Lisaks valmis aruandeaastal Ettevõtliku Kooli programmi [uuring](#) ning avaldati kolm ettevõtlusõpet käsitlevat teadusartiklit³⁶. Järgmistel aastatel on kavas toetada üldpädevuste (sh ettevõtlus- ja karjäärikujundamise pädevus) kujunemist tervikvaates.

Keeleõppe tegevused edukamaks toimetulekuks tööturul

2021. a jätkati PRÕM tegevuse „Täiendav keeleõpe kutse- ja kõrghariduses“ raames kutseõppeasutustes **eesti keele ja võõrkeele lisaõppe pakkumist**. Täiendavaid õpinguid alustas eesti keele õppes 677, lõpetas 736, katkestas 99 ja õpinguid jätkas 131 muu emakeelega ja rändetaustaga kutseõppurit. Täiendavaid võõrkeele (peamiselt soome ja inglise keel) õpinguid alustas 55, lõpetas 108, katkestas 37 kutseõppeasutuse õppurit. Lisaks nõustati kutseõppeasutuste koolimeeskondi mitmekeelse ja -kultuurilise koolikeskkonnaga toimetulekul, et toetada paremini muu emakeelega ja rändetaustaga kutseõppureid eesti keele õppimisel ja eestikeelsetes õpingutes. Nõustati viit õppeasutust: Valgamaa

³⁶ Loogma, K., Peterson, B., Rekkor, S. (2021). Ettevõtlusõppe rakendamine Eesti kutsehariduses. Eesti Haridusteaduste Ajakiri, 9(1), 88–116.; Aarna, O., Riitsalu, L., Venesaar, U. (2021). Finantspädevus kui elukestva õppe võtmepädevus. Eesti Haridusteaduste Ajakiri, 9(2), 155–183.; Venesaar, U., Malleus, Arro, G. E. Toding, M. (2021). Entrepreneurship competence model for supporting learners development at all educational levels. Administrative Sciences, 12(1), 2–29.

Kutseõppekeskust, Pärnumaa Kutsehariduskeskust, Tartu Kutsehariduskeskust, Tartu Kunstikooli, Ida-Virumaa Kutsehariduskeskust. Kokku toimus 2021. aastal 91 akadeemilist tundi grupinõustamisi.

Kõrgharidusõppe ja kutseharidusõppe seoste suurendamine tööturuga ja IKT õpetamise arengu tagamine ja lõpetajate IT-alaste oskuste arendamine (IT Akadeemia kõrghariduses, IT Akadeemia kutsehariduses)

IT Akadeemia programmiga toetatakse IT valdkonna jätkusuutlikku arengut ning Tartu Ülikoolile ja Tallinna Tehnikaülikoolile eraldatakse sihtotstarbeliselt toetust infotehnoloogia õppe läbiviimiseks. IT õppekavade toetuse raames maksti ülikoolides IT õppekavade üliõpilastele stipendiume, soetati õppeks vajalikke töövahendeid, korraldati valdkonna populariseemiseks üritusi (nt Tartu Ülikoolis karjääripäev ja tudengiprojektide võistlus). Rahulolu programmiga on jätkuvalt kõrge nii Tartu Ülikoolis kui Tallinna Tehnikaülikoolis. Ülikoolid tegelevad programmi raames üliõpilaste lõpetamiseefektiivsuse tõstmisega ja arendavad ka õppekavasid.

IT Akadeemia kutsehariduse programmi on kaasatud Tallinna Polütehnikum, Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus ja Tartu Rakenduslik Kolledž VOCO. 2021. aastal viidi läbi tööandjate ja vilistlaste uuring; loodi ühtlustatud koolideülene kvaliteedimudel ja selle osana ühtlustati tagasisideküsimustikud; alustati kutsesobivuse hindamise pilootprojektiga; alustati ettevõtete ja kõrgkoolidega koostöömudeli väljatöötamist ja õpetajate järelkasvu, ettevalmistuse ja pädevuste kava loomist. Toimus IKT eriala kutseõpetajate suvekool. Koolide ühistöös korraldati kolme kooli tarkavaraarendajate kutsevõistlus, mis toimus veebipõhiselt ja häkatoni formaadis. Valmisid mooduli „IT valdkonna alusteadmised“ digitaalsed õppematerjalid. Alustati moodulite „Programmeerimise alused“ ja „Hajusrakenduste alused“ digitaalsete õppematerjalide loomist.

Siseriiklikel ja rahvusvahelistel kutsemeistrivõistlustel osalemine

2021. aastal toimus 13 Noore Meistri võistlust, sh seitse võistlust telesaate vormis ja kuus üksikvõistlusena. Tööd alustas kutsemeistrivõistluste nõukoja uus koosseis. Jätkus siseriiklike võistluste üleviimine ühtsele elektroonilisele hindamisele, korraldusprotsesside parendamine ja töö järgmiste perioodide tegevuskavadega, mis vajavad pandeemia tõttu korrigeerimist.

Hinnang programmi tegevuse tulemuslikkusele

Programmi tegevus on olnud tulemuslik ja enamus mõõdikud liigub positiivses suunas, ehkki kutsehariduse lõpetanute hõive on viimastel aastatel kriisi tõttu langenud. ESF programmi „Tööturu vajadustele vastava kutse- ja kõrghariduse arendamine“ PRÕM tegevused lõppevad 2023. aastal ja toetusskeemi mõõdikud on juba praeguseks täidetud. Suurimaks väljakutseks oli praktika ja töökohapõhise õppe korraldamine ettevõtetes COVID-kriisi ajal. Seoses kriisiga olid osapooled koormatud ja õppe kvaliteet võis kannatada.

IT Akadeemia formaadis toimunud koostöö ettevõtjatega tegevuste juhtimisel õppe mahu, kvaliteedi ja tulemuslikkuse kasvatamisel on end tõestanud ning sarnane juhtimismudel on kavas kasutusele võtta mitmetes 2022. aastast käivituvates Euroopa Liidu struktuuritoetustest ja teistest välisvahenditest rahastatavates toetusprogrammides, nagu nt inseneriakadeemia, roheoskuste arendamine ettevõtete rohepöörde toetamiseks jt. Järgnevatel aastatel toetatakse digipöördeks vajalike oskuste arendamist ka Progetiigri ja IT-akadeemia kutse- ja kõrghariduse tegevuste kaudu, samuti toetatakse laste ja noorte LTT valdkondade vastu huvi suurendamist.

3.2. Kutsesüsteemi arendamine ja oskuste prognoosisüsteem OSKA

Programmi tegevuse eesmärk: kutsesüsteemi kaudu on haridussüsteem ja tööturg paremini seostatud.

Programmi tegevuse mõõdikud on väljatöötamisel, 2021. aastal ei olnud mõõdikuid kasutusel.

Ülevaade programmi tegevuse elluviimisest

Kvalifikatsiooniraamistiku rakendamine ja teavitamine. Kutsesüsteemi ja kutseeksamite arendamine

2021. aastal **korraldas SA Kutsekoda 14 kutsenõukogu** tegevust. Korraldati 62 kutsenõukogu koosolekut, kinnitati 135 kutsestandardit (neist uusi kutsestandardeid 6 ja uuendati 129). Korraldati 15 avalikku konkurssi ja valiti neil 14 kutse andjat. Aktiivselt tegutseb ja kutsetunnistusi väljastab 108 konkursiga õigused saanud kutse andjat, konkursita õigused saanud kutse andjana tegutseb 25 õppeasutust. 2021. aastal väljastati 12 379 kutsetunnistust (neist 5457 kutseõppe tasemeõppe lõpetajatele), 1491 osakutsetunnistust (neist 393 kutseõppe tasemeõppe lõpetajatele) ja 2121 koolilõpudokumendile kantud kutset.

Jätkati 2021+ perioodi **kutsesüsteemi arendamise kontseptsiooni ning selleks rakendusmeetmete** väljatöötamist. Välja on töötatud kolmekomponentse (oskuste prognoosi, kirjeldamise ja hindamise) elukestva õppe kompetentsuse süsteemi põhivisioon, sh korraldatud kohtumised osapooltega kutseõppega seonduvate muudatuste, kõrghariduse lõpus kutse andmist puudutavate küsimuste arutamiseks ning põhivisiooni kooskõlastamiseks. Koostati oskuste klassifikaatori ja kataloogi teenuse ja seda toetava arhitektuuri kirjeldus. Avati kutse taotlemise ja taotluste menetlemise elektroonse taotluskeskkonna I etapi (kutseõppeasutustes korraldatavate kutseeksamitele registreerumine ja tulemuste kandmine kutseregistrisse) piloot. Ajavahemikul 24.03-30.06 vormistati uues e-eksami halduse keskkonnas 205 eksamit, osales 21 kooli ja 25 kutse andjat, 1758 taotlejast said kutsetunnistuse 1470. Kutseeksamite e-halduskeskkonna kohustuslik kasutamine algas 1. novembril.

Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteemi loomine ja rakendamine

Jätkus OSKA uue kvantitatiivse andmemudeli väljatöötamine ja testimine, mh rakendati ja testiti mudelit kahes valdkonnauuringus (IKT ja sotsiaaltöö). Valmistati ette OSKA üldprognoosi uus kontseptsioon ja edasine tegevusmudel. Valmisid OSKA üldprognoosi näidikulehtede prototüübid. Uuendati tulevikutrendide ülevaadet aastani 2030 ning koostati veebipõhised OSKA trendikaardid (vt <https://oska.kutsekoda.ee/trendid/>) ja tulevikutrendide lühiülevaade (vt <https://oska.kutsekoda.ee/uuring/oska-trendikaardid-luhiulevaade/>). Kõikidest seni läbi viidud **OSKA uuringutest on selgunud vajadus siduda erialaõppesse senisest enam tehnoloogia ja IKT alaseid oskusi**. IKT raport tõi esile vajaduse suurendada IT-spetsialistide hulka eelkõige väljaspool IKT sektorit kõigil elualadel. **2021. a viis OSKA tiim läbi eriuuringu „Ülevaade digi- ja rohepöördeks vajalikest oskustest“**. Kõik senised OSKA uuringute lõppraportid sisaldavad ettepanekuid IKT oskuste kohta valdkondade tasemeõppes kõikidel haridustasemetel.

Kokkuvõtted OSKA raportite ettepanekute rakendamise seireküsitlustest on tehtud järgmistes valdkondades: Kultuur I ja II: etenduskunstid, muusika, raamatukogundus, museoloogia, käsitöö ja sport, audiovisuaalvaldkond, sõna ja keel, turundus ja kommunikatsioon, disain ja kunst, trükitööstus. Küsitlused tagasiside saamiseks korraldati järgmistes valdkondades: vee- ja jäätmemajandus ning keskkond; kinnisvarateenused; õigus ja siseturvalisus ja sotsiaaltöö. Seireseminarid, kus esitatakse tagasiside tulemused ja arutatakse kitsaskohti, korraldati järgmistes valdkondades: vee- ja jäätmemajandus ning keskkond ja sotsiaaltöö. II poolaastal esitati kinnisvaravaldkonna tagasiside ja kirjalik kokkuvõtte valdkonna arengutest ja kitsaskohtadest, mille lahendamiseks jätkatakse kirjalikult.

OSKA visualiseerimise veebikeskkonda on täiendatud valminud uuringute tulemustega (vt <https://haridusportaal.edu.ee/karjäär>), pidevalt täiendatakse OSKA ametialade lehti ka Rajaleidja ametite andmebaasi põhjal uuendatud infoga. Haridusportaali andmeid täiendati Töötukassa andmetega, et kasutajatel oleks rohkem ja paremat teavet ametite ja ametialade kohta.

Valmistati ette **kutsesüsteemi reform**, mille raames uuendatakse aastatel 2022–2024 OSKA metoodikat ning alustatakse enesehindamise keskkonna loomist, et selgitada välja ühiskonna ootused õppijate ja töötajate oskustele, toetada nende kompetentsuse hindamist ja ametlikku tunnustamist.

Hinnang programmi tegevuse tulemuslikkusele

Kutsesüsteemi ja oskuste prognoosisüsteemi arendamine on olnud tulemuslik. OSKA rakendamise vältel on analüütikud ja uuringujuhid koondanud ja analüüsinud tööjõudu ja haridust käsitlevaid andmeid kõigist Eesti statistilistest andmebaasidest, asjakohastest uuringutest ja välisriikides koostatud andmestikest, viinud läbi hulgaliselt intervjuusid ekspertidega ning koostanud uuringutekste ja nende lühiversioone. Aktiivselt ja sisukalt on jätkunud nõunike kogu tegevus, millesse on kaasatud Eesti parimad tööturu ja hariduselu asjatundjad – teadurid, tippametnikud, analüütikud jne. Nõunike kogu ettepanekuid on arvestatud OSKA tegevuste kavandamisel ja läbiviimisel. OSKA tiim reageeris

paindlikult COVID-kriisist põhjustatud segadusele tööjõu ja oskuste vajaduse osas ning tegi täiendava uuringu pandeemia mõjudest tööjõu- ja oskuste vajadusele. Teine plaaniväline uuring tehti partnerite soovil (HTM, SoM, MKM ja Töötukassa), et anda ülevaade digi- ja rohepöördeks vajalikest oskustest. COVIDi mõjude uuringu ning digi- ja rohepöördeks vajalike oskuste uuringute tulemused olid vajalikud, neid kasutati täienduskoolituse riikliku koolitustellimuse koostamisel ning sisendina EL taasterahastu ning õiglase ülemineku fondi tegevuste planeerimisel.

Ette on valmistatud kutsesüsteemi reform ning järgnevatel aastatel on plaanis see reform ellu viia (sh oskuste klassifikaator ja kataloog, uuendatud oskusprofiilid, kutsestandardid ja õigusraamistik), samuti uuendatakse OSKA metoodikat ning alustatakse enesehindamise keskkonna loomist eesmärgiga välja selgitada ühiskonna ootused õppijate ja töötajate oskustele, toetada nende kompetentsuse hindamist ja ametlikku tunnustamist.

Meede 4. Noortevaldkonna arendamine

Meetme eesmärk: tagada noortele avarad võimalused arenguks ja eneseteostuseks ning selle kaudu toetada sidusa ja loova ühiskonna kujunemist.

Alates 2022. programmist on eesmärgi sõnastus järgmine: aastal 2035 elavad noored kõigis Eesti piirkondades tervislikku ja täisväärtuslikku elu ning on võimestatud muutma kogukonda ja riiki selliselt, et Eestis on maailma parim keskkond kasvamiseks, elamiseks ja eneseteostuseks.

Meetmega toetatakse noortele rohkemate võimaluste loomist **loovuse arendamiseks, omaalgatusteks ja ühistegevusteks**. Noorsootöö teenuste arendamiseks, kättesaadavuse parandamiseks ja tõrjutusriskis noorte kaasamiseks **toetatakse noorsootööasutuste arengut** ja teenuste mitmekesistamist, noorteinfo pakkumist ning piirkondlikku koostööd noorsootöö teenuste osutamisel. Noortele kvaliteetse ja mitmekesise huvihariduse ja huvitegevuse kättesaadavuse parandamiseks on kavandatud ressurs **huvihariduse ja huvitegevuse** toetuskeemi rakendamiseks. Jätkatakse selliste tegevuste toetamist, mis aitavad noortel siseneda **tööturule** ja **saada töökogemust** ning suurendavad teadlikkust töömaailmast. Toetatakse **noorteühingute ja noortevolikogude** tegevust, uusi osalusvõimalusi, **noortevaldkonna töötajate koolitusi**, koolitusüsteemi arengut ja kvaliteeti, **uuringute ja analüüside** läbiviimist. Samuti toetatakse rahvusvahelist koostööd, osalemist rahvusvahelistes võrgustikes ja projektides.

Noortevaldkonna olukorra hindamisel tuleb silmas pidada, et **noorte (7–26 a³⁷) arv ja osakaal elanikkonnas väheneb** (vt lisaanalüüsi pt „Noortevaldkond“). Noorte earühma osakaalu vähenemine võib mõjutada otseselt noorte võimalusi ja rolli ühiskonnas, seda tuleb silmas pidada ka valdkonna strateegiliste sihtide kavandamisel.

Meetme 4 mõõdikud ja nende täitmine:

Mõõdik	2017	2018	2019	2020	2021		2022	2023	2024	2025
					Siht	Tegelik				
18–26-aastaste noorte juhitud mittetulundusühingute osatähtsus aktiivsete mittetulundusühingute hulgas (%)*	5	4,6	4,2	2	4,6	1,8	4,8	5	5,2	5,4
Huvikoolis õppivate noorte osakaal kõikide 7–26-aastaste noorte hulgas (%)**	26,7	28,8	29,9	30,3	30,5	32,3	30,8	31,1	31,4	31,7
Noorte omaalgatusprojektide arv (sh toetatud projektide %)***	-	-	164 (71)	179 (73,7)	hoida taset	32 (50)	hoida taset	hoida taset	hoida taset	180 (73)
Noorte ettevõtjate osatähtsus 18–26-aastaste noorte hulgas (%)*	3,9	3,9	3,8	4	4,2	4,3	4,4	4,7	5	5,3
Osalusvormide arv***	-	-	79	82	hoida taset	91	hoida taset	hoida taset	hoida taset	hoida taset
Toimiva osaluskoguga kohalike omavalitsuste osakaal kõigist omavalitsustest (%)***	-	74,4	89,9	94	vähe malt 89,9	92	hoida taset	hoida taset	hoida taset	hoida taset
18–26-aastaste kandidaatide osakaal kõigi kohalike omavalitsuste volikogu valimiste kandidaatide hulgas (%)*	6,5	-	-	-	8	5,4	-	-	-	9,7
15–26-aastaste noorte osakaal, kes on osalenud organiseeritud vabatahtlikus tegevuses (%)*	-	-	-	-	Sihttasemed ja meetodika on väljatöötamisel					
Kohalike omavalitsuste osakaal, kus noorsootöö teenused on vähemalt „edasijõudnu“ tasemel (%)****	-	-	59	69,6	hoida taset	selgub juunis	hoida taset	hoida taset	hoida taset	70
Noorsootöö teenustega rahul olevate noorte osakaal (%)*****	-	87	-	90	-	-	hoida taset	-	hoida taset	-
15–26-aastaste noorte osakaal, kes hindavad, et tugi on kättesaadav (%)*	-	-	-	-	Sihttasemed ja meetodika on väljatöötamisel					

³⁷ Noorsootöö seadus defineerib noore kui 7–26-aastase füüsilise isiku.

15–29-aastaste osakaal, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET-staatuses noored) (%)*	11,0	11,7	9,8	11,7	hoida taset	11,2	hoida taset	11,1	10,8	10,5
Uus mõõdik: Noorsootöö kvaliteedi hindamise läbinud kohalike omavalitsuste osakaal (%)***	-	-	-	15	kasvab	20	30	kasvab	45	50

* Allikas: Eesti tööjõu-uuringu andmed

** Allikas: EHIS, Statistikaamet

*** Allikas: Harno

**** Allikas: Rahandusministeerium, Minuomavalitsus.ee

***** Allikas: Uuring „Noorsootöös osalevate noorte rahulolu noorsootöoga“

18–26-aastaste noorte juhitud mittetulundusühingute³⁸ arv langes aruandeaastal umbes 20 võrra, sellele eelnenud, 2020. aastal, aga peaaegu poole võrra (vt [Noorteseire juhtimislaual](#)). Sellega on noorte juhitud MTÜde osakaal kõikide aktiivsete mittetulundusühingute seast viimasel kahel aastal oluliselt langenud jõudes aruandeaastal koguni 1,8%-ni, varasema ca 5-4%-lt. Eesmärk on noorte aktiivset osalust MTÜdes kasvatada, seega jäi eesmärk, 4,6% täitmata.

Huvikoolis õppivate noorte (7–26. a) osakaal kõikide sama vanuserühma noorte hulgas kasvas – 2021. aastal õppis 32,3% vanuserühma noortest huvikoolis. Osakaalu kasv oli eesmärgiks seatust oluliselt suurem, sellele aitas kaasa nii vähenev noorte arv kui ka jätkuv huvikooli õppima asuvate noorte absoluutarvu tõus, seda hoolimata jätkuvalt koroonapandeemiast.

Noorte omaalgatus on noorte mõtetest alguse saanud ideede arendamine ja elluviimine noorte endi poolt. Omaalgatus toetab noortes aktiivse eluhoiaku kujunemist, noorte ettevõtlikkust ning teadlikkust tööturu toimimisest. Omaalgatuslikke projekte esitati riiklikult finantseeritud või kaasfinantseeritud taotlusvoorudesse 32 ja neist rahastati 50%. Eesmärk oli hoida kõrget algtaset, s.o üle 160 projektitaotluse. Saavutatu jäi oluliselt allapoole sihti.

Organiseeritud vabatahtlikus tegevuses osalenud 15–26-aastaste noorte osakaal on uus mõõdik, mille esimesed näitajad selguvad 2022. aasta esimesel poolaastal.

Noortevaldkonna arengukava 2021–2035 üks sihte on toetada noorte ettevõtlikkuse, annete ja tugevuste arenemist. Et noortest saaksid Eestit edasiviiva ühiskonna ja riigi kujundajad, tuleb nende mitmekülgsesse arengusse panustada. Noorte tugevuste ja ettevõtlikkuse arendamine väljendub muuhulgas noorte ettevõtjate arvus (vt ka [Noorteseire juhtimislaualt](#)). 2017. aastast on noorte (s.o 18–26-aastaste) ettevõtjate arv tasapisi langenud, 4852-lt noorelt 4511 nooreni 2020. aastaks, kuid aruande aastal kasvas enam kui 400 noore võrra, üleatades ka 2017. aasta näitaja (4944 noort ettevõtjat). Sellega kasvas ka **noorte ettevõtjate osatähtsus** sama vanuserühma noortest. 2021. aastal oli vaadeldavas vanuserühmas 4,3% ettevõtjaid, mida on rohkem kui eelnevatel aastatel ning 0,1 protsendipunkti enam kui seatud sihttase.

Noorte **osaluskogude ehk otsustusprotsessidesse kaasamise** formaatide loomine on olnud üks olulisi noortevaldkonna fookusi juba eelmisest arengukava perioodist. Uue strateegilise perioodi siht on edendada noorte osalust laiemalt kui vaid kohalike omavalitsuste tasandil. Mõõtmisel arvestatakse nii omavalitsuste kui riigi institutsioonide juurde loodud **osalusvormide arvu**. Neid oli kokku 91: kuus maakondlikku osaluskogu, 53 noortevolikogu, 29 aktiivgruppi³⁹ ja kolm riigi tasandi noorte nõukogu. Lisaks sellele on uuel perioodil fookus ka osaluskogude sisulisemal arengul, mida hinnatakse **toimivate osaluskogude mõõdikuga**. Toimivaks osaluskoguks võib 2021. aastal kõikidest loodud omavalitsuse tasandi osaluskogu struktuuridest lugeda 73 osaluskogu⁴⁰, mis moodustab kõigist omavalitsustest 92%.

Noorte osalus kohaliku elu kujundamises väljendub lisaks noorte osaluskogudele kohalike omavalitsuste volikogude valimiste kaudu. Toetatud, kogemusi ja eduelamusi omandanud noor tunneb

³⁸ Arvestatakse aktiivsete mittetulundusühingutega välja arvatud korteri-, aiandus- jm ühistud.

³⁹ Seal hulgas neli Tallinna linnaosavalitsuste aktiivgruppi.

⁴⁰ Arvestatud on 48 põhikirjalise, -määrusega noortevolikoguga ja 25 kohaliku omavalitsuse aktiivgrupiga, kes aruandeaastal tegutsesid (struktuuril olid tegutsevad liikmed ja viidi ellu tegevusi).

suuremat sidet ja vastutust kogukonna ja ühiskonna ees⁴¹. Kohaliku tasandi volikogu valimistel kandideeris 2021. aastal 546 noort, mida on 225 võrra (29%) vähem kui 2017. aastal. Valituks osutus 27 noort, mida on täpselt 10 noore võrra vähem kui eelmistel valimistel. **Kõikidest kandidaatidest moodustasid noored 5,4%** (6,5% 2017. aastal). Sihttase 8% kõikidest kandidaatidest jäi saavutamata.

Igal noorel peab olema võimalus saada kvaliteetseid teenuseid sõltumata elukohast või muudest sotsiaaldemograafilistest teguritest. Noored puutuvad huvihariduse, huvitegevuse ja muude noorsootöö võimalustega kõige vahetumalt kokku omavalitsuse kui peamise noorsootöö korraldaja tasandil. Noortevaldkonna teenuste kvaliteedi ühtlustamine ja arendamine on üks olulistest suundadest uuel arengukava perioodil. Omavalitsuste noorsootöö teenuste kvaliteeti mõõdab *Minuomavalitsuse* rakendus⁴², mille kohaselt on noorsootöö teenused nn edasijõudnu tasemel 2020. aastal 69,6% omavalitsustes. Edasijõudnu tase osutab, et omavalitsus on täitnud rohkem kui seadusest tulenevad kohustused teenuste pakkumisel (baastaseme) ja vastab valdkonnas edukale omavalitsusele seatud ootustele.

Noorsootöö teenustega rahulolu mõõdetakse üle aasta rahuloluküsitlusega. Viimane mõõtmine toimus 2020. aastal, mil vaatamata sellele, et tegu oli esimese COVID-pandeemia aastaga ja aasta vältel oli noorsootöö võimalustes osalemine erinevatel viisidel piiratud ja ümberkujundatud, oli noorte rahulolu seniste mõõtmiste kõrgeim – 90% vastanutest oli noorsootöö teenustega rahul või väga rahul. Soovitud siht saavutati ja järgmistel aastatel on eesmärgiks saavutatud taset hoida.

15–26-aastaste noorte osakaal, kes hindavad, et **tugi on kättesaadav**, on arengukava uus mõõdik, mille esimesed tulemused selguvad 2022. aasta esimesel poolaastal.

15–29-aastaste **NEET-staatuses noorte** (st noored, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel) osakaal sama vanuserühma noortest langes 11,2%-ni, kuid muutus on eelnenud aastaga võrreldes kõigest 0,5 protsendipunkti. Eesmärk sai siiski saavutatud.

Noorsootöö kvaliteedi hindamiseks on 2010. aastal välja töötatud riiklik ühtne noorsootöö kvaliteedihindamise mudel. Kvaliteedihindamise eesmärk on võimaldada kohalikel omavalitsustel kaardistada oma noorsootöö tugevusi, arendamist vajavaid kitsaskohti ning tulemuste põhjal planeerida edasist arengut. **Noorsootöö kvaliteeti** on riikliku kvaliteedihindamise mudeli alusel viimase nelja aasta jooksul hinnanud 16 omavalitsust. Mõõdiku sihttase on sellega saavutatud, kuid järgmisteks aastateks on seatud ambitsioonikas siht ja seetõttu on oluline toetada omavalitsusi kvaliteedihindamise käsitleva teavitustöö ja nõustamisega.

Meetme 4 tegevused

4.1. Võimaluste suurendamine noorte loovuse arendamiseks, omaalgatuseks ja ühistegevuseks

Programmi tegevuse eesmärk: noorel on rohkem valikuid oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks.

Programmi tegevuse mõõdikud:

Mõõdik	2017	2018	2019	2020	2021		2022	2023	2024	2025
					Siht	Tegelik	Sihttasemed			
Noorte kaasatus noorsootöös (% noorte koguarvust)*	54	57,8	59,9	58,1	60	63,1	60	60	60	-
Sh noorte kaasatus noorsootöös omavalitsustes, mille elanikkond on	40	44,3	48	43,6	45	45,7	45	45	45	-

⁴¹ OECD (2020) „[Governance for Youth, Trust and Intergenerational Justice](#)“⁴¹ raportis tõdetakse, et noored on poliitikast rohkem huvitatud, kui neid kaasatakse, ning kaasav, võrdsusele orienteeritud (noorte)poliitika suurendab noorte rahulolu riigiga. Raport toetab OECD integreeritud noortestrategiat, kus noorte olukorra parandamiseks on kaasatud eri tasandid (riik, kohalik omavalitsus) ning valdkonnad (haridus, sotsiaalkaitse, tööhõive).

⁴² Minuomavalitsus.fin.ee on Rahandusministeeriumi väljatöötatud kohalike omavalitsust teenustasemetega hindamise tööriist. Loe metoodikast [siit](#).

enamuses mitte-estlased (% noorte koguarvust nendes omavalitsustes)*										
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

* Allikas: Harno

Kvaliteetsed ja mitmekülgsed noorsootöövõimalused toetavad noortes loovuse, annete, oskuste ja teadmiste arengut, mis omakorda toetavad ühiskonna sidusust, ettevõtlikkust, edasipüüdlikkust ja arengut. **Noorte kaasatus noorsootöös**, mida mõõdetakse osaluskordade arvuna huvikoolis, noortevolikogudes ja aktiivgruppides, riigi toetatud noorteühingutes, malevates ja noortelaagrites, on aruandeaastal 63,1%, millega eesmärgiks seatud siht saavutati. Sihttaseme saavutamisele aitas kaasa nii läbi aastate kõrgeim osaluskordade arv kui ka pidev noorte üldarvu langus. Kasvas ka **noorte kaasatus noorsootöösse valdavalt mitte-estlastest elanikkonnaga** omavalitsustes⁴³ – 45,7 % sihtrühmast.

Et noored saaksid osaleda noorsootöös COVID-kriisi ajal, on riik kahel viimasel aastal toetanud lisaks programmis ettenähtule lühilaagrite ja -malevate korraldamist ning erahuvihariduse ja -huvitegevuse pakkujaid. 2021. a alguses toetati erahuvihariduse ja -huvitegevuse pakkujate kriisimeetme kaudu 687 organisatsiooni ning 122 537 lapse ja noore huvitegevust. Kevadisest kriisitoetuse voorust toetati 667 organisatsiooni ning 113 357 lapse ja noore huvitegevust⁴⁴. Lisaks korraldati üle Eesti õpivõimaluste põhil- ja keskhariduse tasemel õppijate õpimotivatsiooni ja vaimse tervise turgutamiseks ning huvi toetamiseks üldpädevuste ja ainevaldkondade vastu. Laagritest võttis osa enam kui 65 000 last ja noort (vt ka ptk 2.1. „Õppekava ja koolikorralduse arendustegevused“).

Ülevaade programmi tegevuse elluviimisest

Kvaliteetsete ja mitmekesiste võimaluste loomine noorte huvide ja annete avamiseks ja arendamiseks

2021. aastal valmis **andekuse märkamise ja arendamise kontseptsioon ja tegevuskava** esmane versioon. Kontseptsiooni ja tegevuskava eel valmis 2019. aastal [analüüs](#), mis käsitleb andekusega seotud probleeme nii õpilase, kooli ja õpetaja kui ka riigi vaatest. Selgus näiteks, et Eestis on selgelt defineerimata andekuse mõiste ja see loob takistusi andekate toetamisel. Puudub ka annete välja selgitamise süsteem ning formaal- ja mitteformaalõppe vähene sidusus põhjustab õpilaste üлекоormust. Puudub õppenõustamine individuaalsete õpiteede kavandamiseks ja rakendamiseks, samuti õpetajate süsteemne nõustamine ja koolitamine andekuse märkamiseks ja arendamiseks. Õpetajate teadmised ja oskused andekate märkamiseks ja nendega tegelemiseks on täna ebapiisavad. Andekuse arendamise ja märkamise kontseptsioon sõnastas põhimõtted analüüsis esitatud probleemide lahendamiseks ja tegevuskava kirjeldab tegevussuunad annete toetamiseks süsteemse lähenemise kujundamisel. Samas on kontseptsioon alles esimene etapp andepoliitika kujundamisel.

Nutika noorsootöö valdkonna arendamise tegevussuunas täiendati [Nutivaramut](#) uute materjalidega (lisati 17 postitust, sh 2 originaalmaterjali). „Kuidas rikastada suviseid õuetegevusi digiga“ ja „Minecraft noorsootöö tööriistana“. Nutivaramu eesmärk on toetada noorsootöötajaid nutika noorsootöö elluviimisel heade näidete, kogemuslugude, huvitavate teemakohaste artiklite ja muude materjalidega. 2022. aastal kolib Nutivaramu E-koolikoti keskkonda.

Noorte omaalgatuste ja ühistegevuste toetamine

Noorte omaalgatuste toetamiseks loodi lühiprojektifond, mille raames esitati 24 noorte omaalgatusprojekti ja rahastati 8 (igast piirkonnast kaks Põhja-Eestis, Lääne-Eestis, Ida-Eestis, Lõuna-Eestis). Noorte omaalgatuste toetamise arendamiseks viidi läbi taotlusvoor, mille võitis Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus, kelle ülesandeks on töötada välja ja viia läbi kohalikul tasandil noortega töötavate spetsialistide ja noorsootöötajate koolitusprogramm ning omaalgatuste toetamise projektikonkurssi „Järgmine samm“ 2022. aasta lõpuks.

Projektikonkurssi „**Noorte heaks**“ eesmärk on **tõhustada noortevaldkonna koostööd**, et vastata noorte vajadustele ja väljakutsetele. 2021. aastal oli konkursi fookus COVID-kriisi mõjude leevendamisel, noorte vaimsel tervisel, üldpädevuste arendamisel ja digitaliseerimisega seotud teemadel. Konkursil tähtsustati noorte igakülgset kaasamist nii projektiidee väljatöötamisse, kui ka

⁴³ Arvestatakse Loksa, Maardu, Kohtla-Järve, Narva, Narva-Jõesuu, Sillamäe ja Jõhvi omavalitsustega.

⁴⁴ Vt ka <https://www.hm.ee/et/haridus-ja-noortevaldkonna-kriisitoetus>

tegevuste järel noortega koos saadud kogemuste ja oskuste analüüsimist. Toetati 112 projekti, mille olid esitanud kokku 73 noortekeskust, 35 huvikooli, kaks noorteühendust ja kaks noorteühingut. Näiteks loodi noorte meediatiim – noored läbisid erinevaid meedialaseid koolitusi (õppisid sisuloomist, omandasid tehnilisi- ja üldoskuseid) ning neile loodi kaasaegse tehnikaga töölaud, mida kasutada oma ideede elluviimiseks ja arenguks. Projektiga suurendati noorte digitaalset osalust noorsootöös ning meediatiimi vahendid annavad võimaluse avada uusi huviringe (nt programmeerimine, digitaalne helilooming) ning ajakohastada seniseid (arvutijoonistamine), samuti voogedestada kooli noorsootöö sündmusi.

Noorte osalemist laagritegevustes toetati projekti „Noorte tervistav ja arendav puhkus“ raames. Laagrite eesmärk on võimaldada noortele puhkust turvalises keskkonnas põimituna sisutiheda ja arendava tegevusega (nt sportimine, matkamine, kultuuritegevused jmt). Tegevustoetust jagati 81 laagrikorraldajale, kelle korraldatud laagrites osales kokku 30 546 noort, mida on u 5000 võrra rohkem kui eelmisel aastal. Laagrikorraldajatele tehti lisaks regulaarsetele koolitustele ka kaks vaimse tervise esmaabi koolitust, et tõsta nende ettevalmistust ja võimekust vajadusel toetada ja suunata laagrinoori, kes vajavad vaimse tervise tuge.

Noortekohtumiste programm, mille eesmärk on suurendada ühiskonna sidusust, toetab Eestis elavate erineva emakeelega noorte (11–19-aastaste) omavahelist suhtlemist, teineteisemõistmist ja arengut. 2021. aastal toetati 42 noortekohtumist, millest sai osa 1116 noort ja 188 noortejuhti. Seda on mõnevõrra vähem kui eelmisel aastal. Noortele suurema õpikogemuse pakkumiseks ja projektide kvaliteedi tõstmiseks pakuti taotlejatele eelnõustamist ja koolitust.

Noortele esmase töökogemuse pakkumiseks viidi läbi projektikonkurss „Malevasuvi 2021“, mille eesmärk on toetada noore konkurentsivõimet, tõstes tema tööalaseid teadmisi ja oskusi ning tutvustades erinevaid tööeluga seotud protsesse. Toetati 68 malevakorraldajat kõigis maakondadest peale Läänemaa ja „Malevasuvest“ sai osa 4730 noort. Peamised tööandjad olid kohalikud omavalitsused ja nende allasutused – lasteaiad, koolid, huvikoolid, noortekeskused ja raamatukogud, aga ka kohalikud põllumehed ja ettevõtted, kogudused, muuseumid, uuskasutuskeskused, kohvikud, kauplused ja noortelaagrid. Lisaks töökogemuse pakkumisele oli malevakorraldajatel ülesanne tutvustada noortele uuenduslikke ja tulevikutöid: tutvuti ettevõtluse alustamise põhitõdedega, toimusid ameteid tutvustavad töötod, töövarjutamised ja õppekäigud. Toimusid iga-aastased malevakorraldajate koolitused.

Hinnang programmi tegevuse tulemuslikkusele

Programmi tegevus on olnud tulemuslik. Hoolimata jätkunud COVID-pandeemiast ja piirangutest on noorsootöövõimalused noortele jäänud kättesaadavateks – eelmisel aruandeaastal mõnevõrra vähenenud osalus noorsootöös, huvihariduses ja -tegevuses on 2021. aastal taas jõudnud viiruse-eelsele tasemele. Noortele on tagatud võimalused osaleda arendavates tegevustes.

Koroonapandeemia näitas kui oluliseks võib osutada tehnoloogia ning vajalik võimekus kujundada harjumuspäraseid tegevusi virtuaalkeskondadesse sobivaks. Järgnevatel aastatel on kindlasti vaja nutika noorsootöö kontseptsiooni tegevusi sisuliselt arendada, mis tähendab nii noortevaldkonna töötajate digioskuste ja -pädevuste suurendamist koolitustegevuste kaudu kui ka digikompetentside enesehindamismudeli väljatöötamist sarnaselt haridustöötajate digipeegli hindamismudelile.

Andepoliitika valdkonnas on 2022. aastal võtmetähtsusega ülesanne „Andekuse märkamise ja andekate arendamise tegevuskava“ valmimine ning andekuse mõiste määratluses kokku leppimine. Andekuse mõiste defineerimine, so ühtse arusaama loomine andekusest, on alus kogu järgneva andekuse suunaliseks tegevuseks.

Noore arengut toetavate võimaluste loomise ja kättesaadavuse tagamise kõrval on sama oluline tehtavate tegevuste kvaliteet. Kvaliteedile on oluline tähelepanu pöörata järjepidevalt ja senisest enam. Kvaliteet on võtmetegur, mis võimaldab näiteks loimida formaal- ja mitteformaalõppe kontekstis erinevad noortele suunatud tegevused ühtseks tervikuks ning seeläbi kujundada noore individuaalset ja paindlikku haridusteed just noore vajadustele, võimetele ja eesmärkidel kohaseks.

Projektikonkursi „Noorte heaks“ eesmärk on suurendada noortevaldkonna partnerite sisulist koostööd arendus- ja koostööprojektide näol, millele tuleb järgnevatel aastatel rohkem tähelepanu pöörata. Lisaks

projektikonkursile võimaldavad noorte omaalgatuste toetamine, laagrid ja malevad kiiresti reageerida ja vahendeid suunata ühiskonnas toimuvatele noori puudutavatele muutustele (nt COVID, Ukraina kriis), mis aga nõuab osapoolte tihedat koostööd ja ühiste eesmärkide seadmist. Noorte omaalgatuste toetamine vajab kompetentseid juhendajaid ja mentoreid, kes aitavad noortel projekte kirjutada ning neid ka ellu viia, see aga omakorda nõuab nende väljakoolitamist ja pädevuste tõstmist.

Soov osaleda noortelaagrites ja malevates kasvab igal aastal, kuid riigina on meil vaja mõista kas ja millist mõju need tegevused noorte arengule omavad, millised on parenduskohad ning selleks vajalikud meetmed ja ressursid.

4.2. Noorte kaasamise suurendamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine

Programmi tegevuse eesmärk: noorel on väiksem risk olla tõrjutud.

Programmi tegevuse mõõdikud:

Mõõdik	2017	2018	2019	2020	2021		2022	2023	2024	2025
					Siht	Tegelik				
Noori huvikooli kohta*	428	369	353	354	400	348	400	400	400	-
Noori noortekeskuse kohta**	992	989	982	901	1000	915	1000	1000	1000	-

* Allikas: EHIS

** Allikas: Harno

Noorte eemalejäämist ja tõrjutusriski sattumist aitavad vähendada elukohalähedased noorsootöö võimalused, mida käesoleva meetme raames mõõdetakse noorte arvuga noortekeskuse ja huvikooli kohta. Meetme mõlemad mõõdikud on täidetud, sellele on kaasa aidanud nii struktuuride lisandumine Eesti eri piirkondadesse kui noorte arvu vähenemine.

Noortekeskused annavad noortele võimaluse saada osa avatud noorsootööst ja muudest arendavatest kooli- kodu- ja töövälisest tegevusest oma kodukohas. 2021. aastal tegutses kokku 299 noortekeskust⁴⁵, s.o viis keskust vähem kui 2020. aastal. **Noortekeskuste arvu** vähenemise põhjusteks võib pidada lühiajalist tööjõupuudusest (noorsootöötaja vahetumine) või COVID-pandeemiast tingitud sulgemisi. Üldiselt on noortekeskuste arv pidevalt kasvanud ja avatud noorsootöö on jõudnud noortele lähemale (vt ka aruande lisa alapeatükist „Noore võimalused oma loome- ja arengupotentsiaali avada“ avatud noortekeskuste seksioonis keskmise kauguse analüüsi).

Huvikoolide arv seevastu on aasta-aastalt kasvanud⁴⁶. Kokku tegutseb 787 huvikooli, mida on 13 võrra rohkem kui 2020. aastal. Huvikoolides on noortel võimalik tegeleda süvendatult huvipakkuva huvialaga (vt rohkem aruande lisa alapeatükist „Noore võimalused oma loome- ja arengupotentsiaali avada“).

Ülevaade programmi tegevuse elluviimisest

Noorsootöö teenuste pakkumine ja arendamine, sh NEET-noortele

Noorte tõrjutusriski aitavad vähendada toetuse andmise tingimuste „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ tegevused. Mitmed perioodi 2014–2020 struktuurivahendite toel elluviidavad tegevused lõppesid 2021. aastal, sh kogukonnapraktika, töösuve programm, noorte omaalgatuslike ideede toetamine ja kutselaborid. Samas ei kao nimetatud võimalused noorte jaoks täielikult ära, vaid jätkuvad osati riigi, omavalitsuste vahenditest või erapakkujate läbi, ehkki ESFi vahendite toel on olnud võimalik pakkuda noortele lisavõimalusi. ESFist on toetatud järgmisi tegevusi:

NEET-staatuses noorte toetamiseks jätkati ESFist toetatud Noorte Tugila ja Hoog Sisse programmide elluviimist. Nimetatud programmide eesmärk on jõuda noorteni, kes ei õpi, tööta ega osale koolituses ning neid nõustada, motiveerida ja individuaalseid tugiteenuseid pakkudes toetada noorte naasmist õpingutesse või tööturule. COVID-kriis on mõjutanud nii NEET-olukorras noorte arvu kui noortele

⁴⁵ Andmed 2021. aasta novembrikuu seisuga.

⁴⁶ Arvestatud on huvikoolidega, kes on vaatlusalusel õppeaastal õppurite ja pedagoogide andmed kinnitanud. Andmete kinnitamine on ainus objektiivne näitaja, mille alusel hinnata, kas asutuses toimub õppetöö või mitte.

pakutavate tegevuste elluviimist. Statistikaameti andmetel on NEET-olukorras noorte arv viimase kahe aasta jooksul kasvanud (vt [Noorteseire juhtimislaualt](#)), mistõttu on oluline noori toetada, et ennetada nende heitumist ja ühiskonnast kõrvale jäämist. Programmi rakendajate hinnangul on tõrjutud või tõrjutusriskis olevate noorteni jõudmine muutunud raskemaks – niigi ebakindlust kogevad noored on muutunud viiruse ja piirangute tingimustes veelgi ebakindlamaks. Samuti mõjutavad noorte toe saamist COVID-kriisi tõttu veebipõhiseks muudetud teenused – raskemates oludes on noorte ligipääs tehnoloogiale ja eeskätt andmemahule piiratum. Vaatamata väljakutsetele pakuti 2021. aastal tugiteenuseid kokku 1778. noorele, sh 1265 noorele Noorte Tugila programmi ja 513 noorele Hoog Sisse programmi kaudu. Täiendava edusammuna saab välja tuua valdkondadeülese NEET-olukorras noorte toetamise ja teenuste koostöömodeli loomise, mis toob esile n-ö lahendusviisi, kuidas erinevate osapoolte koostöös võimalikult tõhusalt NEET-olukorras noori toetada.

Töösuve programmi raames noorte osalusega malevategevusi 2021. aastal enam ei korraldatud. Valmis SA Õpilasmalev koostatud pidevalt areneva õppevara kontseptsioonile loodud [malevakorraldaja käsiraamat](#) – juhendmaterjal malevakorraldajatele, rühmajuhtidele ja malevaentusiastidele. Käsiraamatu eesmärk on anda malevakorraldajale orientiir ja tugi, arendada ja ühtlustada malevat kui noorsootöö vormi ning toetada malevate kvaliteetset korraldamist ja läbiviimist. Kokku osales ESFi toel perioodil 2015–2021 töösuve programmi kaudu malevates 1190 noort.

Kohalike omavalitsuste koostöögruppide tegevussuunas tegeleti jätkuvalt erinevate innovaatiliste noorsootöö mudelite loomisega. Valminud on 22 mudelit (kokku valmib 23 mudelit), sh valmis mudelite tutvustamiseks 6 videot: (1) [Treiler](#) innovaatiliste mudelite kohta, (2) [Harju Sisukadeemia](#), (3) Pärnu [HUUB](#), (4) Saaremaa [Monobuss](#), (5) Hiiumaa [põgenemistuba](#) ja (6) Tartu erivajadustega noorte [mudel](#). Tegevuste raames valmis näiteks mobiilne noortekeskus ehk karavantüüpi avatud ruumiga buss, mis on sisustatud avatud noorsootööks ja huvitegevusteks vajalike vahenditega. Samuti arendati välja noorte kaasamist ja innovaatiliste ideede loomist toetav meetod – noorte ideed ja algatused sünnivad põgenemistoa formaadis võistlussarjas, kus tavapärased ülesanded on üles ehitatud kaheksale võtmepädevusele ning toast väljudes on noored saanud valmis idee, mida pärast mõningast täiendamist noorsootöötaja toel esitada mõnda rahastusfondi. Tegevussuunas on alates 2015. aastast kaasatud 172 291 noort (2021. aastal lisandus 10 054 noort). Tugitegevustena jätkati koostöögruppide vajaduspõhise nõustamisega, korraldati koostöö ja andmete teemaline veebinar KOV-idele ning võrgustikukohtumine noorsootöö korraldajatele.

Kutselaborite ehk praktiliste ja virtuaalsete töötubade kaudu erinevaid ameteid, töövõtteid ja -vahendeid tutvustavaid töötubasid viidi sel aastal läbi 36 (18 bioanalüütiku ja 18 õenduse ameti tutvustamiseks) ning neil osales kokku 476 noort (sh bioanalüütiku töötoas 233 ja õenduse töötoas 243 noort). ESFi toel elluviidava Kutselaborite programmi tegevused on sellega lõppenud ning perioodil 2015–2021 sai ESFi toel puidu- ja metallisektori, meditsiini- ja noorsootöövaldkonna ametitega tutvuda 7307 noort.

Noorte omaalgatuste projektikonkursi „Nopi Üles“ tegevused on lõppenud. Aruandeaastal valmis [juhendmaterjal](#) kohalikele omavalitsustele, millest leiab tuge nii omaalgatuste mõtestamiseks kui ka toetusmudelite tutvustusi, vt lisaks [podcasti](#) ja [blogipostitust](#). Kokku osales ESFi toel perioodil 2015–2021 noorte omaalgatuslikes projektides 1045 noort.

Noorteinfo tegevussuunas anti Teeviida kanalite kaudu Euroopa noorteinfo harta põhimõtetele tuginedes nii eesti kui vene keeles noorteinfot 13–26-aastastele noortele, sh Teeviida teemakuud järgivad sisukajastused finantsteadlikkuse, ettevõtlikkuse, õppimise, osaluse, ohutuse, suhtete, turvalisuse, tervise, õiguste, heaolu, noorsootöö, enesearengu, meedia- ja infokirjaoskuse teemadel. Lisaks korraldati aktiivset osalemist eeldanud infoüritusi: konsultatsioonid, kampaaniad, seminarid, (veebipõhised) infosündmused jmt. Kokku jõuti aasta jooksul 105 244 nooreni. Korraldati iga-aastane üle-eestiline noorteinfo sündmus „Noorsootöö nädal“ (140 tegevust). Teeviida teemakuude teemadel avaldati kümneid taskuhäälingu, veebinari, lühivideo episoodi, mis on koondatud [Youtube'i](#) kanalisse Teeviit Tulevikku. Jätkus koostöö noorteinfo koolitajate ja riikliku noorteinfo arendusgrupiga, sh viidi läbi noorteinfo töötoad (partner EANK), millest sai osa 2029 noort. Noorsootööpäeva ja töötubade läbiviimist pärssinud koroonapiirangute tõttu jäid mitmed planeeritud tegevused ära ja osalejate arv jäi alla sihiks seatud taseme.

Arendati **noortevaldkonna seire- ja analüüsisüsteemi**. Et toetada noori ja noortevaldkonda käsitleva uurimus- ja teadustöö kättesaadavust ja levikut valmis [noorteuuringute andmebaas](#) 2.0. 2021. aasta lõpu seisuga sisaldab andmebaas ca 300 erinevat noori ja/või noortevaldkonda käsitlevat uuringut, analüüsi, teadus- ja ülikooli lõputööd. Lisaks avaldatakse noortevaldkonna teemalisi artikleid Haridus- ja Noorteameti blogi noorteseire rubriigis, mis omakorda toetab teadus- ja uurimistööde kättesaadavust, levikut ja kasutatavust noorsootöötajate, noorsootöö korraldajate jt poolt. Noortevaldkonna töötajate andmeteadlikkuse tõstmiseks korraldati andmeseminar „[Kuidas saavad andmed toetada tööd noortega?](#)“ - seeläbi kasvab valdkonna spetsialistide pädevus nt noorteseire juhtimislaua võimalusi oma töös teadlikumalt ja oskuslikumalt kasutada. Veel, noortevaldkonna töötajate andmeteadlikkuse tõstmiseks korraldati andmeseminar „[Kuidas saavad andmed toetada tööd noortega?](#)“. Noorte seire- ja analüüsisüsteemi arendamiseks on 2020. aastast partnerluslepingud Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooliga, kes arendavad välja kokku kolm noorsootöö arendamise fookusega mudelit. 2021. aastal valmis TÜ noortekeskse lähenemise rakendamise mudel N-telg⁴⁷, TLÜ noorte osaluse suurendamise mudeli raames valmis mudeli kontseptsioon ja viis ülevaateraportit, mis on avaldatud Noorteseire blogirubriigis⁴⁸, ning tõrjutusriskis noortele suunatud teenuste arendamise mudeli raames mudeli kontseptsioon koos viie raportiga⁴⁹.

Kokkuvõttes on toetuse andmise tingimuste „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ raames erinevate tegevuste kaudu noorsootöösse kaasatud 251 992 noort, sh 14 568 NEET-olukorras noort. Tugiteenuseid saanud NEET-olukorras noorte puhul on eesmärk, et vähemalt 40% neist ei ole 6 kuud pärast tegevuse lõppu enam NEET-staatuses. 2021. aasta lõpu seisuga on programmist väljunud 10 600 noort. Neist 7 890 noorel on programmist väljumisest möödas 6 kuud ja 5 604 noort (71%) on läinud kooli, töötavad või teevad mõlemat. Seega võib öelda, et toetuse andmise tingimuste elluviimine on olnud tulemuslik.

Noorte huvitegevuse toetuskeemi rakendamine

Huvihariduse ja huvitegevuse täiendav toetus on suunatud kohalikele omavalitsustele 7–19-aastaste noorte huvihariduses ja huvitegevuses osalemise ja tegevuste mitmekülsuse suurendamiseks. 2021. aastal oli lisatoetuse 4. periood. Omavalitsuste esitatavate lisatoetuse kavade ja tulemuste aruannete põhjal osales huvihariduses ja huvitegevuses 145 676 noort. Toetuse abil loodi noortele esialgsel andmetel 16 273 võimalust osaleda huvihariduses ja -tegevuses⁵⁰, mida on rohkem kui kahel varasemal aastal (2020. aastal 10035, 2019. aastal 9229). Huvialade vaatest pakuti kõige enam tegevusi⁵¹ kultuuri- (1404) ja spordivaldkonnas (1201), millele järgnesid valdkondade ülesed tegevused (1097). Kõige vähem tegevusi (716) pakuti loodus- ja täppisteaduste valdkonnas.

Hinnang programmi tegevuse tulemuslikkusele

Tegevus on olnud tulemuslik – noortele on programmi tegevuste läbi tagatud mitmekülgsed võimalused osaleda arendavates tegevustes noorsootöös, huvihariduses ja huvitegevuses, sealjuures toetavad seda erinevad ülal kirjeldatud innovaatilised lahendused. Samas ei saa tähelepanuta jätta noortekeskuste arvu vähenemist viie noortekeskuse võrra 2021. aastal. Noortekeskused tegutsevad avatud noorsootöö põhimõtetel, st noortekeskused on avatud igale noorele, mistõttu peitub just avatud noorsootöös

⁴⁷ Kolm raportit: 1. [Noortekeskse lähenemise teoreetiline alus: taust, kontseptsioon ja selle kõlapind Eestis](#); 2. [Noortekeskse lähenemise teoreetiline kontseptsioon avatud noorsootöö kontekstis. Uuringuraport](#); ja 3. [Noortekeskse lähenemise rakendamise mudel N-TELG. Mudeli lähtekohad, rakendatavus ja olemus](#); leitavad ka [siit](#) ja [blogi 1](#); [blogi 2](#)

⁴⁸ 1. „[Mis on noorte osalus ja kuidas seda mõjutada?](#)“; 2. „[Kodanikuharidus ja noorte osalus](#)“ (blogi); 3. „[Noorte osaluse julgustamine: miks ja kuidas vajavad võimestamist noorsootöötajad?](#)“ (blogi); 4. „[Noorte osalus regionaalses ja keeleruumi kontekstis](#)“ (blogi); 5. „[Kuidas osalevad noored veebi vahendusel?](#)“ (blogi); 6. „[Neil on õigus, aga nad ei tohiks olla nii sõjakad.](#)“ End poliitiliselt mitteaktiivseks pidavate Eesti noorte seisukohad sotsiaalmeedia ja poliitilise osaluse/passiivsuse seoste kohta“ (blogi).

⁴⁹ Kättesaadavad Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste sotsiaaluuringute keskuse repositooriumis, RASI toimetised nr 16-21, <https://www.tlu.ee/yti/teadusrahvusvaheliste-sotsiaaluuringute-keskus/repositoorium>

⁵⁰ Huvihariduse ja huvitegevuse lisatoetuse kontekstis on võimalus defineeritud järgnevalt: „kindla spetsiifika, sihtgrupi ja regulaarsusega juhendatud tegevus noorsootöö valdkonnas, mis lähtub noore huvist ning toetab noore isiksuse arengut, mille elluviimisel lähtutakse noorsootöö põhimõtetest“.

⁵¹ Võimalused koonduvad suuremate nõ katustegevuste alla ehk üks tegevus võib koosneda mitmest võimaluses, seetõttu on huvihariduse ja huvitegevuse tegevusi alati vähem kui osalemise võimalusi.

potentsiaal kaasata erineva taustaga noori. See teeb noortekeskustest olulised noorsootööstruktuurid ka NEET-olukorras noorte toetamiseks, pakkudes võimalusi huvipõhisteks noort arendavateks tegevusteks. Tegevuste paindlikkus (nii toimumisaja kui asukoha mõttes) tähendab, et avatud noorsootöös on võimalik noorte tõrjutust paremini märgata ja ennetada ning noorte kaasatust suurendada⁵² – see on olnud eriti oluline COVID-pandeemiast tingitud piirangute kontekstis. Arvestades, et noortekeskuste arv on seni aasta-aastalt kasvanud, siis ei ole täna alust arvata, et noortekeskuste arvu vähenemine (hoolimata 2021. aastast) edaspidi jätkuks. Sellele vaatamata on oluline noortekeskuste arvuga seotud muutusi jälgida – on oluline, et noortekeskuste ja huvikoolide arv ehk noortevaldkonna tegevuste kättesaadavus ei väheneks.

Olulise kitsaskohana tuleb välja tuua, et huvihariduses ja -tegevuses on jätkuvalt LTT valdkonnas pakutavate huviringide arv väga väike. Vajalik on (täiend)koolitada valdkonna spetsialiste, kes ka väiksemates piirkondades huviringide vedamise kanda võtaksid ning arendada ja laiendada innovaatilisi vorme, nt e-huvikool, mis annab võimaluse ka hajaasustusega piirkondade noortel osa saada mitmekesisest huviharidusest ja -tegevusest. Täiendavalt on vaja arendada huvihariduse- ja tegevuse kvaliteeti, mida järgneva kolme aasta jooksul tehakse koostöös valdkonna strateegiliste partneritega. Kvaliteetne ja andmetel põhinev noorsootöö ning huviharidus ja -tegevus on noortevaldkonna baasvajadus, milleta ei ole võimalik riiklikku süsteemset noorte vajadustele vastavat paindlikku haridust üles ehitada. Samuti vajame andmeid, et paremini mõista põhjuseid ning kavandada tegevusi nii tööhõives kui tööhõivest eemal olevate noorte toetamiseks. Jätkuvalt on valdkonna väljakutseks NEET-staatuses noorte üles leidmine ja nende toetamine, et luua usalduslik suhe noorsootöötaja ja noore vahel ning pakkuda motiveerivat haridusse või tööellu naasmist. Süsteem vajab jätkusuutlikke lahendusi kohalikul tasandil, mis tähendab, et riigi tasandil ja ESFi toel algatatud tegevused peaksid peale keske rahastuse lõppemist jätkuma kohalikul tasandil. Samas jätkatakse noortevaldkonna seire- ja kvaliteedisüsteemi ülesehitamist, toe ja nõustamise pakkumist kohalikul tasandil ka järgnevatel aastatel.

Lisaks noortevaldkonna seire- ja analüüsisüsteemile, mis annab olulise panuse nii riigi kui ka kohalikul tasandil noortevaldkonna arengusse, on loodud riigi koordineerimisel innovaatilised mudelid, mis pakuvad võimalusi ja lahendusi kohaliku tasandi noortevaldkonna kitsaskohtade parendamiseks. Peale valmimist on vaja neid ka laialdaselt levitada, et soodustada mudelite kasutuselevõttu ja teadlikku kasutamist.

Tänapäeva kriisid on põhjustanud väga laialdast valeinfo levikut. Kriitilise tähtsusega on jõuda noorteni esimesel võimalusel nendele sobivas formaadis. Noorteinfo portaali Teeviit.ee on platvorm, mis toob kokku noored, noortega töötavad spetsialistid ning annab päevakajalist ja noortele huvi pakkuvat ning neile olulist informatsiooni lihtsalt, selgelt ja arusaadavalt. On oluline, et jätkuks sama heal tasemel portaali arendamine ning võimalus luua „lisafunktsioone“, tuua kokku erinevatest noortele mõeldud portaalidest informatsioon, mis võimaldab veelgi suuremale hulgale noortele info lähedale viia või neile abi pakkuda (nt suhtlusroboti näol) nõ ühe ukse kaudu.

4.3. Noorte aktiivse osaluse toetamine kogukonnas ja otsustes

Programmi tegevuse eesmärk: noorte osalus otsuste tegemises on rohkem toetatud.

Programmi tegevuse mõõdikud:

Mõõdik	2017	2018	2019	2020	2021		2022	2023	2024	2025
					Siht	Tegelik				
Organiseeritud osalusvõimalustega (noortevolikogude jm noorte osaluskohtade) omavalitsuste osakaal kõigist omavalitsustest (%)	-	74,4	89,9	94	89	96	89	89	89	-

Allikas: Harno

Noorte aktiivne osalus kogukonnas ja ühiskonnaelu otsustusprotsessides on üks keskseid noortevaldkonna põhimõtteid ning osalev noor on võimestatud, ettevõtlik, loov ja arengueeldusi loov jõud kogu ühiskonnale. Noorte kaasatust otsustusprotsessidesse mõõdetakse **organiseeritud**

⁵² [lopparuanne - sotsiaalne kaasatus.pdf \(hm.ee\)](#)

osalusvõimalustega (noortevolikogude ja aktiivgruppidega) kohalike omavalitsuste osakaalu kõikidest omavalitsustest. 2021. aastal oli põhimääruse, -kirjaga loodud noortevolikogu või aktiivgrupp 76. omavalitsuses – kõikidest omavalitsustest oli sellega noortele tagatud organiseeritud osalusvõimalus 96% omavalitsustes. Osaluskogude arv on olnud kasvutrendis ja nende loomisega on liigutud soovitud suunas – sihiks seatud 90% on saavutatud 2019. aastal. Osaluskogu (noortevolikogu või aktiivgrupp) puudub Ida-Virumaal Lüganeuse vallas, Saaremaal Ruhnu vallas ja Tartumaal Luunja vallas.

Ülevaade programmi tegevuse elluviimisest

Tegevuse raames toimub noorte osalusvõimaluste arendamine ja osalusmotivatsiooni tõstmine

Noorte kaasatust kohaliku elu otsustusprotsessidesse on toetatud enamates omavalitsustes kui kunagi varem – 76 noortevolikogu või mitteformaalsemat aktiivgrupp on loodud 96% kohalike omavalitsuste juurde. Põhikirja või -määrusega loodud noortevolikogud on aasta lõpuks 53 omavalitsuse juures ja lisaks tegutses 25 omavalitsuses aktiivgrupp (sh kahes omavalitsuses oli nii noortevolikogu kui ka aktiivgrupp). Nimetatud osaluskogudesse oli liikmetena kaasatud 1005 noort, kes läbi erinevate tegevuste nt komisjonide töödes, koostöökohtumiste läbi on saanud panustada oma kodukoha arengutesse. Kohalike omavalitsuste valimiste aastal olid noorte osaluskogude tegevused paljuski suunatud ka omavalitsustes noorte sisendi kogumisele ja ühtseteks valimistplarvormidesse ettepanekuteks formuleerimisele (vt nt [Tapa valla noortekogu platvormi](#)). Niisamuti noortele suunatud valimiselsete debattide korradamine valla- või linnavolikogu kandidaatide seisukohtadega tutvumiseks noori puudutavates küsimustes.

Toetati Eesti Noorteühenduste Liitu, kes alustas osalusprogrammi piirkondlike koordinaatorite tegevussuunaga. Suuna eesmärk on toetada nii kohalikke omavalitsusi noortevolikogude loomisel kui ka noortevolikogude arengut. Noortevolikogude tegevuste kvaliteedi ja arengu tagamiseks kutsuti ellu ka alustavatele noortevolikogudele suunatud mentorlusprogramm.

Et veelgi edendada noorte kaasamist otsustusprotsessidesse, on välja töötamisel e-osalusmeetod. E-osalusmeetodi ideed katsetati kuues kohalikus omavalitsuses: Räpina ja Kastre vallas ning Maardu, Võru, Rakvere ja Narva linnas. Selle raames kaardistati noorte kaasamise kitsaskohad, koondati parimad kaasamispraktikad ja võimalused lähima poole aasta jooksul kohalikul tasandil noori otsustesse kaasata. Lisaks sellele testiti olemasolevate veebilehtede ([citizenos.com](#); [petitsioon.ee](#); [rahvaalgatus.ee](#)) kasutamugavust. E-osaluse arendus jätkub EMP projekti raames.

Hinnang programmi tegevuse tulemuslikkusele

Tegevuste elluviimine on olnud tulemuslik. Seda näitab omavalitsuste osakaal, kus on aruandeaastaks loodud noortele suunatud organiseeritud osalusvõimalus. Noortevolikogu või aktiivgrupp on olemas peaaegu kõigis Eesti omavalitsustes (76s kokku 79st). Harjumuspäraste osalusformaaside kõrval on liigutud edasi ka tänapäevasemate ja noortele omasemate osalusformaaside loomise suunas (e-osalusmeetod). Osaluskogude järjepidevuse ning noorte osaluskogemuse ja -panuse sisulisema kvaliteedi tõstmiseks on alustatud uue tugitegevusega piirkondliku koostöö edendamiseks: koordinaatorite tegevussuunaga. Et siht noorte osaluskogudega omavalitsuste osakaalus on saavutatud, on oluline pöörata enam tähelepanu nii osaluskogude stabiilsusele kui ka noorte osaluse sisulisele kvaliteedile.

Edaspidi on oluline aru saada, milline mõju on noorte osaluskogudel kohaliku tasandi otsustes kaasarääkimises ja noorte ettepanekutega arvestamises. Suur osaluskogude arv ei näita veel nende mõjukust piirkonnas.

Kohalikul ja riigi tasandil on oluline ka nende noorte häääl, kes ei kuulu aktiivselt osaluskogusse, aktiivgrupp vmt, aga soovivad kaasa rääkida ühiskonna arengus. Lähiaastatel on välja arendamisel e-osalusplatvorm, mis annab võimaluse kõigile noortele kohalikul tasandil oma ideid ja mõtteid esitada, sh saada tagasisidet (s.o arvestamise ja mitteamestamise põhjuste kohta).

4.4. Kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö arengu tagamine

Programmi tegevuse eesmärk: noortevaldkonna toimimine on mõjusam.

Programmi tegevuse mõõdikud:

Mõõdik	2017	2018	2019	2020	2021		2022	2023	2024	2025
					Siht	Tegelik	Sihttasemed			
Noorsootöös osalenud noorte rahulolu noorsootööga (%)*	87	-	-	90	-	-	Hoida taset			
Koolituse tulemusel pädevusi tõstnud noorsootöötajate osakaal aasta lõikes (%)**	20	15	17	20	15	24,5	15	15	15	-

* Allikas: Uuring "Noorsootöös osalevate noorte rahulolu noorsootööga"

**Allikas: Harno

Kvaliteetne noortepoliitika koos noorsootöö, huvihariduse ja -tegevusega on noortele arengueelduste loomise üks võtmetegureid. Noorsootöö, huvihariduse ja -tegevuse kvaliteedi tagab professionaalse ja pidevalt erialasesse enesetäiendusse panustava juhendaja. Seiratakse koolitustel osalemist ja selle kaudu valdkonnateadmisi suurendanud noorsootöötajate osakaalu kõikidest noortevaldkonna töötajatest. 2021. aastal on **koolitustel oma teadmisi täiendanud rohkem kui 2200** noorsootöötajat, s.o noortevaldkonna töötajate hinnangulisest koguarvust 24,5%⁵³. Professionaalset enesetäiendamist toetavad kindlasti COVID-kriisi tõttu paljuski veebipõhiseks muutunud koolitused – lisaks noorsootöötajate endi tajutud enesearenguvajadusele soodustab koolitustel osalemist väiksem ressursikulu (aeg, raha)⁵⁴.

Kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö, huvihariduse ning -tegevuse tegemisele aitavad oluliselt kaasa terviklikud teadmised noortest, mida toetatakse noorte seire- ja analüüsisüsteemi arendamisega (kajastatud tegevuse 4.2 all). Kvaliteeti ja tegevuste tulemuslikkust näitab ka sihtrühma – noorte – rahulolu pakutavate tegevustega. **Noorsootöövõimalustega rahulolu** hinnatakse rahulolu-uuringu kaudu. Viimane küsitlus viidi läbi 2020. aastal ja toona oli noorte rahulolu pakutavate noorsootöö teenustega kõikide aastate kõrgeim, 90%, hoolimata COVID-kriisi tõttu keerulisest ja katkestustega aastast. Järjekordne uuring on kavas läbi viia 2023. aastal. Järgnevate aastate siht on saavutatud rahulolutaset hoida.

Ülevaade programmi tegevuse elluviimisest

Noortevaldkonna töötajaskonna pädevuse arendamine

Noortevaldkonna töötajatele suunatud riiklikult finantseeritud koolitustegevustes osales 2021. aastal vähemalt 2212 noorsootöötajat (osaluskorrad), mida on enam kui varasematel aastatel (2020. aastal 1785, 2019. aastal 1290, 2018. aastal 1160 ja 2017. aastal 999 noorsootöötajat). Aruandeaastal jätkusid iga-aastased koolitused nii laagripersonalile (855 osalust) kui malevakorraldajatele (470 osalust). Lisaks korraldati noorsootöötajate andmeteadlikkuse tõstmiseks järjekordne andmeseminar (79 osalust) ning aasta jooksul pakuti mitmeid teemakoolitusi, nt sõltuvushäiretest (12 osalust), noortest, kes ei õpi ega tööta, ja nende toetamisest (31 osalust) ning vaimse tervise esmaabist (40 osalust). Kohalike omavalitsuste noorsootöö kvaliteedihindamise koolituse läbis kokku 77 omavalitsuste noorsootöötajat, noorsootöö korraldajat.

Programmi 4.4. tegevuse eesmärkide täitmisel panustasid ka Erasmus+ ja Euroopa Solidaarsuskorpuse programmi tegevuste raames läbiviidud koolitused, milles 2021. aastal osales kokku 561 noortega töötavat spetsialisti, s.o umbes 100 noorsootöötajat enam kui eelnenud aastal.

Lisaks koolitustele tõstavad noorsootöötajad oma kvalifikatsiooni, taotledes noorsootöötaja kutset ja laagrikasvataja või -juhataja osakutset. 2021. aasta oli taas suur kutsetaotlemise aasta, kokku väljastati 851 kutset ja osakutset, mida on pea 80 võrra enam kui eelnenud aastal. 2021. aasta lõpu seisuga on Eestis kehtiv **noorsootöötaja kutsetunnistus 367 noorsootöötajal** ning laagrikasvataja või -juhataja osakutsetunnistus 2941 noorsootöötajal, s.t **kehtiva kutse või osakutsega noorsootöötajaid on Eestis 3308** (vt rohkem aruande lisa peatükist „Kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö arengu tagamine“).

2021. aastal sai alguse Haridus- ja Teadusministeeriumi algatatud ning Euroopa Komisjoni ja rahvusvahelise konsultatsiooniettevõtte ICF koostöös ellu viidav projekt mitteformaalse õppimise

⁵³ Arvestuse aluseks on hinnanguline noorsootöötajate arv – 9000. Hinnangu andmiseks arvestati EHISes andmed kinnitanud huvikoolide pedagoogide, kutsega noorsootöötajate ja osakutsega laagrijuhtide, laagrikasvatajate arvuga.

⁵⁴ Vt ka Käger, M., Kivistik, K., Tatar, M. (2017). Noorsootöötajate koolitusvajaduse uuring. Balti Uuringute Instituut.

lõimimiseks formaalharidusse (vt rohkem [siit](#)).⁵⁵ Projekt „Noorte edu toetuseks: võimekus lõimida huvihariduses omandatud formaalharidusse“ kestab 2023. aasta augustini ja seda rahastatakse Euroopa Liidu struktuurireformide toetusprogrammi kaudu. Projekti eesmärk on luua raamistik mitteformaalse õppimise käigus omandatud teadmiste, oskuste ja kogemuste kirjeldamiseks ning õpitu kvaliteedi hindamiseks ja arvestamiseks põhikooli, gümnaasiumi ja kutseõppe õppekavade täitmisel. Projekti fookuses on 7–19-aastased noored, kuid tulemusi on hiljem võimalik laiendada kogu elukaarele. Pikemaajalisem eesmärk on aidata kaasa paindlikuma ja õpilasekesksema haridussüsteemi loomisele. Projekti käigus kaardistatakse praegune olukord, analüüsitakse teiste riikide praktikaid, hinnatakse poliitikamuudatuste vajalikkust, sh sisu ja kulusid, töötatakse välja juhised mitteformaalse õppimise lõimimiseks formaalharidusse ja piloteeritakse neid koolides; ning koostatakse poliitikasoovitused.

Noorsootöö, huvihariduse ning -tegevuse kvaliteedi tõstmine ja mõju esiletoomine

Noortevaldkonna olulisuse esiletõstmiseks ja väärtustamiseks ühiskonnas korraldati iga-aastane **noortevaldkonna tunnustussündmus**, kus haridus- ja teadusminister Liina Kersna tunnustas 18 noortevaldkonna tegijat, organisatsiooni ja algatust, kes paistsid oma tegevusega silma 2020. aastal (vt kõiki kandidaate, nominente ja laureaate [siin](#)). Läbi viidi ka 16. tunnustuskonkurss, mille raames esitati 2021. aastal silmapaistvate noortevaldkonna tegijate kandidatuurid. Kandidaate sai esitada 13 kategoorias (aasta noorsootöötaja, aasta tegija huvihariduses või -tegevuses, pikaajaline panus noortevaldkonda, aasta noortekeskus, huvihariduse või -tegevuse pakkuja, noorte osaluskoogu või õpilasesindus, noorteühendus, noortemalev või -laager, noortesõbralik kohalik omavalitsus, noortevaldkonna sõber, noore tegu, noortesõbralik tegu ja nutikas tegu). Erinevatele kategooriatele esitati kokku 121 kandidaati, kelle seast 2022. aasta alguses kuulutatakse välja järjekordsed nominendid ja laureaadid. Programmi 4.4. tegevuse eesmärkide täitmisse panustasid ka seire- ja analüüsi suuna tegevused, millest on täpsemalt kirjutatud peatüki 4.2 all.

Hinnang programmi tegevuse tulemuslikkusele

Tegevuse elluviimine on olnud tulemuslik. Esile saab tuua, et aasta jooksul läbisid 77 noorsootöötajat ja noorsootöö korraldajat KOV noorsootöö kvaliteedihindamise koolituse. Noorsootöö kvaliteedi hindamismudel on kohalikele omavalitsustele oluline töövahend, sest võimaldab KOV-il kaardistada noorsootöö tugevusi ja arendamist vajavaid valdkondi ning planeerida arendustegevusi. Noorsootöö kvaliteedihindamise koolitused toetavad noorsootöötajate ja noorsootöö korraldajate teadlikkust kvaliteedihindamise olulisest ning valmisolekut ja oskusi hindamist läbi viia. Seeläbi tõuseb noorsootöö teenuste kvaliteet, mis omakorda aitab suurendada noorsootöös osalenud noorte rahulolu noorsootöoga. Samas on esile tõusnud kvaliteedi hindamismudeli kaasajastamise vajadus, sh vajadus hindamismudel digiteerida ning lisada ka huvihariduse ja -tegevuse moodul. Vastavate arendustegevustega alustatakse järgmisel aastal.

Lisaks sellele on oluline fookusesse võtta noortevaldkonna töötajaskonna väärtustamine kõigis Eesti piirkondades. Info noortevaldkonnas töötavate spetsialistide (sh nende töötingimuste, töökorralduse ja töökeskkonna) kohta on puudulik ning samuti pole teada valdkonnas töötajate arv. 2022. aastal viiakse läbi noortevaldkonna töötajate töötingimuste uuring, mis on aluseks haridus- ja noortevaldkonna professionaalide väärtustamise ja atraktiivsuse kasvu kontseptsioonile. Kontseptsioon loob raamistiku tegevuskavale, mis on vajalik ka nt formaal- ja mitteformaalõppe rakenduskava kontekstis, kuna üha väärtuslikumaks muutub haridus- ja noortevaldkonnas noortega töötavate spetsialistide professionaalsus, kvaliteet ja võrdne kohtlemine. Selline ühtne lähenemine peab võimaldama valdkondadeüleseid koolitusi, parimate praktikate jagamisi ning tänapäeva ühiskonna muutustele vastavaid agiilseid koolitus- ja enesetäiendusvõimalusi. 2022. aastal hakatakse välja töötama uut haridus- ja noortevaldkonna töötajate arendamise toetusmeetet, mis loob võimalused uuteks töötajaskonna enesetäiendusvõimalusteks. Samuti toetatakse strateegiliste partnerite kaudu valdkonna töötajate spetsiifilisi valdkondlikke koolitusi, mis aga ressursi vähesuse tõttu pole kindlasti piisav, et hoogsalt suurendada olemasolevate ja uute spetsialistide teadmisi, oskusi ja kvaliteeti.

⁵⁵ Projekt "Noorte edu toetuseks: võimekus lõimida huvihariduses omandatud formaalharidusse" 2021-2023 | Haridus- ja Teadusministeerium (hm.ee)